

Sisekaitseakadeemia
Sisejulgeoleku instituut

Andres Sinisaar

FÜÜSILISE JULGEOLEKU KAITSEMEETMETE RAKENDAMINE
SUURE RÜNNAKURISKIGA OBJEKTI
TURVALISUSE TAGAMISEL

Magistritöö

Juhendajad:

Põhijuhendaja: Urmet Tomp, MA

Kaasjuhendaja: Ramon Loik, MA

Tallinn 2014

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Sisejulgeoleku instituut	Kuu ja aasta: mai 2014
Töö pealkiri eesti keeles: Füüsilise julgeoleku kaitsemeetmete rakendamine suure rünnakuruskiga objekti turvalisuse tagamisel Töö pealkiri võõrkeeles: Implementation of Protective Measures of Physical Security for Ensuring the Security for the Objects of High Attack Risk	
Töö autor: Andres Sinisaar	Olen nõus oma magistritöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas Allkiri: /digitaalselt allkirjastatud/
<p>Lühikokkuvõte: Töö on kirjutatud eesti keeles, võõrkeelne kokkuvõte inglise keeles. Töö maht on 95 lk, millest põhiosa moodustab 88 lk ja 7 lk lisad. Magistritöö kirjutamisel on kasutatud 120 erinevat allikat, sh 36 teadusallikat ning 5 õigusakti, meediaartikleid, dokumente, juhendeid ja illustratsioone. Töö sisaldab 17 tabelit ja 1 joonist.</p> <p>Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada VV määruse nr 33 terviklikkus ja toimekindlus ning uurimis- ja analüüsitulemustest lähtuvalt teha täiendavaid ettepanekuid regulatsiooni arendamiseks.</p> <p>Magistritöö on empiiriline uuring ning uurimisstrateegiaks on juhtumiuuring. Andmekogumise meetodina kasutatakse avalikest allikatest pärinevat informatsiooni, milleks on erinevad dokumendid, arhiivimaterjalid, teadusandmebaasidest leitud eelretsenseeritud publikatsioonid, meediaartiklid ja fotomaterjalid. Andmeanalüüsiks kasutatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi. Lisaks kasutatakse andmekogumise meetodina pool-struktureeritud intervjuusid.</p> <p>Magistritöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses, teoreetilises peatükis analüüsitakse terrorismi olemust ja selgitatakse välja füüsilise julgeoleku kaitsemeetmete rakendamise üldised põhimõtted objektide turvalisuse tagamisel ning milliseid objekte on määratletud suure rünnakuriskiga objektideks mujal maailmas ning milliste kriteeriumite alusel võiksid objektid olla suure rünnakuriskiga objektideks Eestis. Teises, empiirilises peatükis analüüsitakse kahte sarnast lähiminevikus toimunud juhtumit, kus saadud tulemusi võrreldakse nii eraldi, kui ka omavahel, et leida ühiseid jooni, mis võimaldasid sündmuste toimumise. Analüüsitavateks juhtumiteks valiti 2011. aastal Norras ja Eestis aset leidnud valitsusasutuste ründamine. Kolmandas peatükis analüüsitakse ekspertide arvamusi ja seisukohti füüsilise julgeoleku kaitsemeetmete rakendamise vajalikkuse ja VV määruse nr 33 kehtestatud suure rünnakuriskiga objekti füüsiliste kaitsemeetmete kohta.</p> <p>Magistritöö tulemina esitab autor omapoolsed ettepanekud VV määruse nr 33 edasiarendamiseks, mis tagaks regulatsiooni parema toimekindluse.</p>	
Võtmesõnad: terrorism, füüsiline julgeolek, kaitsemeetmed, SRRO, VV määrus nr 33, Oslo, autopommi plahvatus, relvastatud rünnak.	
Võõrkeelsed võtmesõnad: terrorism, physical security, protective measures, objects of high attack risk, Government Regulation No. 33, Oslo, car bomb explosion, armed attack	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud Sisejulgeoleku instituudi juhataja: Harry Lahtein	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja: Urmet Tomp Kaasjuhendaja: Ramon Loik	Allkiri: Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
LÜHENDITE LOETELU.....	4
SISSEJUHATUS	5
1. TERRORISMOHT ÜHISKONNALE	10
1.1. Terrorismi olemus	11
1.2. Füüsiline julgeolek ja kaitsemeetmete rakendamine.....	17
1.3. Suure rünnakuriskiga objekti mõiste ja objektid.....	23
2. JUHTUMIANALÜÜS	32
2.1. Uurimisstrateegia ja valim	32
2.2. Juhtumianalüüsid: autopommi plahvatus Norras Oslo valitsuskvartalis ja relvastatud rünnak Eestis Kaitseministeeriumis	35
2.3 Juhtumianalüüside võrdlus.....	55
3. EMPIIRILISTE ANDMETE ANALÜÜS NING RAKENDUSLIKUD ETTEPANEKUD	58
3.1. Intervjuude käigus kogutud empiiriliste andmete analüüs.....	58
3.2. Järeldused ja täiendavad ettepanekud VV määruse nr 33 arendamiseks	70
KOKKUVÕTE	74
SUMMARY	77
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	78
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	88
LISAD	89
Lisa 1. Oslo valitsuskvartalis autopommi plahvatuslega seotud illustratsioonid	89
Lisa 2. Eesti kaitseministeeriumi relvastatud rünnakuga seotud illustratsioonid.....	92
Lisa 3. Poolstruktureeritud ekspertintervjuu küsimustik.....	93

LÜHENDITE LOETELU

EL- Euroopa Liit

EV – Eesti Vabariik

EÜK – Euroopa Ühenduste Komisjon (või Euroopa Komisjon)

HOS – Hädaolukorra seadus

Jne – ja nii edasi

KMIN – Kaitseministeerium

Lg – lõige

Lk – lehekülg

Mh – muu hulgas

Nn – niinimetatud

Nt – näiteks

Nö – niiöelda

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet

Ptk – peatükk

Pt – punkt

RSVS – riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadus

SM - Siseministeerium

SRRO – suure rünnakuriskiga objekt

USA – Ameerika Ühendriigid

VV – Vabariigi Valitsus

9/11 - 11. septembril 2001 aastal toimunud terrorirünnakud Maailma Kaubanduskeskuse (World Trade Centre) kaksiktornidele, New-York`is, Ameerika Ühendriikides

SISSEJUHATUS

9/11 rünnakutest alates seisavad riigid silmitsi terrorismiga, mis on julgeolekuohuna saavutanud kõige enam tähelepanu. Terrorism on kujutanud väga olulist rolli käimasolevates konfliktides Iraagis, Afganistanis ja Iisraelis-Palestiinas. (Brathwaite 2013) Paul Kamolnick on nimetanud terrorismi üheks vägivaldseks poliitika liigiks (Kamolnick, 2011).

Tänapäeva üha globaliseeruv maailma toob kaasa erinevate rahvuste ja kultuuride segunemise, mis paneb aluse uute multikultuursete ühiskondade tekkimisele. Sellistes ühiskondades tekivad kultuuride omavahelised kokkupõrked, sest arusaamad ühiskonna väärtustest, hinnangutest, hoiakutest, tõekspidamistest jne. on erinevad. Samas vähendavad erinevate kultuuride kokkupõrked ühiskonna turvalisust. Inimeste liikumisega mandrilt mandrile ja riigist riiki, liiguvad ka julgeolekuohud. Ohtude maandamisel tuleb mõista, et kõiki ohte ei ole võimalik täielikult maandada. Seega jääb teatud risk alati. Riske on võimalik minimeerida läbi ohtude teadvustamise ja kaitsemeetmete rakendamise. Eesmärgiks on tagada olukord, kus riskid on ühiskonna kontrolli all.

Suurimaks ohuks, mille tagajärjed on enamasti väga rasked ja traagilised, võib pidada terrorismi, mille laiaulatuslikkus on hoidnud julgeolekukeskkonda pidevas muutuses. Sagenenud terrorismi rünnakutega püütakse külvata hirmu ja mõjutada ühiskonna turvatunnet. Sellest lähtuvalt püüavad riigid turvalisema keskkonna loomiseks või olemasoleva hoidmiseks rakendada turvalisuse tagamiseks uusi ja tõhusamaid kaitsemeetmeid.

Terrorismiaktid on leidnud aset paljudes riikides. Üks viimastest terroriaktidest, mis uuringu läbiviimise ajal aset leidis, toimus Venemaal Volgogradi raudteejaamas, kus enesetapu terroristi rünnaku läbi hukkus 18 inimest (Terroriakt Volgogradi raudteejaamas nõudis paarkümmend elu 29.12.2013). Eestile kõige lähemal toimunud terroriakt leidis aset 2011. aastal Norras, kui Oslo valitsuskvartalis plahvatas peaministri büroo hoone ees autopomm, mille tagajärjel hukkus 8 inimest ning millele järgnes 69 noore inimese mõrvamine Utoya saarel (Norway police "could have stopped Breivik sooner" 13.08.2012). Peale sündmust tõstatati Norras küsimus, kuidas ennetada terrorismi ja vägivaldset ekstremismi, kui samas edendatakse avatuse ja kultuuri teemadel dialoogi. Kehtestada võiks rangemaid jälgimismeetmeid ja rajada uusi füüsilisi kaitsemeetmeid, kuid kas sellist teed soovitakse minna. (Government Administration Service 2011)

Käesoleva magistritöö aktuaalsus tuleneb asjaolust, et kuigi Eestis ei ole tänaseni terrorismiakti toimunud (töö autorile teadaolevalt), on teatavad hoiakud ja tegevused turvalisuse tagamiseks siiski võetud. Tõuke selleks võisid anda nii 2011. aastal korraldatud autopommi plahvatus Oslo

valitsuskvartalis, kui ka samal aastal toimunud relvastatud rünnak Eestis Kaitseministeeriumis (ei kvalifitseerunud küll terrorismiaktiks, kuid töö kontekstist lähtuvalt on oluline välja tuua). Suuremat tähelepanu hakati pöörama Hädaolukorra seaduse (edaspidi HOS) § 41 rakendamisele, kus on välja toodud suure rünnakuriskiga objekti (edaspidi SRRO) mõiste ning määratletud objekti valdaja kohustused (Hädaolukorra seadus, 15.06.2009). Sellest tulenevalt kehtestati Vabariigi Valitsuse (edaspidi VV) määrusega nr 33 SRRO-de füüsilised kaitsemeetmed, millega määrati objekti valdajale kohustus viia 18 kuu jooksul objekti kaitsemeetmed vastavusse määruses kehtestatud nõuetega ja seda alates hetkest, kui objekt on nimetatud SRRO-de loetellu (Suure rünnakuriskiga objekti füüsilise kaitse meetmed, 19.04.2012). Samuti hakati ministeeriumites üle vaatama turvalisuse tagamise meetmeid ning vajadusel neid rangemaks muutma (Teder 28.10.2012). Täiendavaid investeeringuid tehti ka presidendilossi paremaks kaitsmiseks (Koorits 07.10.2012). Seega on toimunud terrorismiaktid, nii kaugemates kui ka Eestile lähemates riikides, sundinud Eesti riiki võtma kasutusele erinevaid kaitsemeetmeid SRRO-de turvalisuse tagamiseks.

Magistritöö uurimisprobleemiks on, kas täna VV määrusega nr 33 kehtestatud füüsilised kaitsemeetmed on piisavad tagamaks SRRO-de turvalisust või tuleks nimetatud määrust arendada edasi, et tagada SRRO-de tõhusam kaitse? Uurimisprobleemi selgitab mh ka asjaolu, et kui arvestada ülemaailmse terrorismilevikuga ning võtta näitena kõrvale Kaitseministeeriumi (edaspidi KMIN) lähedal Kentmanni tänaval asuv USA saatkond ja seal rakendatud füüsilised kaitsemeetmed (nt. saatkonna ees olev tänav on sõidukitele suletud ning saatkonda sisenevate isikute turvakontrolliks on loodud hoone ette eraldi pääs), siis kas VV määrusega nr 33 kehtestatud kaitsemeetmed on sellest lähtuvalt piisavad, et tagada SRRO-de turvalisus või mitte? **Samuti ei ole vähem tähtsam ka asjaolu, kus töö autorile teadaolevalt peale Eesti KMINi relvastatud rünnakut ei ole ühtegi analüüsi füüsiliste kaitsemeetmete rakendamise kontekstist lähtuvalt tehtud.** KMINlt saadud vastuse kohaselt ei ole neil ühtegi sellist dokumenti millele viidata koostatud, kuid on paar märgukirja, kus lubati juhtkonnale ümberkorralduste lõpule viimise tähtaegu ja eelarvestuslikke ümberehtiste maksumusi, aga mingit konkreetset analüüsi neil ei ole. Samuti ei sisaldanud Politsei- ja Piirivalveameti (edaspidi PPA) poolt koostatud kokkuvõtte „11.08.2011 relvastatud rünne Sakala tn 1 Kaitseministeeriumis“ füüsiliste kaitsemeetmete rakendamise analüüsi. Seega on eeltoodust lähtuvalt magistritöö oma olemuselt ka **uudne**. Väljatoodud väidete tõestuseks on magistritöö autoril olemas taasesitamist võimaldavad tõendusmaterjalid.

Magistritöö uurimisprobleemi lahendamiseks on autor püstitanud järgmised **uurimisküsimused**:

1. Millised on füüsilise julgeoleku tagamisega seotud eksperthinnangud kehtestatud VV määruse nr 33 suhtes?
2. Milliseid muudatusi või täiendusi tuleks VV määrusesse nr 33 teha, et SRRO-de füüsiline kaitse oleks terviklikumalt tagatud?

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada VV määruse nr 33 terviklikkus ja toimekindlus ning uurimis- ja analüüsitulemustest lähtuvalt teha täiendavaid ettepanekuid regulatsiooni arendamiseks. Töö eesmärgist lähtuvalt ning vajadusest tagada SRRO-de füüsiline kaitse, on autor eesmärgi saavutamiseks püstitanud järgmised **uurimisülesanded**:

1. Analüüsida terrorismi olemust ja selgitada välja füüsilise julgeoleku kaitsemeetmete rakendamise üldised põhimõtted objektide turvalisuse tagamisel ning milliseid objekte on määratletud SRRO-ks mujal maailmas ning milliste kriteeriumite alustel võiksid objektid olla SRRO-ks Eestis.
2. Analüüsida kahte lähiajal toimunud sarnast juhtumit füüsiliste kaitsemeetmete kontekstist lähtuvalt ning võrrelda saadud tulemusi omavahel, leidmaks kaitsemeetmete rakendamise osas ühiseid või sarnaseid jooni;
3. Viia läbi ekspertintervjuud (edaspidi intervjuud) erinevate valdkondade füüsilise julgeoleku tagamisega seotud ekspertidega, selgitamaks välja nende arvamused ja seisukohad füüsiliste kaitsemeetmete rakendamise vajalikkuse ning kehtestatud VV määruse nr 33 toimekindluse suhtes;
4. Lähtuvalt SRRO-de kaitse vajadusest, füüsilise julgeoleku põhimõtetest kaitsemeetmete rakendamisel, juhtumite analüüside ja objektide välisvaatluse tulemustest, eksperthinnangutest füüsiliste kaitsemeetmete rakendamise vajalikkusest ning nende põhjal tehtavatest järeldustest, esitada täiendavad ettepanekud VV määruse nr 33 arendamiseks.

Käesolev magistritöö on empiiriline uuring ning uurimisstrateegiaks on juhtumiuuring. (Yin 2009). Olukorras, kus Eesti riik teeb oma esimesi samme füüsiliste kaitsemeetmete rakendamisel SRRO-de turvalisuse tagamisel, võimaldab juhtumiuuring, mis baseerub kahel aset leidnud ja omavahel sarnasel juhtumil, sügavuti analüüsida tegureid ja põhjuseid reaalse elu kontekstis, mis autori hinnangul toetab magistritöö eesmärgi saavutamist. Andmekogumise meetodina kasutatakse avalikest allikatest pärinevat informatsiooni, milleks on erinevad dokumendid, arhiivimaterjalid, teadusandmebaasidest leitud eelretsenseeritud publikatsioonid, meediaartiklid ja fotomaterjalid.

Andmeanalüüsiks kasutatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi. Lisaks kasutatakse andmekogumise meetodina pool-struktureeritud intervjuusid (Flick 2011).

Magistritöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses, teoreetilises peatükis analüüsitakse terrorismi olemust ja selgitatakse välja füüsilise julgeoleku kaitsemeetmete rakendamise üldised põhimõtted objektide turvalisuse tagamisel ning milliseid objekte on määratletud SRRO-ks mujal maailmas ning milliste kriteeriumite alusel võiksid objektid olla SRRO-ks Eestis. Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse (RSVS) § 8 alusel on SRRO-de loetelu piiratud teave (Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadus, 25.01.2007), mille tõttu ei ole magistritöö autorile teada, millised objektid sinna loetellu kuuluvad. Käesoleva peatüki alapeatükis 1.3. pakutakse välja võimalikud elutähtsate teenuste valdkondade ja objektide kriteeriumid, millest võiks SRRO-de määratlemisel lähtuda. Selliselt ülesehitatud analüüs annab hea teoreetilise aluse empiirilise uuringu läbiviimiseks ning aitab kaasa töö eesmärgi täitmisel.

Teises, empiirilises peatükis analüüsitakse kahte sarnast lähiminevikus toimunud juhtumit, kus saadud tulemusi võrreldakse nii eraldi, kui ka omavahel, et leida ühiseid jooni, mis võimaldasid sündmuste toimumise. Analüüsitavateks juhtumiteks valiti 2011. aastal Norras ja Eestis aset leidnud valitsusasutuste ründamine. Mõlemat sündmust analüüsitakse füüsiliste kaitsemeetmete rakendamise kontekstist lähtuvalt. Turvalisuse kaalutlustest tulenevalt ei analüüsita füüsilisi kaitsemeetmeid mõlema sündmuse puhul detailselt, vaid antakse üldine ülevaade toimunust ning millistest füüsilistest kaitsemeetmetest tingituna said mõlemad sündmused võimalikuks. Oslo autopommi plahvatus ja KMINi relvastatud rünnak Eestis valiti seetõttu, et nad on omavahel võrreldavad kuuest järgmisest magistritöö eesmärgi saavutamiseks olulisest aspektist:

- 1) sündmused toimusid 2011. aasta suvel 3-nädalase vahega;
- 2) demokraatlikud riigid;
- 3) vähese riskiga ühiskonnad;
- 4) oht turvalisusele madal;
- 5) rünnatavateks objektideks valitsusasutused;
- 6) rünnakud viidi läbi üksikisiku poolt, kelle kohta puudusid julgeolekuasutustel varasemad kahtlused.

Lisaks analüüsitakse Eesti Kaitseministeeriumi relvastatud rünnakut VV määruse nr 33 kehtestatud kaitsemeetmetega ning peale sündmust toimunud muudatustega, olenemata sellest kas objekt on nimetatud SRRO-ks või mitte.

Kolmandas peatükis analüüsitakse ekspertide arvamusi ja seisukohti füüsilise julgeoleku kaitsemeetmete rakendamise vajalikkuse ja VV määruse nr 33 kehtestatud SRRO füüsiliste kaitsemeetmete kohta. Täiendavalt analüüsitakse vastavalt HOS § 34 väljatoodud Siseministeriumi (edaspidi SM) vastutusalas olevate Riigikogu, Stenbocki maja ja Presidendi tööruumide kohta läbiviidud välisvaatluse andmeid VV määruse nr 33 sisust tulenevalt. Turvalisuskaalutlustest tulenevalt ei saa magistr töö autor objektide vaatlustulemusi käesolevas töös kajastada, kuna Avaliku teabe seaduse § 35 lg 1 pt 9 kohaselt tuleb vastavaid andmeid käsitleda kui asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teavet. Samuti on magistr töö autoril olemas PPA Põhja Prefektuuri valvebüroo poolt saadetud e-mail, kus ei soovita nende valve all olevate objektide turvameetmete kirjeldamist. Peale intervjuude kogumist viiakse läbi empiiriliste andmete analüüs, mis põhineb terrorismi olemusel, füüsilise julgeoleku ja kaitsemeetmete rakendamise põhimõtetel, juhtumite analüüside tulemustel, füüsilise julgeoleku tagamisega seotud ekspertide arvamustel ja seisukohtadel. Läbi analüütilise hinnangu andmise, tehakse täiendavaid ettepanekuid VV määruse nr 33 arendamiseks. Uuringu läbiviimist on detailsemalt kajastatud käesoleva magistr töö 2. peatüki alapeatükis 2.1.

Magistr töö autor tänab kõiki kes aitasid kaasa töö valmimisel. Tänud juhendajatele igakülgse ja toetava juhendamise eest ning samuti Shvea ja Tanel Järvetile heade nõuannete eest. Suured tänud uuringus osalenud ekspertidele nende panuse eest uuringu valmimisse. Samuti tänud endisele kolleegile Mario Lobanovskile, kelle Oslos tehtud piltide põhjal oli võimalik peale autopommi plahvatust rakendatud kaitsemeetmeid tuvastada ja analüüsida.

1. TERRORISMIOHT ÜHISKONNALE

Üha globaliseeruvast maailmas on tänapäeval üheks peamiseks probleemiks riikide julgeoleku tagamine ja seda mitte riikide omavahelise julgeoleku tagamise mõistes. Sõjalisest aspektist lähtuvalt on seda tehtud sajandeid. Küsimus on pigem selles, et kuidas tagada ühiskonna turvalisus, mille vajadus on tingitud peamiselt terroristlike rühmituste poolt korraldatud rünnakute tõttu. Kõikjal maailmas püüavad julgeolekuasutused terrorismiakte ära hoida ennetusmeetmetega, mis sageli hõlmavad ohu hindamiseks ainult teabe kogumist ja töötlemist, kuid samas on oluline roll ka tõenäoliste sihtmärkide turvalisuse tagamisel (Kaitsepolitseiamet 2012:23).

Euroopa riikide kogemuste põhjal on terroristide peamiseks sihtmärkideks transpordi-, finants- ja valitsussektor (Kaitsepolitseiamet 2010:22). Teisisõnu tähendab see seda, et terroristide võimalikeks sihtpunktideks võivad olla eelkõige lennujaamad, sadamad, raudteejaamad, elektrijaamad ning valitsusasutused (Anvelt 2011). Enamjaolt on selliste rünnakute eesmärgiks pälvida rahvusvahelist tähelepanu. Terroriaktidega püütakse inimestes tekitada hirmu ning vähendada turvatunnet, et mõjutada ühiskonna stabiilsust. Julgeolekuasutustele on selliste rünnakute ennetamine ja avastamine tõsiseks probleemiks, kuna tegemist on vastasega, kes sõjalises mõistes tegutseb mittekonventsionaalselt (mitte reeglipäraselt). Üsna sageli on selliste rünnakute tagajärjed väga rasked ning suurus ja tekitatud kahju hindamatu.

Magistritöö autori hinnangul saab siinkohal riikidele tõsiseks väljakutseks asjaolu, kui suures ulatuses tuleks SRRO-de füüsilise julgeoleku tagamiseks kaitsemeetmeid rakendada? Ulatuse määratlemine sõltub sageli investeringute suuruselt, sest füüsilise julgeoleku ülesehitamine hõlmab tavaliselt suuri investeringuid, mis on finantsiliselt väga kulukad. Julgeolekualaste otsuste tegemisel võivad saada takistuseks ühiskonna säilimise, riigi normaalse funktsioneerimise ja majandusliku arengu tagamiseks tehtavad otsused, kuna viimased toodavad riigile otsest kasu. Julgeolekualased otsused aga koheselt mitte. Selliste otsuste kasumilikkust saab mõõta alles pikema aja möödudes ja seda peamiselt siis, kui vastavad rünnakud on leidnud aset ning tekkinud kahjud kokku arvestatud.

Füüsilise julgeoleku tagamise osas võib ühiskonnas tekkida dilemma ja eriti nendes riikides, kus terrorismiakte toimunud ei ole. Dilemma seisneks selles, et miks peaks ja kas üldse peaks SRRO-de füüsilise julgeoleku tagamiseks kaitsemeetmete rakendamisesse investeerima, kui midagi ei ole seni juhtunud? Selle sama dilemma ees seisis 2011. aastal ka Norra riik peale Oslo valitsuskvartalis toimunud autopommi plahvatust, kuna ühiskonnas ei olnud varem sellist sündmust toimunud. Peale relvastatud rünnakut KMINis, esitati ka Eestis küsimusi, et kas me oleme julgeolekuriske õigesti

hinnanud, mis potentsiaalselt ähvardavad meie riigi tähtsamaid asutusi, seega riiki ennast ning kas meie ministriumid ja teised riigiasutused on piisavalt turvatud (Juhtkiri: alahinnatud turvariskid, 12.08.2011).

Eeltoodust lähtuvalt on magistritöö autori arvates käesolevas teoreetilises peatükis oluline analüüsida terrorismi olemust ja selgitada välja füüsilise julgeoleku ja kaitsemeetmete rakendamise üldised põhimõtted ning milliseid objekte on määratletud SRRO-ks mujal maailmas ja sellest lähtuvalt milliste kriteeriumite alusel võiksid objektid olla SRRO-ks Eestis.

1.1. Terrorismi olemus

Käesolevas alapeatükis analüüsitakse terrorismi olemust, tegevusi ja eesmärgi ning kuidas on erinevad autorid seda mõistnud. Alapeatüki eesmärgiks ei ole uurida ja analüüsida terrorismi käsitlust süvitsi ja detailselt, kuna see hõlmab väga laia spektrit.

Rahvusvaheline terrorism on juurdunud ideoloogiline liikumine, mis ei ole väljakutseks ainult julgeolekule, vaid on ka väljakutseks arenevale globaalsele ühiskonnale. Kui 20. sajandil ohustas ühiskonda totalitaarne vaenlane, siis 21. sajandil ohustab totalitaarne terrorism globaalset ühiskonda. (Kühnhardt 2003) Poliitikakujundajad peavad mõistma, et usulised terroristide grupid tegutsevad erinevalt mitteusulistest gruppidest (Henne 2012). Terrorismi tajutakse kui üha suuremat ohtu rahvusvahelisele julgeolekule, kus globaliseerumise ja terrorismi vaheline seos on muutunud tavaliseks tarkuseks (Goldman 2011).

Rahvusvaheline terrorism ületab poliitilisi, geograafilisi ja kultuurilisi piire hõlmates enam kui vaid terroristliku taktika kasutamist või vastavate kuritegude sooritamist. Terrorism ohustab väljakujunenud eluviise ja väärtusi ning rahvusvaheliste suhete süsteemi tervikuna. Terroriorganisatsioonid, äärmusliikumised ning nende toetajad püüavad vägivaldselt destabiliseerida rahvusvaheliste suhete süsteemi, õigustades oma tegevust etniliste, kultuuriliste, ideoloogiliste või usuliste tõekspidamistega. (Eesti terrorismivastase võitluse põhialused, 2013)

Kaasaegses ühiskonnas, kus süveneb vastastikune hoolimatus, levib vägivald nii avalikus ruumis kui ka inimeste eraelus. Seal, kus vägivalda motiveerib poliitiline, religioosne või rahvuslik-kultuuriline ideoloogia, sünnib vägivalda organiseeritud vorm terrorismi näol. Globaliseerumisprotsesside tõukel on terrorism järjest intensiivsemalt väljumas rahvuslik-riiklikest piiridest ja omandamas üleilmselt toimiva ohuteguri mainet. Viimastel aastakümnetel üha enam pead tõstva terrorismi lähteid ja tõukejõudusid tuleb otsida mitte terroristide isikuomadustest, vaid

ühiskonnas pikaajaliselt kujunenud ning lõpuks äärmuseni teravnenud vastasseisudest. (Raska 2007) Magistritöö autori arvates on üheks peamiseks ülemaailmseks vastasseisuks narkootiliste ainete tootmine ja levitamine ning võitlus selle tõkestamisel. Samuti ühiskonna erinevad arusaamad vabadusest ja demokraatiast, mis tuleneb erinevatest usulistest vaadetest.

Terrorismi erinevad definitsioonid

Etzioni (2001) on toonud välja, et terroristid on isikud, kes soovivad vägivalda kaudu külvata elanikkonnale hirmu, et edendada salajasel viisil oma eesmärgi. Nad võivad õnnestada kaitsemehhanisme või vahetada sihtmärke (Mueller 2010; ref Bossong 2012). Ganor (2002) on defineerinud terrorismi kui tahtliku ähvardust kasutada vägivalda tsiviilelanike vastu, et saavutada poliitilisi, ideoloogilisi ja religioosseid eesmärgi. Ernst-Vintila, Delouvé & Roland-Lévy (2011) artikli kohaselt on terrorism välja töötatud kui sotsiaalne objekt läbi kultuuri, igasuguste vastasmõjude, kommunikatsiooni ja kollektiivse mälu. Terroriakti on defineeritud ka, kui plahvatuse käivitamist, süütamise toimepanemist või teisi tegevusi, mis võivad hirmutada elanikkonda ja ohustada inimelu, olulise varalise kahju tekitamist või teisi raskeid tagajärgi, eesmärgiga mõjutada asutusi ja rahvusvahelisi organisatsioone otsuste tegemisel ning samal eesmärgil ähvardamist sellise tegevuse eest (Komissarov & Stepanov-Egiyants 2013). Magistritöö autori arvates on tänase ühiskonna probleem see, et terrorismile ei ole suudetud seni leida ühtset definitsiooni. Riigiti on see erinev, mis võib olla takistuseks terrorismivastases võitluses. Kui üks riik peab mingit konkreetset tegu terrorismiaktiks, siis seda ei pruugi mõni teine riik pidada. Sellest tulenevalt ei ole riikide vahelises terrorismivastases võitluses võimalik ühtset eesmärki saavutada.

Hinkkainen on toonud välja termini „kodumaine terrorism“, mis on äratanud märkimisväärset huvi pärast 2004 Madridi ja 2005 Londoni pommirünnakuid. Tavaliselt arvatakse, et nn kodumaine terrorism on uus nähtus, mille sündmusi on vähe vaadeldud ning mis on oma olemuselt eraldiseisev riikidevaheline terrorism või vana kodumaine terrorism Euroopas. Paljud kodumaise terrorismi toimepanijaid on rünnanud riike, kus nad on sündinud ja kasvanud, elades samas näiliselt „normaalset“ elu oma kogukonnades. (Hinkkainen (2013) Magistritöö autori arvates võib siin tuua paralleele Oslo valitsuskvartalis toimunud autopommi plahvatuse korraldajaga, kes oli tavaline Norra kodanik.

Terrorismi eesmärgid ja terroristlikud

Terroriaktide eesmärk on mõjutada vägivalda ning hirmutamise kaudu avalikku arvamust ja demokraatlike poliitiliste otsuste tegemist. Seega ohustavad terroriaktid demokraatliku ühiskonna

põhialuseid. Terrorism seab ohtu inimeste elud, põhjustab suuri kulusid, püüab kahjustada meie ühiskondade avatust ja sallivust ning kujutab endast kasvavat strateegilist ohtu kogu Euroopale. Terroristlikud liikumised on üha enam hästi varustatud ja ühendatud elektroonilistesse võrkudesse ning on valmis kasutama piiramatut vägivalda massiliste inimohvrite põhjustamiseks. (Siseministeerium 2013) Nacos (2003) on toonud välja, et terroristide eesmärgiks on toime panna surmavaid vägivallaakte, et realiseerida oma eesmärgid ja edendada nende põhjuseid. Huddy, Feldman & Weber (2007) on samas nimetanud terroristide eesmärgiks juhuslike vägivallaaktide toimepanemist inimeste vastu, kes teevad oma rutiinseid tegevusi, mille kaudu püütakse hirmutada sihtgruppi. Sageman (2011) on aga öelnud, et terrorism ei kujuta endast palju probleeme seni, kuni see on siseriiklik ning see kasvab probleemiks alles siis, kui see muutub riikidevaheliseks. Terroriaktiks võib teatud suundumusega nimetada poliitiliste või teiste eesmärkide saavutamiseks konventsionaalsete või valimatute (asümmeetriliste) relvadega mitteriiklike organisatsioonide või üksikisikute sooritatud vägivallaakti või sellega ähvardamist, mis külvab hirmu ja on suunatud eelkõige tsiviilisikute, aga ka infrastruktuuri vastu (Tammsaar 2003). President Obama on öelnud, et iga kord, kui kasutatakse pomme tsiviilisikute ründamiseks, on tegemist terroriaktiga (Sidhu 2013).

Magistritöö autor ei saa nõustuda Huddy, Feldman & Weber (2007) ning Sageman (2011) poolt välja tooduga, kus esimesed autorid nimetasid terroristide eesmärgiks juhuslike vägivallaaktide toimepanemist. Käesoleva töö autori arvates ei tee terroristid midagi täiesti juhuslikult, neil on alati mingi eesmärk. Samuti ei saa nõustuda Sageman (2011) öelduga, et terrorism ei kujuta endast palju probleeme seni, kuni see on siseriiklik. Magistritöö autori arvates ei ole vahet, kas terrorism on siseriiklik või ülemaailmne. Ei ole tõenäoline, et terrorism võib esineda ainult siseriiklikult, sest terrorismi ei ole võimalik „kodustada“, kuna see on globaalne nähtus. Terrorism on laiahaardelisem kui kunagi varem.

Komissarov & Stepanov-Egiyants (2013) on toonud Vene Föderatsiooni terrorismivastase võitluse õiguskatist välja, et terroristlikud tegevused sisaldavad organisatsiooni, planeerimist, koolitust, rahastamist ja terroriakti elluviimist; terroriaktile kaasaaitamist; ebaseadusliku paramilitaarse rühmituse korraldamist, kuritegelikku ühendust (kuritegelikku organisatsiooni), organiseeritud gruppi terroriakti läbiviimiseks, samuti osalemist sellises struktuuris, värbamist, relvastumist, koolitust ja terroristide kasutamist; informatsiooni või muul viisil kaasaaitamist ja osalemist planeerimisel, terroriakti ettevalmistamisel või rakendamisel; terroristlike ideede propagandat, materjalide levitamist või ahvatlevat teavet terrorismi tegevustest; või selliste tegevuste või vajaduste põhjendamist. Magistritöö autori arvates on venelaste käsitus terrorismist liiga lai. See tähendab seda, et terrorismi alla võib liigitada palju erinevaid tavakuritegusid, mis ei pruugi

terrorismiga kuidagi seostuda. Võimalik, et selline laialdane liigitus põhineb asetleidnud sündmustel, mis on viimastel aegadel Venemaal üsna sagedased.

Terrorismi ohud

Ründed ühiskonnas ja riigi vastu on kõikidel aegadel valdavalt ühesugused: inimeste, ühiskonna- ja riigistruktuuri ning infrastruktuuri vastu (Aimre 2007). Seistes silmitsi terrorismiohuga, on isikuvabaduste äärmuslikku kaitsmist peetud samaväärseks põhiseadusliku enesetapuga. Isikuvabaduste täieliku kaitsmisega muutume me ise haavatavamaks nende jaoks, kes kasutavad ühiskonda kurjade kavatsuste läbiviimiseks ja demokraatia hävitamiseks. Teisest küljest arvatakse, et kodanikuõiguste ohverdamine demokraatia säilitamiseks on vastuoluline, kuna püüdes päästa demokraatiat, me loobume selleks oma õigustest, mida oleme üritanud kaitsta. (Davis & Silver 2002) Magistritöö autori arvates on Davis & Silver pidanud silmas seda, et kui me ei teosta isikute suhtes taustakontrolle ja austame kiivalt isikuvabadusi, muudame me sellega ühiskonna haavatavamaks. Siinkohal võiks tuua välja USA käitumise isikuvabaduse piiramisel, kus peale 9/11 toimunud terrorirünnakuid hakati teostatama laiaulatuslikku isikuandmete seiret, mis tuli ilmsiks siis, kui endine CIA töötaja Edward Snowden avalikustas riigi tegevuse isikuandmete kogumise kohta. Töö autor leiab, et turvalisuse tagamist ilma isikuvabaduste piiramiseta saavutada pole võimalik. Küsimus on pigem selles, et kui suures ulatuses tuleks seda teha. Mõõta seda tõenäoliselt mingite parameetrite järgi pole võimalik, sest kõik sõltub valitsevast olukorrast.

Terroristlikul rühmitusel ja kuritegelikul grupeeringul on aina raskem vahet teha, kuna nende kasutatavad meetodid on tihti sarnased: plahvatused, pantvangivõtmised, tapmised jne (Eenma 2007). Näiteks on Cook & Lounsbery (2011) toonud välja, et aastatel 1995-1999 leidis aset 635 rünnakut, mis sisaldasid pommirünnakuid, inimrööve ja relvastatud rünnakuid. Kõige enam rünnati äri- ja valitsusasutusi. Ka käesolevas töös analüüsitakse samuti valitsusasutuste ründamist, mis leidsid aset 2011. aastal. Sellest võiks järeldada, et valitsusasutused on jätkuvalt terroristide peamisteks sihtmärkideks, millest tulenevalt on kaitsemeetmetesse investeerimine eriti oluline.

Ash on toonud välja, et ühiskonnale on ohtlikud moslemid ning päris kindlasti on ühiskonna vaenlasteks islamiäärmuslased (Ash 2010). Viimasel kümnendil on moslemi kogukonnad Euroopas kasvanud kiiresti ja islam on kujunenud teiseks religiooniks paljudes Euroopa riikides ning moslemite populatsioon Euroopas on aastaks 2025 kahekordistunud (Dittrich 2007:68-69). Paljudes Euroopa riikides on suured ja kasvavad moslemi vähemused, kus valdav enamus ei ole seotud radikaalsete tegevustega, kuigi 2004 ja 2005. aasta terrorirünnakud Madridis ja Londonis olid korraldatud moslemite poolt (Archick, Belkin, Blanchard, Ek & Mix 2011). Sellest tulenevalt on

kõik Euroopa riigid oma õigusnorme laiendanud, et saaks rohkem karmimalt tegeleda potentsiaalsete ohtudega, mis on seotud moslemitest kodanike või sisserändajatega (Cesari 2012). Eeltoodust lähtuvalt on magistritöö autori arvates oluline, et EL-is oleks ühtne arusaam terrorismi olemusest ning sisejulgeoleku poliitika oleks jõulisem ja hästi korraldatud.

Terrorism Euroopas ja oht Eestile

„1990. aastate algusest liikus Euroopa tervikuna terrorismivastase võitluse perifeeriast keskmesse ja tahes-tahtmata läksid selles suunas ka Põhjamaad. Võib suure tõenäosusega väita, et turvalisuse vähenemine regioonis on eelkõige üleilmastumisega seotud protsesside, migratsioonipoliitika ja üldise sise- ja välispoliitilise tegevuse kompleksne tagajärg. Arvestades aastakümnete jooksul hoolikalt kasvatatud tolerantsust ja pikaajalisi liberaalseid traditsioone, on üha teravamalt esile kerkimas küsimused inimõiguste ja julgeoleku, demokraatia ja terrorismi ning vägivalda seostest, samuti õigus- ja korrakaitse monopoolsest seisundist võitluses uute ohtudega“. (Tammsaar 2004)

Euroopa seisab täna silmitsi pideva ja aktiivse terrorirühmituste ohu ees, mis võib ületada ohtu, millega seisavad silmitsi Ameerika Ühendriigid. Näiteks 2008. aastal leidis aset 515 terrorismiakti, mis viidi läbi EL-i liikmesriikides. Sama perioodi vältel vahistasid õiguskaitsejagad terrorismiga seotud tegevustes üle tuhande üksikisiku. Suurem osa isikuid vahistati kuulumisest terroriorganisatsiooni. (Boyne 2009) Terrorismioht tsiviil ja sõjaliste infrastruktuuride, eelkõige hoonete, sildade, torustike ja lennunduse infrastruktuuride vastu näib olevat kasvamas, mida näitavad ka viimased terrorirünnakud. Improviseeritud lõhkeseadeldised on tihti läbi suitsiiditaktika eelistatud rünnakumeetodiks hoonete ja transpordi infrastruktuuri vastu. (Stewart, Netherton, Grant & Mueller 2012)

Tammsaar on toonud välja, et julgeolekuohtude globaliseerumine aktualiseerib paljusid ohte ka Eesti jaoks, vaatamata meie rahvusvahelisele seisundile. Eesti rahvusvahelise staatuse tugevdamine võimaldab kaasa rääkida ohtude vastu suunatud poliitika kujundamises. Globaalse terrorismivastase võitluse tulemuslikkuse mõju Eesti julgeolekukeskkonnale on seega märkimisväärne. Eesti viimase 12 aasta areng - Euroopa Liidu ja NATO liikmeks saamisega kaasnev julgeolekuparadigma muutus, taustaks USA juhitud ja üha ägenev globaalne terrorismivastane sõda lubab väita, et mainitud faktorite võimalike mõjude ja tagajärgede kaardistamise ja lahtimõtestamisega tuleb Eesti institutsioonidel tegelda tulevikus üha rohkem. (Tammsaar 2003) Siinkohal nõustub magistritöö autor Tammsaare väljatooduga. Kui vaadata tänast maailmas valitsevat julgeolekupilti ning arvestades sellega, kui aktiivselt ja jõuliselt võtab Eesti riik julgeolekuteemadel rahvusvahelisel areenil sõna, mis tuli ka intervjuude käigus välja, siis seda enam tuleks meil olla valmis võimalikeks

terrorismiaktideks. Üks intervjueeritavatest tõi välja, et me võime küll olla väikeriik, kuid globaalsete ohtude mõistes oleme me ühinenud suurriikidega.

Tihe terrorismivastane koostöö USAga ja aktiivne osalemine NATO koostöömehhanismides on suurendanud terroriohtu Norras, Taanis ja Islandil ning nende sõjaliste ja teiste missioonide ohustatust maailmas. Paradoksaasel kombel on panustamine terrorismivastasesse tegevusse toonud kaasa riski kasvu. Samas võib seda vaadelda negatiivsena vaid lühemas perspektiivis, kuna on selge, et pikemas perspektiivis on terrorismi võimalik ohjeldada ainult koordineeritud ühiste jõupingutustega ning endasse sulgumine võib tuua kaasa haavatavuse kasvu ning marginaliseerumise. Suurimaks terrorismiga otseselt või kaudselt seotud ohuks Põhjamaadel ja Balti riikides võib ilmselt tunnistada organiseeritud kuritegevuse, sh narkokaubanduse, mis on terrorismi elutalitust tagav süsteem. Ohtu suurendab teadmine, et terrorism on tihti ülimalt ratsionaalne võitlusvorm ja valik ning selle eesmärkide saavutamist tugevdab oluliselt religioosne pühendumine, mis kohati ei jäta võimalusi läbirääkimisteks“. Tammsaar (2004) Eeltoodust lähtuvalt võib magistritöö autori arvates terrorioht ohustada ka Eesti riiki, sest Eesti kaitseväelased osalevad samuti aktiivselt erinevates sõjalistes missioonides (nt. Mali, Afganistan, Kosovo, Iraak) koos NATO liitlasvägedega.

Eestile kujutab terrorism ohtu mitmel viisil. Terroriakt Eesti pinnal või Eesti kodanike vastu mujal maailmas nõrgestaks elanike turvatunnet ja oleks tugevaks löögiks meie majandusele ning riigi julgeolekule. Lähema 10–25 aasta jooksul on Eestis terroriakti toimepanemise tõenäosus keskmisest madalam. (Terrorismivastase võitluse põhialused, 2013) Tammsaar (2003) on toonud välja, et terrorism kui nähtus Eestis puudub ning kaasnevad ohud on ühiskonnas tervikuna alahinnatud. Eeltoodust tulenevalt on magistritöö autori hinnangul Tammsaare väide reaalsem, kui arvestada asjaolu, et Eesti riigi kaitseväelased osalevad täna aktiivselt erinevatel sõjalistel missioonidel, mis sai ka varem siin alapeatükis välja toodud. Alusetu oleks täna väita, et lähima 10-25 aasta jooksul on terrorismi oht Eestile keskmisest madalam. See näitab olukorda, nagu Tammsaar ka välja tõi, et ohud ühiskonnaon tervikuna alahinnatud.

Vaadates alapeatükile tagasi saab välja tuua, et rahvusvaheline terrorism ületab poliitilisi, geograafilisi ja kultuurilisi piire. Rahvusvaheline terrorism on juurdunud ideoloogiline liikumine, mis ei ole väljakutseks ainult julgeolekule, vaid see on väljakutseks ka arenevale globaalsele ühiskonnale. Täna puudub riikidel ühtne ja selge terrorismi definitsioon, mis võib kaasa tuua riikide erinevad arusaamad terroristlikust käsitlusest, mis omakorda võib takistada eesmärgi saavutamist terrorismivastases võitluses. Terrorismioht tsiviil ja sõjaliste infrastruktuuride vastu näib olevat kasvamas, mida näitavad ka viimased terrorirünnakud. Eestile lähim toimunud terroriakt leidis aset

2011. aastal Norras Oslo valitsuskvartalis, kui peaministribüroo hoone ees plahvatas autopomm. Improviseeritud lõhkeseadeldised on tihti eelistatud rünnakumeetoditeks hoonete ja transpordi infrastruktuuri vastu. Eestis on hinnatud terrorismiohtu lähima 10-25 aasta jooksul keskmisest madalamaks, mis magistritöö autori arvates oleks täna alusetu väita. Sellest võiks järeldada, et seni kuni pole terrorismi Eestis esinenud, võib oht olla alahinnatud. Eeltoodust lähtuvalt on füüsiliste kaitsemeetmete rakendamine terrorismiohust lähtuvalt eriti oluline ja seda ka siis kui terroriakti pole varem toimunud. Oslos toimunud autopommi plahvatuse võib tuua siinkohal selle väite tõestuseks.

1.2. Füüsiline julgeolek ja kaitsemeetmete rakendamine

Käesoleva alapeatüki eesmärgiks on selgitada välja füüsilise julgeoleku ja kaitsemeetmete rakendamise üldised põhimõtted objektide turvalisuse tagamisel, mis on käesoleva magistritöö raames ja uuringi läbiviimisel oluline aspekt.

Füüsiline julgeolek

Roe (2008) & Wolfers (1952) on toonud välja, et julgeolek on seotud inimlike väärtustega. See väljendab teatud arusaamasid inimelust, individuaalsetest ja kollektiivsetest lootustest ja hirmudest; ootustest selle kohta, mida võib kaotada ja mida tasub hoida. Sellest lähtuvalt ei ole julgeolekuoht lihtsalt paljas fakt kaugest ja tundmatust ohtust, mis vallandub meile teadmata viisil ja määramata ajal. Julgeolekuoht on ähvardav just seetõttu, et see tuleneb sellest mida me väärtustame ja mida me kardame. Oht on alati osa objektiivsest reaalsusest ja subjektiivsest projektsioonist mida me kardame kaotada. Seetõttu on julgeolek kaudselt seotud sellega mis on meie jaoks väärtuslik. (ref Burgess 2009)

Julgeolek võib olla kaitse katastroofiliste kahjude vastu nagu nt. tulekahju, üleujutus, maaväring ning pommirünnak või kommunaalteenuste talitusriikete vastu nagu nt elektrienergia kadu või tehnosüsteemide rike (Niles 2011). Julgeolek tähendab varustuse, rajatiste ja territooriumi plaani hõlmamist ja julgeoleku harjutuste läbiviimist, ennetamiseks füüsilisi rünnakuid rajatiste, inimeste, vara või informatsiooni vastu (Matthews *et al* 2006). Julgeolek võib tähendada ka kõiki tegevusi, mille eesmärgiks on tagada elutähtsate infrastruktuuride funktsionaalsus, järjepidevus ja terviklikkus, et ära hoida, leevendada või neutraliseerida ohtu, riski või haavatavust (Euroopa Liidu Nõukogu Direktiiv 2008/114/EÜ, 8.12.2008). Sõjalisest kontekstist lähtuvalt tähendab füüsiline julgeolek kaitsemeetmete kohaldamist aladele, hoonetele ja rajatistele, milles sisalduvat teavet on vaja kaitsta kaotamise või kompromiteerimise eest (NATO 2013). Magistritöö autori arvates

võib eeltoodu põhjal tuua välja, et füüsiline julgeolek on oma olemuselt väga lai mõiste, see puudutab paljusid erinevaid valdkondi ja tegevusi.

Efektiivse füüsilise julgeoleku loomisel ja rakendamisel tuleb lähtuda julgeoleku ülesehitamise põhimõtetest, milleks on: elude päästmise vajadusega arvestamine ja vigastuste ennetamine ning rajatise ja selle funktsioonide ning vara kaitse. Rajatise usaldusväarsuse, ohutuse ja turvalisuse suhtes tuleb läheneda mõistlikult ja paindlikult. Arvestada tuleb tasuvuse efektiivsuse, geograafilise asukoha ning linna disaini põhimõtetega. Rajatis peab olema ühenduses avalikkusega mõistlikult avatud ja juurdepääsetaval viisi, neid riske tuleb aktsepteerida ja tunnistada. (Department of Housing and Urban Development 2007) Julgeoleku ülesehitamine võib aga olla keeruline, mis on tingitud paljudest muutujatest nagu seadmete maksumus, (eelarve piirab kõrge usaldusega tuvastamise tehnoloogia kasutamist, seega on tavapäraseks lähenemisviisiks erineva tehnika asjakohane kasutus erinevatel turvalisuse astmetel), tehnoloogiate kombineerimine, kasutaja-sõbralikkus, mastaapsus ning vana ja uue süsteemi ühilduvus (Pattabhi 2009).

Ajakirjas „Management in Engineering“ on autorid toonud välja, et julgeolek sisaldab kõikide meetmete rakendamist, kaitsmaks nii siseste kui väliste pahatahtlike ja sihilike tegevuste eest, mis viivad kahjulike mõjudeni nagu projekti kulude kasv, ajakavade pikenedamine, toimivuse lagunemine, turvalisusesse suhtumine, transpordi hiline mine, hädaolukordadele reageerimine ja välised mõjud (Matthews *et al* 2006). Julgeolek võib sisalda ka üldisi ohte leevendavaid meetmeid elutähtsa infrastruktuuri võtmevaldkondade vara, süsteemi, võrgu, funktsioonide või nende omavaheliste sisemistele ühendustele, mis tulenevad kokkupuutest kahjustustega, purustustega, teovõimetusega või ärakasutamisega. See hõlmab meetmeid, et ära hoida ohtu, vähendada haavatavust või minimeerida tagajärgedega seotud terrorirünnakuid või muid juhtumeid. (Homeland Security 2008)

Julgeolekut saab klassifitseerida kolme peamisesse kategooriasse või elementi, milleks on füüsiline, personali ja informatsiooni julgeolek (Matthews *et al* 2006). Ka Suur Britannia avalikus sektoris on julgeolek jagatud kolme valdkonda, milleks on personali julgeolek (tausta kontroll), klassifitseeritud dokumendi kontroll (sisaldavad salajase ja täiesti salajase tasemega dokumente) ning hoonete ja varustuse füüsiline julgeolek (Rosamund 1983). Julgeolek saavutatakse läbi kolme põhielemendi kombineerimise ja põimumise, milleks on füüsiline kaitsesüsteem, reageerimismeeskondade vastutegevus ja korrakaitse meetmed (Necosal *et al* 2011). Käesoleva töö autor täheldas, et Rosamund (1983), Matthews *et al* (2006) ja Necosal *et al* (2011) ei ole oma artiklites välja toonud julgeoleku jagunemise neljandat valdkonda, milleks on tööstusjulgeolek. NATO liikmesriigid pööravad üha rohkem tähelepanu tööstuse turvalisuse tagamisele, kuna igale riigile on tähtis kaitsta oma majandussektorit hoidmaks seeläbi moodsaid tehnoloogiaid ja tagamaks tööhõivet

(Kaitsepolitseiamet 2002:15). Näiteks leiab Kaitseministeeriumi kodulehelt NATO tööstusjulgeoleku direktiivi, mille kohaselt käsitleb tööstusejulgeolek neid aspekte, mis on seotud NATO salastatud lepingute läbirääkimiste ja sõlmimise ning nende lepingute täitmisega ettevõtete poolt, sealhulgas NATO salajase teabe väljastamisega lepingueelsete läbirääkimiste ajal. See sisaldab järgmisi turvapõhimõtteid:

- 1) salastatud lepingute läbirääkimised ja sõlmimine;
- 2) salastatud lepingute julgeolekunõuded;
- 3) salastatud teabe väljastamine töövõtjatele;
- 4) ettevõtte juurdepääsuõigus NATO lepingute puhul;
- 5) salastatud materjalide rahvusvaheline vedu;
- 6) rahvusvahelised külastused;
- 7) projekti/programmi raames lähetatud töötajad;
- 8) salastatud lepingud, milles osalevad NATO-välised riigid. (NATO 2006).

Füüsiliste kaitsemeetmete rakendamise põhimõtted objekti turvalisuse tagamisel

Elutähtsad infrastruktuurid on keerulised, vastastikku sõltuvuses ning üldlevinud; nad on tundlikud häiretele, mis võivad viia kuhjuvate ebaõnnestumisteni, millel on tõsised tagajärjed (Apostolakis & Lemon 2005). Elutähtsate infrastruktuuride kaitse peamiseks eesmärgiks on tagada elutähtsate tegevuste toimimine ilma põhjendamatu katkestuseta, mille juures on väga oluline tundlike andmete kaitse (Dacey 2002). Julgeoleku ekspertide roll seejuures on keskenduda meetmete ja tehnoloogiate kasutamisele, tagamaks elutähtsate infrastruktuuride stabiilsus ja vastupidavus (Aradau 2010). Füüsiliste kaitsemeetmete eesmärgiks on kaitsta inimesi, vältida volitamata juurdepääsu vahenditele, materjalidele ja dokumentidele ning tagada kaitse kahjude ja kaotuste vastu (Department of Veterans Affairs 2007). Samuti võib füüsiliste kaitsemeetmete eesmärgiks olla individuaalse ja kollektiivse turvalisuse ja heaolu pakkumine töötajatele, külastajatele ning klientidele; volitamata juurdepääsude takistamine määratud rajatistesse; teabe, seadmete, materjalide ning dokumentide hoidmine ja kaitsmine rajatistes spionaaži, sabotaaži, varguste ja/või volitamata avalikustamise eest (Department of Housing and Urban Development 2007). Kaitsemeetmete rakendamise eesmärgiks on ka tagada elutähtsate infrastruktuuride süsteemide kaitse, mis vajab kaalutletud lähenemist, kuna see sisaldab mitmeid muutujaid loomaks ja säilitamiseks tasakaalu turvalisuse ja teenuse funktsionaalsuse ning süsteemi olemasolu vahel (Warren *et al* 2010).

Kaitsevahendite eraldamine elutähtsate infrastruktuuride ja võtmeressursside kaitseks on oluline ja samas keeruline probleem. Investeeringuid võib teha vastumeetmetesse, suurendamaks vara turvalisust ja tugevust ohu kokkupuutel ning tõkestamise meetmetesse, et vähendada ohu tõenäosust ja leevendada inim- ja majanduskahju ohu tekkimisel. (McGill *et al* 2007) Füüsilised kaitsemeetmed võivad hõlmata rajatiste ja sissepääsude kontrolli küsimusi, kirjavõtte käitlemist, võimalikku kokkupuudet biokeemilise rünnakuga ja küllastajate kontrolli (Viollis 2003). Füüsilised kaitsemeetmed võivad sisaldada ka füüsilisi kaitseüsteeme, milledeks on mehaanilised tõkesüsteemid (turvalukud, võred, karastatud lamineeritud klaasid, seifid jne) ning tehnilised kaitseüsteemid (turva ja/või kinnihoidmise signaalsüsteem, tulekahju signaalsüsteem jne). Reageerimismeeskondi või vastutegevust saab tagada omavahenditega, nagu turvatöötajate, eraturvafirma töötajate, politsei või sõjaväe abil. Selline kaitse on kallis, kuid väga efektiivne. Korrakaitse/meetmed sisaldavad haldus- ja korralduslike meetmete kogumikku tagamaks huvide ja väärtuste kaitset. (Necasal *et al* 2011)

Kaitsemeetmete rakendamise esimeseks sammuks on julgeolekuplaani koostamine, mis sisaldab füüsilise rajatise kaardistamist, määramaks kindlaks rajatise piirkonna ja sissepääsu kohad, mis vajavad erinevaid juurdepääsu reegleid või turvalisuse astet (Pattabhi 2009). Julgeolekuplaan on dokument, mis kirjeldab järgitavaid protseduure tagamaks süsteemide ja seadmete ohutuse ning personali, informatsiooni, seadmete ja materjalide kaitse rajatistes ning välistab volitamata sissepääsu rajatisse (Department of Housing and Urban Development 2007). Julgeolekuplaani koostamisel ei tohiks arvestada ainult nende aladega, mis sisaldavad hoonete infotehnoloogilist varustust, vaid peaks sisaldama ka selliseid füüsilise infrastruktuuri elemente, mille kompromiteerimisel võib see kaasa tuua katkestusi nagu nt. kütte-, ventilatsiooni- ja kliimaseadmete juhusliku või tahtliku seiskamise või generaatori käivituskahju varguse (Niles 2011).

Euroopa Liidu Nõukogu Direktiivi 2008/114/EÜ lisa II kohaselt on Euroopa elutähtsa infrastruktuuri haldajal või omanikul kohustus koostada turvalisuse tagamise kava, mis peab hõlmama oluliste varade identifitseerimist, riskianalüüsi, vastumeetmete ja protseduuride kindlaksmääramist. Lisaks peab kava sisaldama alalisi turvameetmeid, millega määratakse kindlaks hädavajalikud investeeringud turvalisusse ja vahenditesse, mida on oluline kasutada kogu aeg. See hõlmab teavet mis käsitleb üldisi meetmeid, näiteks tehnilisi meetmeid (sealhulgas avastamis-, juurdepääsukontrolli-, kaitse- ja ennetusvahendite paigaldamine); organisatoorseid meetmeid (sealhulgas häire ja kriisi ohje korral järgitavad protseduurid); kontrolli- ja tõendusmeetmeid; sidepidamist; teadlikkuse tõstmist ja koolitust ning infosüsteemide turvalisust. Kava peab sisaldama ka astmelisi turvameetmeid, mida võib aktiveerida vastavalt erinevatele riski- ja ohutasemetele.

(Euroopa Liidu Nõukogu Direktiiv, 8.12.2008) Necasal *et al* (2011) artikli kohaselt aga ei reguleeri või defineeri EL Nõukogu direktiiv meetmeid, mida omanikud peavad Euroopa kriitilise infrastruktuuri kaitseks rakendama. Artiklis toodud väitega ei saa käesoleva töö autor nõustuda, sest meetmed ja tegevused on direktiivis välja toodud. Küsimus võib tekkida ainult selles, et kuidas neid meetmeid tuleks rakendada, kui omanik pole näiteks varem füüsiliste julgeoleku kaitsemeetmete rakendamisega kokku puutunud ning tal puuduvad teadmised nimetatud valdkonnas.

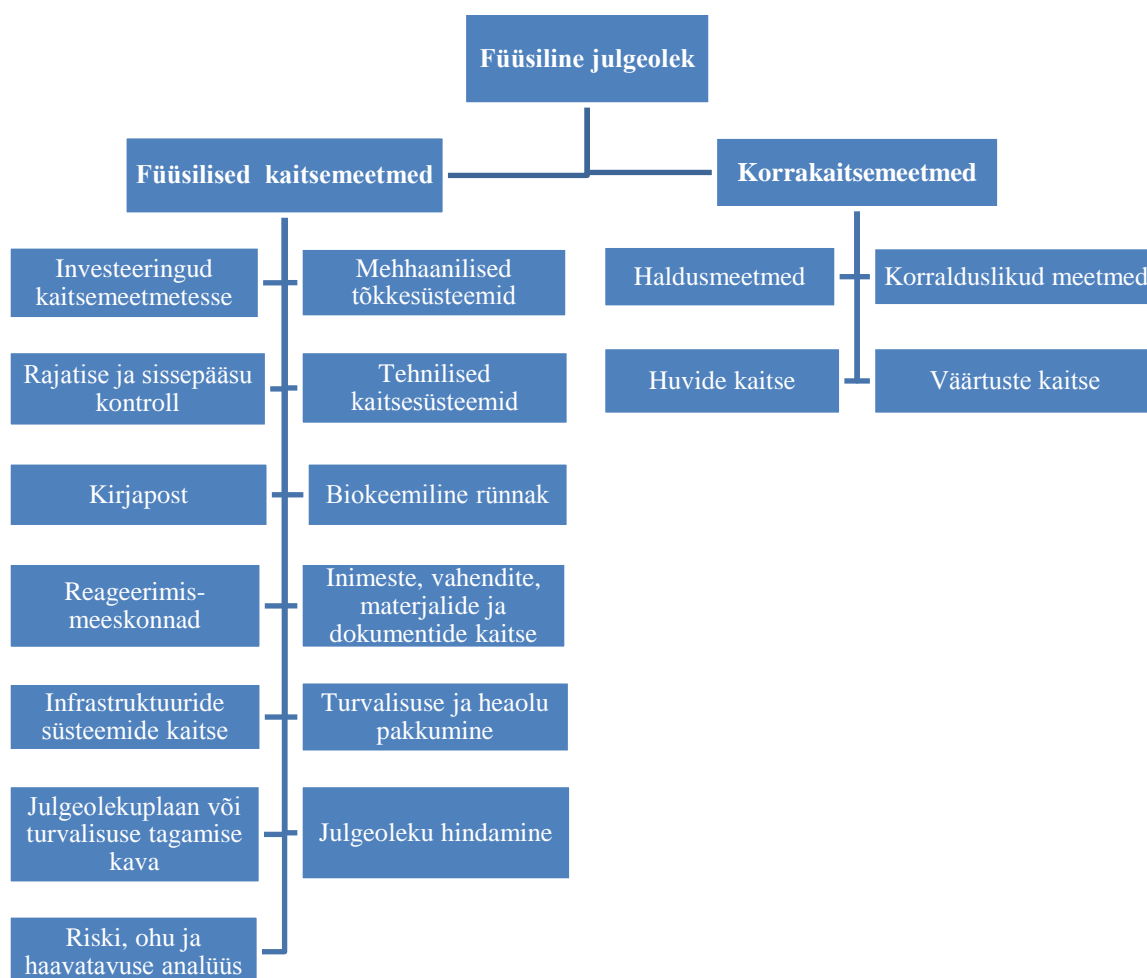
Eestis on VV määrusega nr 33 kehtestatud SRRO-de füüsilise kaitse meetmeteks kindel füüsiline välispiir, sisse- ja väljapääsukontrolli süsteem, jälgimisseadmetik, valgustus ja mehitatud valve. Lisaks peavad objekti aken, klaassein või -uks, mis on objekti välispiiri poole või on objekti välispiiriks olema turvaklaasist või kaetud turvakilega. (Suure rünnakuriskiga objekti füüsilise kaitse meetmed, 19.04.2012) Kui nüüd võrrelda, Euroopa elutähtsate infrastruktuuridele kehtestatud kaitsemeetmeid (käesolevas töös lk 20-21) Eesti SRRO-de kaitsemeetmetega, siis on magistritöö autori arvates märgata seda, et Eestis SRRO-de kaitseks kehtestatud meetmed on väga üldised ja puudutavad rohkem tehniliste vahendite rakendamist. Euroopa elutähtsate infrastruktuuride füüsilised kaitsemeetmed sisaldavad lisaks tehnilistele vahenditele, ka plaanide ja riskianalüüside koostamist ning erinevaid tegevusprotseduure.

Kaitsemeetmete rakendamisel on oluline koht julgeoleku hindamisel, mis sisaldab riskide juhtimist ning riski, ohu ja haavatavuse hindamist. Julgeoleku hindamine sisaldab põhjalikku turvalisuse hindamist ja analüüsi, mis on seotud seadmete, varustuse, teenuste ja protseduuride kasutamisega, sealhulgas arengu soovitusi turvalisuse parandamiseks või täiustamiseks. Riskijuhtimine on süstemaatiline ja analüütiline protsess, mis arvestab ohu tõenäosust varale, üksikisikule või funktsioonidele ning määratleb meetmed, mille eesmärgiks on vähendada riski ja leevendada tagajärgi nagu rajatiste ja selles viibivate isikute vigastamist, häirimist või hävitamine. (Department of Housing and Urban Development 2007)

Kõiki riske rajatistele ei ole võimalik täielikult välistada, sest iga projekt seab ressursilised piirangud ning enne uue kriitilise infrastruktuuri projekteerimist või olemasoleva ümberehitamist, tuleb rajatisele teha riskianalüüs, kus esimese ülesandena selgitatakse välja varad ja inimesed, mida on vaja kaitsta. Riski on võimalik määrata läbi varade, ohtude ja haavatavuse hindamise tulemuste kasutamise. (Department of Veterans Affairs 2007) Ohu hindamine on protsess, mis tuvastab ja hindab mõju olukordi või võimalikke vaenlasi, mis võivad põhjustada personalile kahju, haigusi, surma, seadmete ja vara hävimist või kadumist ning tegevuse katkemist (Department of Housing and Urban Development 2007). Haavatavuse hindamiseks viiakse läbi nõrkuste tuvastamine (Department of Veterans Affairs 2007). Haavatavuse hindamine on protsess, millega määratakse

kindlaks haavatavuse tõenäosus ja saadud kahjustuste ulatus või mõju. Hindamise eesmärgiks on määrata kindlaks rajatise julgeolekuohud ja haavatavus ning hinnata vastumeetmete vajadus kaitsmaks avalikkust, töötajaid, riigi huve, keskkonda ja ettevõtet. (Matthews *et al* 2006) Haavatavuse hindamine võib olla ka protsess, mis tuvastab süsteemseid puudusi või vigu, mida võivad ära kasutada potentsiaalsed vastased ning pakub välja nõrkuste ja puuduste kõrvaldamiseks või vähendamiseks lahendusi (Department of Housing and Urban Development 2007).

Eeltoodust lähtuvalt on alljärgneval joonisel koondatud kokku erinevate autorite poolt välja toodud füüsilise julgeoleku kaitsemeetmed (Joonis 1).

Joonis 1. Füüsilise julgeoleku kaitsemeetmed (Department of Housing and Urban Development 2007, Euroopa Liidu Nõukogu Direktiiv, 8.12.2008; McGill et al 2007, Necesal et al 2011, Niles 2011, Pattabhi 2009, Viollis 2003). Nimetatud allikate alusel magistritöö autori koostatud.

Alapeatükki kokkuvõttes võib välja tuua, et julgeolek on seotud inimlike väärtustega, mille eesmärgiks on tagada ühiskonna turvalisus ning kaitse nendele väärtustele, mida ühiskond peab tähtsaks. Julgeolek hõlmab kõikide meetmete rakendamist, et hoida ära, leevendada või neutraliseerida ohte, riske või haavatavust. Julgeoleku loomisel tuleb lähtuda julgeoleku

ülesehitamise põhimõtetest, milledeks on inimeste hoidmine, vigastuste ennetamine ja rajatiste kaitse. Julgeolek jaguneb neljaks peamiseks valdkonnaks, milledeks on füüsiline-, personali-, informatsiooni- ja tööstusjulgeolek. Kaitsemeetmete peamiseks eesmärgiks on eelkõige individuaalse ja kollektiivse turvalisuse ning heaolu pakkumine. See sisaldab peamiselt elutähtsate tegevuste toimimise tagamist ja inimeste, infrastruktuuri, vara ning dokumentide kaitset. Kaitsemeetmete rakendamisega ei ole võimalik kõike riske välistada, kuna see on seotud ressursiliste piirangutega. Kaitsemeetmete planeerimisel on oluliseks võtmesõnaks julgeoleku hindamine, mis sisaldab riskide juhtimist ning riski, ohu ja haavatavuse hindamist. Võrreldes Euroopa elutähtsate infrastruktuuride füüsilisi kaitsemeetmeid VV määruses nr 33 kehtestatud kaitsemeetmetega, siis on märgata, et Eestis kehtestatud SRRO-de kaitsemeetmete loetelus ei kajastu selliseid aspekte nagu julgeolekukavad või- plaanid, riskianalüüsid ja tegevusprotseduurid, mis on aga Euroopa elutähtsate infrastruktuuride kaitsemeetmetena välja toodud.

1.3. Suure rünnakuriskiga objekti mõiste ja objektid

Käesoleva alapeatüki esimese pooles selgitatakse välja SRRO mõiste ja selle seos hädaolukordade ja riskianalüüsiga. Lisaks tuuakse võrdlusena välja elutähtsa infrastruktuuri mõiste ning selle erinevad variatsioonid. Alapeatüki teises pooles leiavad kajastamist need valdkonnad ja objektid, mida on liigitatud ning nimetatud kui elutähtsateks valdkondadeks ja infrastruktuurideks mujal maailmas ning sellest tulenevalt, millised objektid võiksid olla Eestis SRRO-ks, näitamaks füüsilise julgeoleku laiaulatuslikkust.

HOS § 41 järgselt on:

„ ...suure rünnakuriskiga objekt elutähtsa teenuse osutamiseks kasutatav territoorium, ehitis või seade, mille füüsiline kahjustamine või hävitamine häirib oluliselt kogu elutähtsa teenuse toimepidevust ning mille ründamiseks on seetõttu suur tõenäosus“ (Hädaolukorra seadus, 15.06.2009).

HOS § 2 lg 1 kohaselt on hädaolukorraks:

„ ... sündmus või sündmuste ahel, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist või põhjustab suure varalise kahju või suure keskkonnakahju või tõsiseid ja ulatuslikke häireid elutähtsa teenuse toimepidevuses ning mille lahendamiseks on vajalik mitme asutuse või nende kaasatud isikute kiire kooskõlastatud tegevus. (Hädaolukorra seadus, 15.06.2009)

Magistritöö autori arvates saab kahe mõiste põhjal välja tuua, et suure rünnakuriskiga objekt on seotud nii elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamisega, kui ka hädaolukordadega, mis on 2013. aasta hädaolukordade riskianalüüside kokkuvõttes välja toodud (2013. aasta hädaolukordade riskianalüüside kokkuvõte, 2013). Eeltoodust lähtuvalt oleks hädaolukorra riskianalüüsi koostamise juhendi lisa 1 kohaselt suure rünnakuriskiga objektiks selline objekt, mille rünnaku tõenäosus oleks kas SUUR või VÄGA SUUR. Suure tõenäosuse puhul oleks 1 võimalus 100-st kuni 1 võimalus 10-st, et hädaolukord leiab aset 1 aasta jooksul. Väga suure tõenäosuse puhul oleksid näitajad vastavalt suurem kui 1 võimalus 10-st, et hädaolukord leiab aset 1 aasta jooksul. Hädaolukorra riskianalüüsi koostamise juhendi lisa 2 kohaselt on elutähtsa teenuse ajutine seiskumine väga raskete tagajärgedega, millega kaasneb ühiskonna turvalisuse vähenemine oluliselt, katastroofiliste tagajärgede korral on elutähtis teenus seiskunud. (Hädaolukorra riskianalüüsi koostamise juhend, 18.02.2010) Samas HOS § 41 kohaselt, tuleb SRRO-le koostada toimepidevuse riskianalüüs, kus tuleb kajastada objekti füüsilise rünnaku ohtu (Hädaolukorra seadus, 15.06.2009). Seega tuleks kahe definitsiooni põhjal SRRO-le koostada kaks riskianalüüsi (hädaolukorra ja toimepidevuse riskianalüüs), millel on erinevad koostamise juhendid.

Eeltoodust lähtuvalt, kus SRRO võib olla ka elutähtis infrastruktuur, toob magistritöö autor alljärgnevalt välja, mida nimetab EL elutähtsaks infrastruktuuriks ja kuidas on seda käsitletud mujal riikides. Euroopa tasandil on käsitletud elutähtsa infrastruktuuri puudutavaid küsimusi alates teise aastatuhande algusest (Necesal *et al* 2011). Euroopas on elutähtsad infrastruktuurid muutunud üha olulisemaks prioriteediks terrorismivastases tegevuses alates peale 9/11 sündmusi. Infrastruktuuri kaitse on peamiselt seotud füüsiliste- ja kübersüsteemidega. See on muutunud vahendiks mõistmaks mida tähendab ühiskonna kaitse terrorirünnakute ja muude riskide ja ohtude eest. (Aradau 2010)

2004. aastal ilmunud Euroopa Ühenduste Komisjon (Edaspidi EÜK) teatises on toodud välja kriitilise infrastruktuuri mõiste, mille kohaselt on:

„ ...koosnevad kriitilised infrastruktuurid nendest füüsilistest ja infotehnoloogia rajatistest, võrkudest, teenustest ja ressurssidest, millel häirimisel või hävitamisel on tugev mõju kodanike tervisele, ohutusele, julgeolekule või majanduslikule heaolule või liikmesriikide valitsuste tõhusale toimimisele (Komisjoni Teatis Nõukogule ja Euroopa Parlamendile, 20.10.2004).

2008. aastal välja antud Euroopa Liidu Nõukogu Direktiivi kohaselt on:

„ ...elutähtsateks infrastruktuurideks (Critical Infrastructure) EL liikmesriikides asuv vara, süsteem või nende osad, mis on hädavajalikud eluliselt tähtsate ühiskondlike toimingute, tervishoiu, turvalisuse, julgeoleku, inimeste majandusliku ja sotsiaalse heaolu toimimiseks ning mille kahjustada saamine või hävimine mõjutaks nimetatud toimingute toimimishäire tulemusena oluliselt liikmesriiki“ (Euroopa Liidu Nõukogu Direktiiv 2008/114/EÜ, 8.12.2008).

Nende kahe eelmainitud EL-i definitsioonides on märgata magistritöö autori arvates väikeseid muutusi. Kriitilised infrastruktuuri nimetus on asendunud elutähtsa infrastruktuuri nimetusega, samuti on 2008. aasta definitsioonis muutunud sisu, mis on veidi üldisemalt kajastatud.

EL direktiivis on täiendavalt ära toodud ka mõiste nagu „Euroopa elutähtsad infrastruktuurid“, milledeks on:

„ ...liikmesriikides asuvad elutähtsad infrastruktuurid, mille kahjustada saamisel või hävimisel oleks oluline mõju vähemalt kahele liikmesriigile. Mõju olulisust hinnatakse valdkondadevahelisi kriteeriume silmas pidades. See hõlmab ka mõjusid, mis tulenevad valdkondadevahelisest sõltumisest teist liiki infrastruktuuridest.“ (Euroopa Liidu Nõukogu Direktiiv 2008/114/EÜ, 8.12.2008)

EL Nõukogu direktiivist tulenevalt ei määra EL liikmesriikidele elutähtsate infrastruktuuride loetelu, kuid paneb iga-aastase teatamise kohustuse nendele liikmesriikidele, kellede territooriumitel asuvad Euroopa elutähtsad infrastruktuurid (Euroopa Liidu Nõukogu Direktiiv 2008/114/EÜ, 8.12.2008).

Näiteks on Austraalia riigi- ja omavalitsused andnud elutähtsale infrastruktuuri järgmise tähenduse:

„ ...füüsilisi rajatisi, tarneahelaid, infotehnoloogia- ja sidevõrke, mille hävinemise, halvenemise või pikemaks ajaks kättesaamatuks muutumine võib oluliselt mõjutada rahva sotsiaalset või majandusliku heaolu ning Austraalia võimet tagada riigikaitset ja julgeolekut.

Austraalia elutähtsad infrastruktuurid on seotud majandussektoriga ja paljude muude ühendustega, sealhulgas panganduse ja rahandusega, transpordi ja turustamisega, energeetikaga,

kommunaalteenustega, tervishoiuga, toiduga varustamisega, sidega, valitsuse teenustega ja riiklike sümbolitega. (Warren *et al* 2010)

USA on aga 2008. aastal defineerinud elutähtsaid infrastruktuure ja võtmevaldkondi kui:

„ ...varasid, süsteeme ja võrke, nii füüsilisi kui ka virtuaalseid, mis on nii olulised, et nende rike või hävitamine oleks kurnav mõju julgeolekule, valitsuse tegevuse järjepidevusele, rahva tervise ja ohutusele, avalikule usaldusele või mis tahes nende mõju kombinatsioonidele“ (Homeland Security 2008).

2010. aastal oli elutähtsaid infrastruktuure USA's defineeritud kui:

„ ...varad, süsteemid ja võrgud, nii füüsilised kui ka virtuaalsed, sest nende teovõimetuse või hävinemise korral omavad nad kurnavat mõju turvalisusele, riigi majanduslikule julgeolekule ning rahva tervisele ja/või ohutusele“ (Fisher & Norman 2010).

Magistritöö autor toob välja, et mõlema USA definitsiooni võrdlemisel on märgata, et 2010. aastal on toimunud mõistes oluline kohendamine. Sõnastusest on väljajäetud julgeolek, mis on asendatud turvalisusega. Samuti on välja jäänud mõju avalikule usaldusele, mis tekitab küsimuse, et kas see pole enam oluline või on põhjuseks selle tingimuse raske täitmine. Välja on ka jäetud valitsuse järjepidevus, mis on võib olla asendatud majandusliku julgeolekuga, mis võib olla üks ja see sama, kuid suund on võetud üldistamisele.

Elutähtsa infrastruktuuri mõistet on defineeritud ka kui:

„ ...hoonestusala, mis vajab hoidmist või toetamist, et säilitada rajatise võimet tegutseda hädaolukordade puhul“ (Department of Veterans Affairs 2007).

Kasutust on leidnud ka sellised mõisted nagu „elutähtsad varad“ (*Critical Assets*) ja „missiooni kriitilised rajatised“ (*Mission Critical Facilities*). Esimese mõiste puhul tähendab see inimesi ja nende füüsilisi varasid, mis vajavad hoidmist või toetamist, et säilitada rajatise võimet tegutseda hädaolukordade puhul. Teise mõiste puhul aga rajatise, mis peavad jätkama tööd looduslikest või inimtegevusest tingitud erakorraliste sündmuste ajal. (Department of Veterans Affairs 2007)

2004. aastal andis EÜK välja dokumendi „Kriitilise infrastruktuuri kaitse terrorismivastases võitluses“, kus nimetati ära need valdkonnad ja objektid, mis kuulusid kriitiliste infrastruktuuride hulka, mis võib anda ka aimu, millised objektid võivad meil olla SRRO-d. Nendeks olid:

- 1) energia seadmed ja võrgud (elektrienergia, nafta ja gaasi tootmine, hoidlate ja rafineerimistehased, edastamise ja jaotamise süsteem);
- 2) side-ja infotehnoloogia (telekommunikatsioon, ringhääling, tarkvara, riistvara ja võrgud, kaasa arvatud Internet);
- 3) finantssektor (nt pangandus, väärtpaberid ja investeringud);
- 4) tervishoid (haiglad, tervishoiu-ja verega varustamise rajatised, laborid ja ravimid, otsingu-ja pääste-, hädaabi teenused);
- 5) toit (ohutus, tootmisvahendid, hulgimüük ja toiduainetööstus);
- 6) vesi (tammid, hoidmine, puhastamine ja võrgud);
- 7) transport (lennujaamad, sadamad, ühendveorajatised, raudtee ja masstransiidivõrgud, liikluse kontrollisüsteemid);
- 8) tootmise, ladustamise ja ohtlike kaupade vedu (keemilise, bioloogilise, kiirgus-ja tuumamaterjalid) ning
- 9) valitsusasutused (kriitilised teenistused, rajatised, infovõrgud, ressursid ning rahvuslikud võtmekohad ja monumendid). (Komisjoni Teatis Nõukogule ja Euroopa Parlamendile, 20.10.2004)

2008. aastal toimusid elutähtsate infrastruktuuride loetelus suured muutused, kui Euroopa Nõukogu andis välja direktiivi, kus oli elutähtsate infrastruktuuride loetelu oluliselt koomale tõmmatud. Uuteks elutähtsateks infrastruktuurideks määrati järgmised valdkonnad:

- 1) Energeetika:
 - 1.1) Elektrienergia - elektrienergia tootmiseks ja ülekandmiseks vajalikud infrastruktuurid ja rajatised, mis on seotud elektrienergia tarnimisega;
 - 1.2) Nafta - tootmine, rafineerimine, töötlemine, ladustamine ja edastamine torustike kaudu;
 - 1.3) Maagaas - tootmine, rafineerimine, töötlemine, ladustamine ja edastamine torustike kaudu, veeldatud maagaasi terminalid;
- 2) Transport:
 - 2.1) Maanteetransport;
 - 2.2) Raudteetransport;
 - 2.3) Õhustransport;
 - 2.4) Siseveetransport;

2.5) Meretransport (pikad ja lühikesed mereteed) ning sadamad. (Euroopa Liidu Nõukogu Direktiiv 2008/114/EÜ, 8.12.2008)

Fisher & Norman (2010) ning Homeland Security (2008) on toonud oma artiklites välja mõnevõrra teistsugused elutähtsad infrastruktuurid, milledeks on:

- 1) Pangandus ja rahandus;
- 2) Keemiatööstus;
- 3) Ärirajatised;
- 4) Sideühendused;
- 5) Kriitilised tootmised;
- 6) Tammid;
- 7) Kaitsetööstuse baasid;
- 8) Hädaabi teenused;
- 9) Energeetika;
- 10) Toit ja põllumajandus;
- 11) Valitsushooned;
- 12) Tervishoid ja rahvatervis;
- 13) Infotehnoloogia;
- 14) Rahvuslikud monumendid ja sümbolid;
- 15) Tuumareaktorid, materjalid ja jäätmed;
- 16) Postiteenus ja laevandus;
- 17) Transpordisüsteem;
- 18) Vesi.

HOS § 34 kohaselt on Eestis elutähtsate teenuste toimepidevuse valdkondi 43, mis on vastutusvaldkonnast lähtuvalt jagatud erinevate ministriumite ja kohalike omavalitsuste vahel (Hädaolukorra seadus, 15.06.2009). Magistritöö autori loogikast tulenevalt tähendab see aga seda, et neid elutähtsa teenuse tagamisega seotud objekte erinevates valdkondades võib olla oluliselt rohkem. Kui nüüd veel lähtuda SRRO ja hädaolukorra mõistest, mis toodi välja käesolevas alapeatükis 1.3. alguses, siis võiksid kõik elutähtsa teenuse tagamisega seotud objektid, territooriumid või seadmed olla ühtlasi ka SRRO-d, mida oleks magistritöö autori arvates ilmselgelt liiga palju, kuna kõik teenused ilmselgelt ei ole riigi toimimise ja turvalisuse tagamise suhtes elulise tähtsusega. SMil on aga plaanis hakata vähendama elutähtsate teenuste toimepidevuse valdkondi, kus vähendamisel lähtutakse nendest valdkondadest, mis on kriisi korral hädavajalikud toimingute, tervishoiu, turvalisuse, julgeoleku ning inimeste heaolu korraldamiseks (Kund 2014). Esialgse

plaani kohaselt jääb 45 elutähtsast teenusest nimekirja alles 11 teenust (Nergi 2014). SMlt saadud vastuse kohaselt „on võib olla vaja muuta SRRO-de regulatsiooni, mis tuleneb sisejulgeoleku laiast käsitlusest. Kuigi praegu on suure rünnakuriskiga objektide kaitse reguleeritud HOSis, tuleb arvestada, et suure rünnakuriskiga objektide reguleerimine väljaspool elutähtsa teenuse konteksti on vastuolus HOSi § 1 lõikega 1, mille järgi sätestab HOS kriisireguleerimise, sealhulgas hädaolukorraks valmistumise ja hädaolukorra lahendamise ning elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamise õiguslikud alused. Objektide vastu suunatud ründed, mis on kvalifitseeritavad terrorikuriteona või põhiseadusliku korra vastu suunatud ründena, ei kuulu oma olemuselt HOSe reguleerimisalasse. Seetõttu peaks laiendatud suure rünnakuriskiga objektide kaitse olema reguleeritud erakorralise seisukorra seaduses või riigikaitse seaduses. HOSga on võimalik suure rünnakuriskiga objektide kaitset reguleerida vaid selles osas, mis puudutab nimetatud objektide kahjustamise või hävitamise mõju elutähtsa teenuse toimepidevusele“. Siin tuleks magistr töö autori soovitusel hakata objekte kategoriseerima (kõrge, keskmine ja madal julgeoleku tase) ja lähtuda eelkõige nendest objektidest, mis on Eesti riigi toimimise mõistes kõige kriitilisemad ehk siis mille ründe ja haavatavuse korral oleksid tagajärjed riigi toimimise ja turvalisuse seisukohast kõige ulatuslikumad ja raskemad. Lisaks toob töö autor välja veel ühe olulise aspekti. Nimelt on HOS § 34 kohaselt SMi korraldada elutähtsate teenuste toimepidevust järgmistes valdkondades:

- 1) avaliku korra tagamise toimimine;
- 2) päästetöö toimimine;
- 3) hädaabi õnnetusteadete menetlemise toimimine;
- 4) lennu- ja merepääste toimimine;
- 5) merereostusseire ja -tõrje toimimine;
- 6) operatiivraadiosidevõrgu toimimine;
- 7) Riigikogu, Vabariigi Valitsuse ja Vabariigi Presidendi töö toimimise tagamine (Hädaolukorra seadus, 15.06.2009).

Kui nüüd võrrelda EÜK poolt välja antud dokumendis „Kriitilise infrastruktuuri kaitse terrorismivastases võitluses“ kajastatud valdkondi ja objekte (Komisjoni Teatis Nõukogule ja Euroopa Parlamendile, 20.10.2004), mis kuuluvad kriitiliste infrastruktuuride hulka ning HOSe § 34 välja toodud SMi vastutusalas olevaid elutähtsa teenuse toimepidevuse valdkondi, siis on näha, et HOS-is § 34 ei ole kajastatud peale Riigikogu, Vabariigi Valitsuse ja Vabariigi Presidendi töö toimimise tagamise teisi valitsusasutusi, mis EÜK dokumendis on aga väljatoodud. Samuti on ka USA nimetanud elutähtsateks infrastruktuurideks valitsushooneid (Homeland Security 2008).

Siinkohal tekib aga magistritöö autorile küsimus, et miks ei ole Eesti riik lisanud valitsusasutusi ja -hooneid HOS § 34 kajastatud loetellu? Ühest küljest mõistab magistritöö autor, et kõik valitsusasutused ja -hooned ei pruugi olla olulised elutähtsateenuse toimepidevuse tagamisel, kuid teisest küljest kui seda vaadata terrorismiohu seisukohast, siis tõenäoliselt viiakse see läbi riiki esindavate valitsusasutuste ja -hoonete kaudu. Nagu juba eespool töös välja toodi, kajastasid Cook & Lounsbery (2011) artiklis, et aastatel 1995-1999 rünnati terroristide poolt kõige enam äri- ja valitsusasutusi. Siinkohal tuleks lisaks SMil elutähtsate teenuste toimepidevuse loetelu lühendamisel arvestada ka sellega, et ehk tuleks elutähtsate teenuste ja SRRO-de valdkonnad lüüa lahku ning hädaolukorra ja SRRO definitsioonid teineteisest selgemini eristada või lähtuda ainult nendest elutähtsatest teenustest ja teistest kriitilistest objektidest, mis on oma olemuselt riigi toimimise ja turvalisuse tagamise seisukohast kõige olulisemad ning seega SRRO-d, milledele on kehtestatud kõrge tasemega füüsilised kaitsemeetmed. Ülejäänud elutähtsad teenused ja valdkonnad, mis otseselt ei halva riigi toimimist ega mõjuta turvalisust ning mille rünnaku tõenäosus on madal, tuleks eraldi reguleerida ning kehtestada madalamad minimaalsed turvalisuse tagamise nõuded.

Tammsaar on kajastanud artiklis, et Eesti silmapaistvad isikud, delegatsioonid, esindused välismaal, strateegilise tähtsusega infrastruktuurid (gaasitorud, elektrijaamad ja võrgud, naftahoidlad, keemiatehased, joogiveevarud, kommunikatsioonid, sh sadamad), välisriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide saatkonnad ja missioonid Tallinnas, mitmesugused institutsioonid, ministeeriumid, rahvarohked kohad, transport (laevad, lennukid, (nafta) rongid jne) on objektid, mille puhul tuleks tõhustada julgeolekumeetmeid. Mainitud objektide või isikute julgeoleku ja füüsilise kaitse suurendamine vähendab märkimisväärselt terroriakti toimepaneku võimalusi. Sellise tegevuse efektiivsus rajaneb teiste meetmete kõrval tihedal koostööl erasektoriga ning luureandmete õigeaegsel laekumisel, kiirel töötlemisel ja tõhusal analüüsil. (Tammsaar 2003) Eeltoodust põhjal võiks magistritöö autori arvates elutähtsate teenuste valdkondade ja objektide määratlemisel SRRO-ks lähtuda järgmistest kriteeriumitest:

- 1) elutähtsa teenuse toimepidevuse valdkond peab olema kriitilise tähtsusega, mille toimimise katkemisel oleks ohus riigi tegevuse jätkusuutlikus (nt. energeetika, vesi, kommunikatsioon, hädaabi, toit jne.);
- 2) turvalisuse oluline vähenemine;
- 3) ründe korral väga palju hukkunuid ja vigastatuid (lennundus, laevandus, rongiliiklus, kõrghooned jne);
- 4) riigi juhtimise oluline halvamine (valitsusasutused ja -hooned);
- 5) jne...

Kokkuvõtvalt, Eesti kasutab täna võrreldes eelpool toodud EL ja teiste riikide näidete põhjal elutähtsa või kriitilise infrastruktuuri mõiste asemel suure rünnakuriskiga objekti mõistet, mis lähtub ainult elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamisest. Kui EL on elutähtsa infrastruktuuri mõistes toonud välja tervishoiu, turvalisuse, julgeoleku, inimeste majandusliku ja sotsiaalse heaolu toimimise või siis USA, kes on toonud välja ka virtuaalsed keskkonnad ning Austraali tarneahelaid, siis Eesti lähtub ainult elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamisest, mis on mõiste seisukohast väga üldine. See võib olla seotud kas meie julgeoleku keskkonna madala ohutasemega või – tunnetusega või siis puudub Eestil vajadus eelmainitud valdkondi oma mõistesse sisse tuua, kuna puudub vajalik ressurss turvalisuse tagamiseks. Elutähtsaid infrastruktuure mida tuleb kaitsta on suhteliselt palju. Tähelepanuvääriv on asjaolu, et 2004. aastal andis EÜK välja dokumendi, mis reguleerib kriitiliste infrastruktuuride kaitse terrorismivastases võitluses, mille kohaselt elutähtsa infrastruktuurina toodi välja ka valitsusasutused (kriitilised teenistused, rajatised, infovõrgud, ressursid ning rahvuslikud võtmekohad ja monumendid). Ka USA on nimetanud elutähtsaks infrastruktuuriks valitsushooneid, kuid Eestis on HOS § 34 kohaselt nendeks ainult Riigikogu, Vabariigi Valitsuse ja Vabariigi Presidendi töö toimimise teenuse tagamine. Põhjuseid võib olla siin mitmeid. Üheks selliseks põhjuseks võib olla, et Eestis ei ole senini terrorismiakti toimunud ning kõik valitsusasutused ja -hooned ei pruugi riigi toimimise seisukohast olla sedavõrd olulised. Teiseks põhjuseks võib olla aga finantsiline pool, sest füüsilise julgeoleku tagamine ja kaitsemeetmete rakendamine on väga kulukas, kuna see hõlmab väga laia spektrit. Kõige kaitsmiseks ei jätku lihtsalt vajaminevat ressursi. Kolmandaks võib olla see, et puudub tahe saada aru füüsilise julgeoleku kaitsemeetmete rakendamise vajalikkusest, mis võib tulla madalast või puudevast terrorismiohu tunnetamisest, sest ühtegi terrorismiakti pole seni toimunud. SRRO-de määratlemisel tuleks lähtuda eelkõige kõige kriitilisematest teenustest ja objektidest, mis terrorismiakti korral mõjutaksid kõige enam riigi toimimist ning vähendaks oluliselt riigi turvalisust.

2. JUHTUMIANALÜÜS

2.1. Uurimisstrateegia ja valim

Käesolev magistritöö on empiiriline uuring ning uurimisstrateegiaks on juhtumiuuring. Uurimisstrateegia valikul tugines magistritöö autor Robert K. Yin' i käsitlusele „Case Study Research Design and Methods“, mille kohaselt on juhtumiuuring empiiriline uurimine, mis uurib süvitsi kaasaegset nähtust reaalse elu kontekstis, eriti kui piirid nähtuse ja konteksti vahel ei ole ilmsed (Yin, 2009:18). Seega on juhtumiuuring sobilik uurimisstrateegiaks, kuna uuritavateks sündmusteks (*juhtumiteks*) valiti 2011. aastal Norras Oslo valitsuskvartalis toimunud autopommi plahvatus ja Eesti Kaitseministeeriumis toimunud relvastatud rünnak.

Empiiriliste andmete kogumine jagati kolmeks etapiks ning on väljatoodud alljärgnevalt:

- 1) september kuni detsember 2013 – juhtumite analüüsimine;
- 2) jaanuar – veebruar 2014 intervjuude küsimuste väljatöötamine (Lisa 3); intervjuude läbiviimine (Tabel 1); helifailide transkribeerimine; kodeerimine ja kategoriseerimine (Tabel 16, lk 94 ja Tabel 17, lk 95);
- 3) 26.04 – 27.04.2014 Presidendi lossi, Riigikogu ja Stenbocki hoone välisvaatluse läbiviimine (turvalisuskaalutlustest lähtuvalt ei kajastata objektide kaitsemeetmete analüüsi käesolevas avalikus magistritöös).

Esimeses etapis viidi läbi kahe sündmuse analüüs, et selgitada välja põhjused ja tegurid, mis võimaldasid nende sündmuste toimumise läbiviimist ning kas mõlema sündmuse puhul võisid esineda sarnaseid või ühiseid jooni füüsiliste kaitsemeetmete kontekstist lähtuvalt. Turvalisuse kaalutlustest tulenevalt ei analüüsita füüsilisi kaitsemeetmeid mõlema sündmuse puhul detailselt, vaid antakse üldine ülevaade toimunust ning millistest füüsilistest kaitsemeetmetest tingituna said mõlemad sündmused võimalikuks. Oslo autopommi plahvatus ja Kaitseministeeriumi relvastatud rünnak Eestis valiti seetõttu, et nad on omavahel võrreldavad kuues järgmisest magistritöö eesmärgi saavutamiseks olulisest aspektist:

- 1) sündmused toimusid 2011. aasta suvel 3. nädalase vahega;
- 2) demokraatlikud riigid;
- 3) vähese riskiga ühiskonnad;
- 4) oht turvalisusele madal;
- 5) rünnatavateks objektideks valitsusasutused;
- 6) rünnakud viidi läbi üksikisiku poolt, kelle kohta puudusid julgeolekuasutustel kahtlused.

Esmalt analüüsiti sündmusi eraldi. Juhtumite uurimist alustati sündmuste ülevaate andmisega, mille järel hakati välja selgitama, milliseid füüsilisi kaitsemeetmeid rakendati enne rünnakute toimumist ning millistest füüsilistest kaitsemeetmetest tingituna oli võimalik rünnakut läbi viia. Seejärel selgitati välja millised muutused füüsiliste kaitsemeetmete rakendamise osas leidsid aset peale sündmusi (*ex post*). Lisaks analüüsiti Eesti Kaitseministeeriumi relvastatud rünnakut VV määruse nr 33 kehtestatud kaitsemeetmetega, mida võrreldi peale sündmust toimunud muudatustega, olenemata sellest kas objekt on nimetatud SRRO-ks või mitte. Viimase etapina võrreldi mõlema sündmuse analüüsi põhjal saadud tulemusi. Andmeid võrreldi omavahel nii enne, kui pärast toimunud sündmusi. Võrdluse käigus selgitati välja, millised tegurid mõlema sündmuse puhul omasid ühiseid või sarnaseid jooni kaitsemeetmete kontekstist lähtuvalt.

Eesti juhtumi puhul tuvastas autor, et sündmuse analüüsi kaitsemeetmete rakendamise kontekstist lähtuvalt ei ole tehtud, mis toodi välja ka käesoleva töö uurimisprobleemi juures. Meediaallikatest on valdavalt kasutatud internetiportaali Delfi artikleid, kuna teistes Eesti meediaväljaannetes (Postimees, Eesti Ekspress, Eesti Päevaleht jne) ei ole Eesti Kaitseministeeriumi relvastatud rünnakut sellistes olulistes nüanssides, nagu magistritöö töö autor on peatükis 2. juhtumianalüüsides välja toonud, kajastatud. Autor lähenes ajakirjanduslike artiklite kasutamisele allikakriitiliselt. Samuti ei ole Eesti meedia erinevatel väljaannetel erilist vahet, kuna lõpuks kuuluvad kõik nagu Delfi internetiportaal ja Eesti suuremad päevalehed „Eesti Ekspress“ ja „Eesti Päevaleht“ Ekspress Grupile (seisuga 05.2014).

Teises etapis kasutati andmekogumise meetodina pool-struktureeritud intervjuusid, mis viidi läbi füüsilise julgeoleku tagamisega seotud ekspertidega, selgitamaks välja ekspertide arvamused ja seisukohad füüsilise julgeoleku kaitsemeetmete vajalikkusest ning VV määruse nr 33 kehtestatud SRRO füüsilise kaitse meetmetest. Valimi koostamisel arvestati tulemuste mitmekesisuse saamiseks võimalikult laia spektriga. Intervjueeritavateks olid erinevate elutähtsate teenuste toimepidevuse valdkondades ja infrastruktuurides, mis ühtlasi võivad olla ka SRRO-d, turvalisuse küsimustega tegelevad eksperdid. Riigisektorist 4 eksperti (Kaitsevägi, KAPO, KMIN ja SM), ülejäänud intervjueeritud eksperdid kuulusid erasektorisse. Esialgsest planeeriti küsitleda eksperte 11-st erinevast valdkonnast, kelle hulgas oli ka üks julgeoleku tagamisega seotud ekspert militaarsfäärist, tagamaks laiema ja rikkalikuma informatsioonipagasi. Lõplikuks intervjueeritavateks jäid 9 eksperti erinevatest valdkondadest. Intervjuude andmisest loobusid Majandus- ja kommunikatsiooni- ministeerium (edaspidi MKM) ning Tallinna Vesi, põhjendades seda alljärgnevalt (vt. järgmiselt leheküljelt).

MKM vastus oli järgmine:

„Antud teemal on küll laiemalt MKM-il kasulik kaasa mõelda, ent lähtuvalt MKM-i põhiülesannetest ning selle kriisireguleerimise osakonna põhimäärusest ei kuulu ma antud küsimustega tööalaselt tegelevate ekspertide ringi ega pea sellest tulenevalt õigeks siinkohal ekspertidele mõeldud küsimustele vastamist, seda enam, et tänases õigusruumis kuulub antud teema SMi pädevusse.

AS Tallina Vesi vastus oli:

„Ei ole sellist spetsialisti, kes oskaks rääkida turvalisuse küsimustel Riskianalüüsid ja riskimaandamise plaanid koostab turvafirma G4S“.

Alljärgnevalt tuuakse välja valdkonnad ja ametikohad, kust eksperte intervjueriti.

Intervjueritava töökoht ja ametinimetus	Intervjuerimise aeg	Intervjuerimise koht	Intervjuu kestvus (minutites)
1. Riigikaitse, Kaitsevägi, julgeolekuspetsialist (KV).	5.02.2014	Kaitsevägi, peastaap	104
2. Kaitsepolitseiamet (KAPO).	6.02.2014	Kaitsepolitseiamet	70
3. Kaitseministeerium, riigisaladuse kaitse (KMIN).	7.02.2014	Kaitseministeerium	41
4. AS Tallinna Lennujaam, lennundusjulgestus (TLJ).	13.02.2014	Tallinna Lennujaam	32
5. AS Tallinna Sadam, sadamaohutus (TS).	13.02.2014	Tallinna Sadam	27
6. Elering AS, haldusjuht (ELR)	19.02.2014	Eleringi peakontor Tallinnas	23
7. Siseministeerium, teabeseireosakond (SM).	19.02.2014	Siseministeerium	44
8. AS G4S, lennundusosakond (G4S).	21.02.2014	G4S peakontor Tallinnas	33
9. AS Eesti Raudtee, turvaosakond (ER).	25.02.2014	Eesti Raudtee kontor	35

Tabel 1. Intervjuude kogumine. Magistritöö autori koostatud.

Kõikidele ekspertidele esitati 11 ühesugust küsimust ning vajadusel esitati mõni täpsustav lisaküsimus. Küsimused on toodud välja käesoleva töö lisades (Lisa 3). Intervjuu küsimused oli jaotatud kahte küsimusteblokki. Esimene pool küsimustikust olid üldisemad füüsilise julgeoleku valdkonda puudutavad küsimused, kus sooviti teada saada, mis on ekspertide arvates füüsiliste kaitsemeetmete rakendamise peamisteks eesmärkideks, millest tuleks kaitsemeetmete planeerimisel lähtuda, millised takistused võivad kaitsemeetmete rakendamisel ette tulla ning millised on ohud, mille vastu tuleks kaitsemeetmeid rakendada. Teine pool intervjuust keskendus VV määrusele nr 33, millega on kehtestatud SRRO füüsilised kaitsemeetmed, milles esitatud küsimustega sooviti teada saada ekspertide hinnanguid kehtivast määrusest üldiselt, kas kehtestatud kaitsemeetmed on piisavad objekti turvalisuse tagamiseks, milliste ohtude vastu on ekspertide hinnangul need

kaitsemeetmed kehtestatud, kas objekti omanik oskaks vastavat määrust täita, kui tal puuduvad teadmised füüsilisest julgeolekust ning milliseid muudatusi, parandusi või täiendusi tuleks ekspertide arvates VV määrusesse nr 33 vajadusel teha. Intervjuude käigus kogutud andmed transkribeeriti ja kodeeriti ning andmeanalüüsi meetodina kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi, mida teostati Exceli tabeli abil 2014. aasta märtsis. Intervjuusid ja sisuanalüüsi kasutati eelnevate sündmuste üldistuste kontrolliks julgeoleku ekspertide peal Eesti kontekstis. Intervjuude analüüsi käigus moodustusi kaks peakategooriat, mis omakorda jagunesid alamkategooriateks, mida on võimalik vaadata käesoleva magistritöö lisades väljatoodud tabelitest (Tabel 16, lk 94 ja Tabel 17, lk 95).

Kolmandas etapis viidi läbi objektide välisvaatlus, selgitamaks välja, kas ja kuidas on objektidel, mis võivad kuuluda SRRO-de loetellu, füüsilisi kaitsemeetmeid vastavalt VV määrusele nr 33 rakendatud. Välisvaatluseks valiti lähtuvalt HOS § 34 väljatoodud SMi vastutusallas olevad objektid, milledeks olid Riigikogu, Stenbock ja Presidendi loss. Objektide välisvaatlust teostati nii, nagu seda on igal inimesel võimalik tänavalt vaadates teha. Vaatlusel lähtuti VV määruse nr 33 kehtestatud meetmetest ning võimalikust terrorismiakti läbiviimise aspektist. Objektide turvalisuse tagamise seisukohast lähtuvalt ei saa magistritöö autor avaldada analüüsi tulemusi, mille põhjused on välja toodud magistritöö sissejuhatavas osas. Magistritöö kolmandas peatükis viiakse läbi empiiriliste andmete analüüs, mis põhineb terrorismi olemusel, füüsiliste kaitsemeetmete rakendamise põhimõtetel, juhtumiteanalüüsides tulemustel ning füüsilise julgeoleku tagamisega seotud ekspertide hinnangutel. Uuringust tulenevate järelduste põhjal tehakse täiendavaid ettepanekuid VV määruse nr 33 arendamiseks.

2.2. Juhtumianalüüsid: autopommi plahvatus Norras Oslo valitsuskvartalis ja relvastatud rünnak Eestis Kaitseministeeriumis

Käesolevas alapeatükis analüüsib magistritöö autor kahte juhtumit, mis leidsid aset 2011. aastal Norras ja Eestis, kui rünnati valitsusasutusi. Mõlemat sündmust analüüsitakse ainult füüsiliste kaitsemeetmete rakendamise kontekstist lähtuvalt. Nagu ka magistritöö sissejuhatavas osas välja toodi, ei analüüsi töö autor turvalisuse kaalutlustest tulenevalt mõlema sündmuse puhul füüsilisi kaitsemeetmeid detailselt, vaid antakse ülevaade millistest füüsilistest kaitsemeetmetest tingituna said mõlemad sündmused võimalikuks tasemel, mis võimaldaks teha uuringupõhiseid järeldusi ja ettepanekuid suure rünnakuriskiga objektide kaitsemeetmete arendamiseks Eesti vastavate regulatsioonide ja praktika kontekstis. Oslo autopommi plahvatus Norras ja Kaitseministeeriumi

vastu suunatud relvastatud rünnak Eestis valiti seetõttu, et need on omavahel sarnased sarnased (vt käesoleva töö alapeatükk 2.1.)

Analüüside käigus püütakse taastada mõlema sündmuse eelne olukord, kus selgitatakse välja milliseid füüsilisi kaitsemeetmeid rakendati või jäeti rakendamata, mis võimaldasid rünnakute läbiviimist (*ex ante*). Seejärel tuuakse välja, millised muutused toimusid kaitsemeetmete rakendamises peale rünnakuid. Lisaks võrreldakse omavahel mõlema sündmuse puhul rakendatud või rakendamata kaitsemeetmeid, mille käigus püütakse välja selgitada, kas nendel sündmustel on kaitsemeetmete rakendamises ühiseid või sarnaseid jooni. Analüüsi läbiviimisel kasutati ainult avalikest allikatest pärinevaid materjale (meediaartiklid, dokumendid jm analüüsid), mida töö autoril õnnestus sündmuste kohta leida. Enamus allikatest moodustavad meediaartiklid. Meedia artiklitest on valdavalt kasutatud internetiportaali Delfi artikleid, kuna teistes Eesti meediaväljaannetes (Postimees, Eesti Ekspress, Eesti Päevaleht jne) ei ole näiteks Eesti Kaitseministeeriumi relvastatud rünnakut sellistes olulistes nüanssides, nagu magistr töö autor on peatükis 2. juhtumianalüüsides välja toonud, kajastatud. Autor lähenes Delfi artiklite kasutamisele allikakriitiliselt. Samuti on töö autorile teada, mis toodi ka välja magistr töö sissejuhatavas osas, et peale Eesti Kaitseministeeriumi rünnakut, ei ole tehtud ühtegi analüüsi füüsiliste kaitsemeetmete rakendamise kontekstist lähtuvalt. Seega lähtus töö autor antud juhtumite hindamisel materjalidest, mis olid kättesaadavad avalikest allikatest.

Oslo valitsuskvartalis toimunud autopommi plahvatuse lühiülevaade

22. juulil 2011 aastal toimus Oslo valitsuskvartalis autopommi plahvatus, mille tagajärjel hukkus 8 inimest ja üle 240 said vigastada (Norway police "could have stopped Breivik sooner", 13.08.2012). Plahvatuse korraldas 32-aastane norra kodanik Anders Behring Breivik (edaspidi Breivik), kes oli erinevate allikate andmetel põhjal paremäärmuslane ja kristlik konservatiiv (Kramvig 2011) ning nartsissist (Drageset 2013). Sündmuse analüüsimiseks loodi niinimetatud 22. juuli sõltumatu uurimiskomisjon, kelle ülesandeks oli välja selgitada kõik sündmusega seotud asjaolud.

NEWSinENGLISH.no andmetel oli Breivik algselt valinud pommiplahvatuste korraldamiseks välja kolm sihtmärki. Nendeks olid valitsuskvartali hoone, Töölispartei peakorter ja Kuningapalee. Kõik pommid oli Breivik plaaninud paigutada pargitud autodesse, kuid plaanide tegemise käigus selgus, et see on ebapraktiline, kuna kolme pommi valmistamiseks puudus piisav kogus materjali. Breivik hindas ka teisi Oslos paiknevaid sihtmärke, milledeks olid Parlament, Linnavalitsus ja mitmed meedia organisatsioonid. (Berglund 19.04.2012) Eeltoodust lähtuvalt otsustas Breivik korraldada ainult ühe tugeva autopommi plahvatuse ja seda Oslo valitsuskvartalis. Käesoleva töö lisades (Lisa

1. Pildid 1 ja 2) on skemaatilisel välja toodud valitsuskvartalis asuvate valitsushoonete ja autopommi asukoht.

Norra kaitsepolitsei (edaspidi KAPO) juhi Janne Kristianseni andmetel tegutses Breivik sündmuse ettevalmistamisel üksi ja seaduslikult, mis tähendas seda, et ta registreeris oma relvad ning ta kasutas oma farmi väetise kogumiseks, et valmistada pommi (Smith-Spark & Nick 29.07.2011). Valitsuskvartalis autopommi plahvatuse korraldamiseks kasutas Breivik väikest Volkswagen minibussi, mille ta parkis peaministri büroo hoone sissekäigu ette (Seierstad 05.09.2011). Minibussis oli 950 kg suurune isevalmistatud väetise baasil tehtud autopomm (Drageset 2013), mis Norra kaitsejõudude pommieksperdi andmetel sisaldas nitraadipõhist väetist ja alumiiniumi ning mille tapmisraadius ulatus 25 meetrini ja kahjustamisraadius kuni 40 meetrini (Hein 25.04.2012).

Uurimisraportis väideti, et kui plahvatus oleks toimunud paar tundi varem, siis oleks surma saanud ja vigastatud rohkem, sest siis oli valitsuskvartalis tööl rohkem kui 600 inimest. Kuna aga oli pühade eelne tööpäev, siis palju inimesed lahkusid varem töölt. Kui plahvatus oleks korraldatud mõnel teisel tööpäeval, siis ohustatuna oleksid pidanud end tundma vähemalt 3100 inimest. (Gjør 2012) Plahvatuse tagajärjel said mõlemad hooned tõsiseid purustusi – peaministri büroo 17-korruselisel hoonel purunesid pea kõik aknad ning naftaministeeriumi hoone süttis (Oja 22.07.2011). Kahjude suuruseks hinnati ligikaudu 1,3 miljardit eurot ja kaalumisel oli hoonete rekonstrueerimine või lammutamine, kus valitsuskvartali ülesehitamiseks ajaks pakuti 10-15 aastat (Kamps 26.01.2012). Postimehe andmetel oli terrorirünnak läinud aga riigile maksma enam kui miljard Norra krooni ehk üle 127 miljoni euro (Kamps 01.10.2011).

Käesoleva magistr töö lisades (Lisa 1. Pildid 3 ja 4) on toodud pildimaterjalina välja hoone purustuste ulatus ning interneti keskkonnas Youtube üleslaetud video asukoha aadress (Lisa 1. Video 1), milles on võimalik valvekaamerate poolt salvestatud videolõigult näha Breiviki poolt juhitud sõiduki teekonda ja parkimist peaministribüroo hoone peaukse ette, peale mida järgnes pommiplahvatus.

Rakendatud füüsilised kaitsemeetmed enne autopommi plahvatust

2002. aastal algatati suurprojekt, mille eesmärgiks oli analüüsida Oslo valitsuskvartali turvalisust. Eesmärk oli välja töötada erinevate ohtude korral julgeoleku tagamise plaanid. Julgeolekuplaan sisaldas 197 meetet. (Government Administration Service 2012) Juba 2004. aastal otsustas valitsuse julgeolekunõukogu täide viia mitmeid turvalisusega seotud meetmeid, kaitsmaks valitsuskvartalit rünnakute eest (Gjør 2012). Sündmuse analüüsimise käigus tuvastati, et Oslo

valitsuskvartalis asuva peaministri büroo hoone turvalisuse tagamiseks ei rakendatud selgepiirilist ja kontrollitavat füüsilist välispiiri, et takistada sõidukite parkimist hoone lähedusse ja sissekäigu ette. Siinkohal märgib käesoleva töö autor, et selgepiirilise ja kontrollitava füüsilise välispiiri all mõeldakse hoonete ümber olevat territooriumi, mis on piiratud näiteks aia või müüriaga. Antud meetme puudumist on võimalik näha käesoleva töö lisades (Lisa 1. Pilt 1), mis on jäädvustatud 2009. aastal. Samuti ei olnud 2011. aastal enne pommilahvatust seda meetet rakendatud, mida on võimalik näha töö lisades välja toodud piltidelt (Lisa 1. Pildid 3 ja 4).

Selgepiirilise ja kontrollitava füüsilise välispiiri eesmärgiks on pakkuda kaitset hoonele ja selles viibivatele isikutele ning rakendada turvakontrolli isikute üle, kes soovivad hoonesse siseneda, välistamaks terroriaktide läbiviimist hoones või selle lähiümbruses. Füüsilise välispiiri minimaalseks kauguseks hoonest, mis tagaks autopommi plahvatuse korral minimaalsed kahjustused hoonele ja selles viibivale personalile, loetakse 25 meetrit. Käesoleva töö esimese peatüki alapeatüki punktis 1.2. on toodud välja, et julgeolek peab hõlmama meetmeid, mis hoiaksid ära ohu, vähendaksid haavatavust ja tagajärgedega seotud terrorirünnakuid või muid juhtumeid (Homeland Security 2008), kuid millega Oslo valitsuskvartalis julgeoleku tagamisel ei arvestatud. Kui vastavat meetet oleks rakendatud, oleksid hoone vigastused olnud väiksemad ja seeläbi ka hoones viibinud isikute kehavigastused vähem eluohtlikumad, mille põhjustavad lööklaine ja lendavad klaasikillud. Eeltoodu analüüsi põhjal saab tuua välja, et:

Meede nr 1 – hoone selgepiirilist ja kontrollitavat füüsilist välispiiri ei rakendatud.

2004. aastal soovitas politsei ajalehe Norway Post andmetel sulgeda sõidukitele Oslo valitsuskvartalis asuva Grubbegata (tänav) (Ryland 18.02.2013). Seitse aastat hiljem osutus aga autopommi rünnak siiski võimalikuks. Põhjuseks toodi professionaalse suhtumise puudumist veendumaks, et 2002. aastal algatatud projekt on kiirelt ja kvaliteetselt rakendatud. Veel 2010. aasta suvel informeeris politsei peaministri bürood ning justiits- ja avaliku julgeoleku ministeeriumi, et mitmed olulised meetmed valitsuskvartali turvalisuse tagamiseks ei ole veel rakendatud. (Gjør 2012)

Magistritöö autori hinnangul oleks antud sündmust saanud ära hoida, kui valitsuskvartalis sisenevatele teedele oleks paigaldatud sõidukeid takistavaid tõkkeid. Käesoleva töö lisades on välja toodud interneti keskkonnas Youtube üleslaetud video asukoha aadress (Lisa 1. Video 1 ja 2), millest on võimalik näha, et valitsushoonete ümber on küll paigaldatud sõidukite liikumist ja parkimist takistavad tõkked, kuid mis ei ole täitnud vastavat eesmärki. Kui sõidukit oli võimalik parkida peaministri büroo hoone sissekäigu ette, siis järelikult oli vastavat kaitsemeetet valesi või

ebapiisavalt rakendatud. Kui kaitsemeetet on rakendatud puudulikult, võib seda lugeda rakendamata meetmeks. Seega saab välja tuua järgmise meetme mida ei rakendatud:

Meede nr 2 - sõidukite liikumist ja parkimist takistavaid tõkkeid ei rakendatud.

Käesoleva töö lisades välja toodud videomaterjali põhjal (Lisa 1. Video 1) saab öelda, et enne autopommi plahvatust oli Oslo valitsuskvartalis rakendatud videovalvesüsteem. Selle video salvestuse põhjal saab seega tuua välja esimese meetme mida rakendati:

Meede nr 3 – videovalvesüsteem oli rakendatud.

Autopommi plahvatuse korral on üheks oluliseks füüsilise julgeoleku kaitsemeetmeks hoone aknaklaasidel pommiplahvatuse vastaste turvakilede kasutamine. Kui pommiplahvatuse tagajärjel on esmasteks vigastuste tekitajaks lööklaine, siis lendavad aknaklaasikillud on ohtlikkuselt teisejärgulised. Hooned pakuvad nendes viibijatele küll suurimat kaitset surma saamise või tõsiste vigastuste eest, kuid purunenud klaas ja hoone rusud tekitavad siiski vigastusi (Falcone & Stafford 2013). Näiteks 1996. aastal *Kobar Towers* vastu suunatud pommiplahvatuses hukkus 90% inimestest mitte lööklaine tagajärjel, vaid purunenud klaasist saadud vigastuste tõttu. (Paas & Eljas ... ; Anvelt 13.04.2011)

Parema ülevaate plahvatuse vastaste kilede rakendamise tõhususest annab käesoleva töö lisades toodud interneti keskkonnas Youtube üleslaetud video asukoha aadress, millest on võimalik näha, kuidas toimib aknaklaasile paigaldatud plahvatuse vastane turvakile (Lisa 1. Video 3). Samuti on lisades väljatoodud piltidelt võimalik näha, kui suures ulatuses olid purunenud Norra peaministri büroo hoone (Lisa 1. Pildid 4 ja 5) ning finants- ja kütuseministeeriumi aknad (Lisa 1. Pilt 3) peale autopommi plahvatust. Kui võrrelda lisades välja toodud plahvatusevastast turvakile testi (Lisa 1. Video 3), kus aknaklaasikillud ei lennanud peale plahvatuse imiteerimist ja pilte (Lisa 1. Pildid 4 ja 5), kus aknaraami küljes on osaliselt aknaklaasi killud, siis nende materjalide põhjal saab järeldada, et plahvatuse vastaseid turvakilesid valitsushoonete akendel ei kasutatud. Lisaks kajastati asjaolu 2013. aastal „The Norway Post“ artiklis, kus toodi välja, et valitsuskvartalis asuva Töölispartei hoone aknad ei ole turvalised (Ryland 18.02.2013). Eeltoodud analüüsi põhjal saab tuua välja järgmise rakendamata meetme, milleks oli:

Meede nr 4 – plahvatuse vastaseid turvakilesid akendel ei rakendatud.

Analüüsi käigus selgitati välja, et turvalisuse tagamiseks oli Oslo valitsuskvartalis rakendatud mehitud valvet. Antud kaitsemeede tuvastati interneti-keskkonnas Youtube üleslaetud video

põhjal, kus on intervjuueeritavaks üks valitsuskvartali turvameestest (Lisa 1. Video 1). Samuti on mehitatud valve tuvastatud Eesti meediaväljaande „Postimees“ põhjal, kus kajastati, et valitsuskvartalit valvanud turvamehed pidasid algselt Breiviki pargitud sõidukit peaministri büroo hoone peaukse ette ekslikult valesti pargituks (Hein 25.04.2012). Selle „Postimehes“ välja toodud väite kohaselt saaks järeldada, et turvameeste väljaõppe ei pruukinud olla piisaval tasemel, mis tuleneb nende arvamusest ekslikult valesti pargitud sõidukist. Eeltoodust lähtuvalt saab samuti tuua välja, et mehitatud valve oli valitsuskvartalis küll olemas, kuid võis esineda puudusi väljaõppe osas. Kui kaitsemeetme osas esineb puudus, siis võib seda meetet pidada sama hästi kui kasutuks meetmeks. Seega võib esile tuua meetme, mis oli antud analüüsis viimane ja mida ei rakendatud Oslo valitsuskvartalis piisavalt hästi:

Meede nr 5 – mehitatud valve oli väljaõppe osas puudulikult rakendatud.

Kokkuvõtvalt saab väita, et enamus meetmeid valitsuskvartali turvalisuse tagamiseks ei rakendatud, mille tagajärjel sai autopommi plahvatuse korraldamine võimalikuks. Kaitsemeetmetena ei leidnud rakendust hoone selgepiiriline ja kontrollitav füüsiline välispiir, mille rakendamisel oleksid hoone vigastused olnud väiksemad ja seeläbi ka hoones viibinud isikute kehavigastused vähem eluohtlikumad. Lisaks ei rakendatud sõidukite liikumist ja parkimist takistavaid tõkkesid, mille paigaldamisel oleks saanud vältida autopommiga varustatud sõiduki parkimist peaministri büroo hoone vahetusse lähedusse. Samuti ei rakendatud aknaklaasidel plahvatuse vastaseid turvakilesid, mis oleks vähendanud lööklaine ja lenduvate klaasikildude tagajärjel tekkinud vigastuste raskust ja vigastunute arvu. Viimaseks meetmeks mida küll tuvastati ja ka rakendati, kuid seda puudulikult, oli mehitatud valve. Kui kõiki eelpool mainitud meetmeid oleks rakendatud, siis oleks valitsuskvartalis sellisel kujul toimunud rünnak tõenäoliselt ära jäänud.

Rakendatud füüsilised kaitsemeetmed peale autopommi plahvatust

Peale 22. juuli sündmust ütles justiitsminister Storberget, et nad tahtsid suuremat avatust ja demokraatiat, kuid sealjuures mitte olla naiivsed ning kutsus argumenteerima, et kuidas kombineerida turvalisuse suurenemist suurema avatuse ja demokraatiaga (Government Administration Service 2011). Asetleidnud sündmuse uurimiseks loodi sõltumatu uurimiskomisjon, kes esitas peaministrile raporti, kus toodi välja, et valitsuskvartalis toimunud rünnakut oleks saanud ära hoida, kui varajasemalt juba heaks kiidetud meetmeid oleks rakendatud. Sündmust analüüsinud komisjonil tekkis füüsiliste julgeolekumeetmete rakendamise osas kaks küsimust, milledeks olid:

(1) kuidas oli võimalik parkida sõidukit hoonele nii lähedale?

(2) mis olid põhjusteks, et Grubbegata tänav ei olnud suletud? (Gjør 2012).

Uurimiskomisjoni esimesele küsimusele annab vastuse lisades välja toodud pilt (Lisa 1. Pilt 2), kust on näha, et hoonete ümber puudus selgepiiriline ja kontrollitav füüsiline välispiir. Teisele küsimusele annab vastuse Eesti meediaväljaande „Postimees“ avaldatud artikkel, kus väideti, et üks Grubbegata tänav sulgemist soovitanud raport oli käinud ka peaministri käest läbi, kuid peaministri väidete kohaselt ei teadnud ta valitsuskvartali tõsisest haavatavusest midagi. Norra politsei oli 2011. aastal valitsuskvartali turvalisuse kohta dokumenteerinud 17 puudujääki, mis vajaksid ülevaatamist ja parandamist; vaid kaks nendest oli 2012. aasta seisuga korda tehtud. (Suurkask 16.08.2012)

Töö lisades on välja toodud autopommi plahvatuse asukohast tehtud pildid (Lisa 1. Pilt 6 ja 7), mis on jäädvustatud 2014. aasta veebruaris ning millelt on näha, et peaministri büroo ja nafta- ning energiaministeeriumi hoone ümber on paigaldatud füüsiline välispiire ja betoontõkked. Pildid on tehtud Grubbegata tänavast, kus toimus autopommi plahvatus ning mis on suletud peale toimunud sündmust. Täiendavalt on pildilt (Lisa 1. Pilt 6) näha, et sõidukiga on võimalik sõita eelmainitud hoonetele päris lähedale. Lisaks on töö lisades välja toodud pilt (Lisa 1. Pilt 8), millelt on näha, et rahandusministeeriumi hoone ümber (pildil vasakul), mis asub vahetult peaministri büroo hoone kõrval, ei ole rakendatud selgepiirilist ja kontrollitavat välispiiri. Sellest võib järeldada, et hoone füüsiliseks välispiiriks on hoone enda välisfassaad. Eeltoodu analüüsi põhjal, kus on ainult autopommi plahvatuse ala taraga piiratud ning mille sees olevad hooned on remondis, saab välja tuua, et:

Meede nr 1 – hoone selgepiirilist ja kontrollitavat füüsilist välispiiri ei ole rakendatud.

Norra meedia väljaanne „The Norway Post“ on kajastanud ühes oma artiklis, et Töölispartei tunneb hirmu Akersgata tänava suhtes, mis kulgeb Parlamendi hoone tagant ning mis on veel 18 kuud hiljem pärast Grubbegata tänava terroriakti sõidukitele sulgemata. Nad kardavad, et see võib olla järgmine „Grubbegata“ terroriakt, sest Grubbegata tänava sulgemise protsess võttis aega 7 aastat. (Ryland 18.02.2013) Teise „The Norway Post“ avaldatud artikli kohaselt on ekspertide soovitusel nüüdseks Parlamendi hoonet ümbritsevad Akersgata ja Karl Johans tänavad sõidukitele suletud (Solholm 14.04.2013). Eeltoodu põhjal saab välja tuua, et Oslo valitsuskvartali tänavate sulgemine sõidukitele võttis erinevate allikate andmete põhjal arvestuslikult aega ligikaudu 21 kuud, kui arvestada terroriakti toimumisaega (22. juuli 2011). Arvestades aega millal politsei tegi esimest korda soovitusel sulgeda tänavad sõidukitele, siis sellest ajast on möödunud peaaegu 9 aastat (seisuga 05.2014).

Eeltoodud ajakirjanduslike faktide kontrollimiseks tehti 2014. aasta veebruaris suletud tänavatest pildid. Tehtud piltide põhjal, mis on töö lisades toodud, saab öelda, et Akersgata tänavale (Lisa 1. Pildid 8 ja 9), mis on seotud valitsuskvartaliga, on sõidukite liikumise takistamiseks paigaldatud betoontõkked, kuid Karl Johansi tänaval seda täies ulatuses ei ole. Selle tõestuseks on lisades välja toodud kaks pilti, kus ühelt on näha sõiduki liikumist mööda Karl Johansi tänavat (Lisa 1. Pilt 10). Teisel pildil on see osa Karl Johansi tänavast, mis on alati olnud jalakäijate tänav (Lisa 1. Pilt 11), kuid kuhu võib sõita ainult kaubatransport, mida on reguleeritud pildil näha oleva sildiga ja sellel olevate kellaegadega. Fotodelt on näha, et muid sõidukeid takistavaid tõkkeid tänavale paigaldatud ei ole. Samuti ei ole Grubbegata tänav täielikult suletud, kuna seda tänavat mööda on võimalik sõidukiga liikuda nafta- ja energiaministeeriumi ning peaministri büroo hoone lähedale kuni füüsiliste tõketeni (Lisa 1. Pilt 6). Samuti on näha pildilt (Lisa 1. Pilt 7), et üks sõiduk asub piiratud ala sees, mis tekitab küsimuse tänava sulgemise efektiivsuses. Eelpool olevast analüüsist lähtuvalt saaks järeldada, et avatus on Norra ühiskonnas jätkuvalt väga olulisel kohal, sest tänavad on sõidukitele ainult osaliselt suletud. Seega võib öelda, et seda meetet ei ole rakendatud, kuna puudub terviklik lahendus. Ühe tänavaosa sulgemine ei taga veel turvalisust, kui mööda teisi tänavaid pääseb sõidukiga ikkagi valitsushoonete lähedusse. Siinkohal saab tuua välja järgmise meetme, mida ei ole peale autopommi plahvatust täies ulatuses eesmärgipäraselt rakendatud:

Meede nr 2 - sõidukite liikumist ja parkimist takistavad tõkkeid ei ole rakendatud.

Allikate analüüsi käigus ei selgunud, kas videovalvesüsteemi on peale autopommi plahvatust parendatud valvekaamerate lisamise teel või on taastatud sündmuse eelne olukord. Tõenäoliselt on videovalvesüsteemi tõhustatud, mida kiputakse enamasti tegema peale toimunud sündmusi. Samas oli videovalvesüsteem olemas ka enne sündmust. Seega saab välja tuua meetme, mida on rakendatud peale sündmust:

Meede nr 3 – videovalvesüsteem on rakendatud.

Järgmise meetmena, mis on autopommi plahvatuse kontekstis eriti relevantne, on akendel plahvatuse vastaste turvakilede kasutamine, mida õnnestus ühe allika analüüsimise käigus tuvastada. Meediaväljaande „The Norway Post“ kajastatud artikli andmetel selgus, et suurem osa julgeoleku tagamise tööst on alles planeerimisjärgus ning paljud töötajad kardavad seetõttu oma ohutuse pärast. Näiteks, Curt A. Lier, kes on Akadeemikute Liidu juhatuse liige, väitis et isegi Tööministeeriumi hoone aknad ei ole veel turvaliseks tehtud. (Ryland 18.02.2013) Siinkohal saab eeltoodu põhjal välja tuua, et:

Meede nr 4 – plahvatuse vastaseid turvakilesid ei ole akendel rakendatud.

Internetist Norra valitsuse dokumendiarhiivist leitud materjali põhjal selgus, et viimase aasta jooksul (käesoleva juhtumi kontekstis eeldatavalt 2012. aasta jooksul) on valitsus rakendanud ulatuslikke meetmeid Oslos, tõstmaks valitsuse büroohtonete kompleksi turvalisust, mille hulka kuulusid ka turvateenused (Government Administration Service 2012). Sellest lähtuvalt võiks järeldada, et väljaõppe osas on tehtud parendusi ja seega võib välja tuua, et:

Meede nr 5 – mehitatud valve on rakendatud.

Lisaks kaitsemeetmete kasutusele võtmisega on Norra valitsus tulnud välja ideega, kus ta tahaks uuele territooriumile koondada kokku võimalikult palju ministereid ja ametkondi. Taoline koondumine on tingitud julgeolekukaalutlustest ja parlamendihoone lähedusest. Eelkõige kaalutakse mujal asuvate välisministeeriumi ja keskkonnaministeeriumi toomist valitsuskvartalisse. (Kamps 26.01.2012) Sellist asutuste koondumist võiks omamoodi pidada üheks füüsilise julgeoleku tagamise meetmeks. Ühest küljest on seda rahaliste vahendite kokkuhoiu mõttes mõistlik teha, mis puudutab füüsilise julgeolekumeetmete planeerimist ja rakendamist. Teisest küljest aga suureneks rünnakuoht, sest mitmed valitsusasutused on koondatud ühele alale. Autopommi plahvatuse korral oleksid tagajärjed suuremad ja raskemad, sest siis oleksid korraga mitme valitsusasutuse töö häiritud või lausa seiskunud.

Kokkuvõtvalt, Norra on võtnud suuna mis tunnistab, et teatud risk jääb alati olema ning kõiki meetmeid ja süsteeme riskide maandamiseks ja ohtude ennetamiseks kasutusele ei võeta, mis on seotud ühiskonna avatusega. Uurimiskomisjon tõdes, et süsteemid, mis on mõeldud elimineerimaks kõikide terrorirünnakutega seotud riske, osutuvad kulud demokraatliku ühiskonna säilitamiseks kõrgeks, seega tuleb elada teatud riski tasemel. Oslo uurimiskomisjon tõi uurimisraportis välja, et 22. juuli rünnakut valitsuse büroohtone kompleksile oleks saanud ennetada varem rakendatud meetmetega, kui neid oleks efektiivsemalt kasutatud. Rünnakute ärahoidmiseks ja kahjulike mõjude leevendamiseks oleks pidanud rakendada rohkem julgeoleku ja hädaolukorraks valmisoleku meetmeid.

Järgnevas tabelis (Tabel 2) on koondatud kokku kõik füüsilise julgeoleku kaitsemeetmed, mida rakendati Oslo valitsuskvartalis enne pommilahvatust ning millised muudatused kaitsemeetmete rakendamise osas leidsid aset peale pommilahvatust.

	Kaitsemeetmed	Enne autopommi plahvatust		Peale autopommi plahvatust	
		JAH	EI	JAH	EI
1.	Hoone selgepiiriline ja kontrollitav füüsiline välispiir (nt aed, müür jne).		x		x
2.	Sõidukite liikumist ja parkimist takistavad tõkked.		x		x
3.	Videovalvestisteem (VVS).	x		x	
4.	Akende turvalisus		x		x
5.	Mehitatud valve		x	x	

Tabel 2. Võrdlustabel Oslo valitsuskvartali füüsilistest kaitsemeetmetest enne ja peale sündmust. Magistritöö autori koostatud.

Tabelis väljatoodud andmete põhjal on näha, et peale autopommi plahvatust ei ole meetmete rakendamise osas erilisi muudatusi toimunud. Kõik meetmed mis olid enne plahvatust rakendamata, on seda ka käesoleval 2014. aastal, välja arvatud mehitatud valve, mida tõenäoliselt tõhustati (Government Administration Service 2012). Kuigi Akersgata tänav oli ainukesena sõidukitele suletud, siis seda ei olnud aga teised tänavad, mis samuti piirnesid valitsushoonetega. Ainult osaline sulgemine ei taga füüsilise julgeoleku ühtset tervikut. Terviku puudumisel muutub meede kasutuks. Samuti kriisi ennetamise ja reageerimise seisukohast tõi komisjon ühe puudustena välja teede sulgemisega seotud protsessi. Valitsuskvartalit läbinud Grubbegata tänav oleks pidanud olema suletud. (Government Administration Service 2012)

Eelnevast tulenevalt jääb üles küsimus, kuidas toimub valitsuskvartalis hooneid teenindavate ettevõtete transpordikorraldus (näiteks toitlustus, tänavapuhastust, postiteenus, olmeteenused jne), kui kõik tänavad on Solholm'i (2013) artikli kohaselt valitsuskvartalis suletud. Nagu 2014. aasta veebruaris tehtud pildid näitasid, ei ole tänavad ühtse tervikuna sõidukitele füüsiliste tõkete suletud, seega ei ole uus autopommi rünnaku oht elimineeritud. Sellise sündmuse kordumisel muutuvad eriti relevantseks hoonete lähiümbruse kaitsemeetmed, milledeks on nii mootorsõidukite liikumist ja parkimist takistavad tõkked kui ka selgepiirilise ja kontrollitava perimeetri rakendamine, kus viimase kaudu toimuks isikute turvakontrolli teostamine. Ainukesed meetmed mida rakendati enne autopommi plahvatust ja pärast seda on videovalvestisteem ning mehitatud valve. Eeltoodu põhjal võiks järeldada, et see, mida on tehtud peale autopommi plahvatust võib peegeldada Norra ühiskonna soovi olla jätkuvalt väga avatud. Samas võib see olla seotud n-ö

Julgeoleku dilemmaga, mille tõstis üles Norra peaminister, et kuidas tagada füüsilist julgeolekut samaaegselt avatuse ja demokraatiaga (Government Administration Service 2011).

Siinkohal tekib aga julgeolekudilemma selles võtmes, et kui suures ulatuses tuleks rakendada turvalisuse tagamise meetmeid, kus need ei rikuks üksikisiku põhiõigusi- ja vabadusi, kuid samas oleks turvalisus tagatud. Kui palju peaksid valitsusasutused olema avalikkusele avatud ja tagama lihtsustatud juurdepääsu - ühest vastust sellele küsimusele ei ole. Ühelt poolt tuleks valitsusasutuste turvalisuse tagamiseks füüsilisi julgeolekumeetmeid rakendada. Teisalt, kui füüsilisi julgeoleku meetmeid tõhustada, siis kuidas neid meetmeid selliselt rakendada, et need sobituksid linnaruumiga ja ühtlasi ei annaks avalikkusele valesignaali, et riik valmistub millekski, mis võib muuta ühiskonna muidu turvalise keskkonna ebastabiilseks. Juhul kui linnaruumis ei ole kuidagi võimalik selliseid füüsilise julgeoleku meetmeid rakendada, siis tuleks turvalisuse tagamiseks kasutada näiteks sõidukite parkimist takistavaid tõkkeid, mis ei oleks hoonetele lähemal kui 25 meetrit. Oluline on ka valvega seotud isikute tegevuse ja väljaõppe tõhustamine, mis analüüsist tulenevalt jäi käesoleva sündmuse puhul vajaka ning valveseadmete (kaamerad) paigaldamine selliselt, et oleks tagatud terviklik ülevaade kogu alas toimuvast. Kasuks tuleks ka hoonete akendele plahvatuse vastaste turvakilede paigaldamine selleks spetsiaalselt ettenähtud aknaraamile, mis vähendaks plahvatuse korral raskete kehavigastuste tekkimist ja inimeste kaotamist.

Valitsusasutuste koondamine ühele territooriumile on finantsiliselt küll odavam, mis puudutab füüsiliste julgeolekumeetmete planeerimist ja rakendamist, kuid teisest küljest toob kaasa rünnakuohu suurenemise. Arvestada tuleks ka asjaoluga, et meediaväljaannete kohaselt tahtis Breivik korraldada mitut pommirünnakut temale atraktiivsema tundunud hoonetele (Berglund 19.04.2012), kuid määravaks osutus aeg ja pommi valmistamiseks vajamineva materjali koguse vähesus. Seetõttu jäid teised pommirünnakud korraldamata. Siinkohal tasuks kaaluda erinevate valitsushoonete ühtekokku koondamise otstarbekust turvalisuse kaalutlustest lähtuvalt. Füüsiliste julgeoleku meetmete planeerimisel ja rakendamisel tuleks arvestada, et meetmed oleksid rakendatud selliselt, et need tagaksid nii asutuse personali, teabe kui ka infrastruktuuri enda kaitse. Kaitsemeetmed peaksid olema asutuse turvalisuse tagamisel rakendatud selliselt, et need ei näitaks välja riigi turvatunde vähenemist, ei piiraks avalikkuse juurdepääsu ning sobituksid linnaruumiga.

Kaitseministeeriumis toimunud relvastatud rünnaku ülevaade

2011. aastal 11. augustil leidis aset relvastatud rünnak EV Kaitseministeeriumile (KMIN), kui 1954. aastal sündinud Karen Drambjan tungis hoonesse, võttis pantvange ja avas tule (Loonet 11.08.2011). Eesti Päevalehe andmetel käis Drambjan juba kaks nädalat varem 28. juulil hoonet

uurimas, võttes ametlikuks põhjuseks vestluse KMINi töötajaga teemal, kuidas saaks tema vennapoeg tulla Eesti kaitseväge aega teenima (Tankler 11.04.2012).

Magistritöö autori hinnangul võis Drambjan olla Eesti elu suhtes kibestunud, sest Kahro & Tankler (12.08.2011) artikli kohaselt olevat ta kirjeldanud Eesti valitsemist ja ühiskonnakorraldust „moraalselt kokku kukkunuks“. Gruusia telekanali Rustavi 2 ajakirjaniku Tengo Gogotišvili andmetel soovis 2007. aastal Drambjan intervjuud andes kõigest hingest taastada Nõukogude Eestit, kuna ta oli solvunud omaenda riigi peale. Ta oli selle põlvkonna esindaja, kes ei suutnud üle elada Nõukogude Liidu lagunemist ning tahtis multikultuurset Eestit, et see ei oleks ainult eestlastele. (TV3 VIDEO: Drambjan soovis taastada Nõukogude Eestit 15.08.2011) Ühe tunnustatud Eesti psühholoogi andmetel, kes sellel ajal sündmuste värskuse tõttu ei soovinud nime avaldada ütles Drambjani proklamatsiooni lugedes, et esmasel hinnangul oli tegemist psühhopaatiliste kalduvustega inimesega, kellel oli sarnasust Norra massimõrvar Anders Breivikuga (Kahro & Tankler 12.08.2011).

Rünnaku läbiviimiseks kasutas Drambjan isiklikku Berdnardell P-One tüüpi püstolit ja üle 200 padrunit, millega ta ähvardas valvelauas olevaid töötajaid ja nõudis sissepääsu valvelaua taga asuvasse valveruumi (Tankler 11.04.2012). Lisaks kasutas Drambjan omavalmistatud pürotehnilisi lõhkeseadeldisi, mis ekspertiisi kohaselt sisaldasid pürotehnilist segu. Osad sisaldasid ka mutreid, kruvisid, seibe, traadijupikesi ja muid metallifragmente, mis inimese vahetus läheduses plahvatades võinuks põhjustada väga raskeid vigastusi või isegi surma. Täiendavalt oli lõhkaine hulka lisatud ka piprasegu, mis peale plahvatust õhku paisatuna mõjub inimeste silmadele ja hingamisele ärritavalt. (Vahter 09.08.2012)

Relvaga ähvardades ei pääsenud Drambjan küll turvatud ametiruumidesse, kuid tal õnnestus pääseda ministeeriumi tugistruktuuride tööruumidesse (GRAAFIK: Vaata, kus Drambjan KMINis tapeti 12.08.2011). Käesoleva töö lisades on välja toodud kaks pilti, millest ühel on ära näidatud Drambjani liikumisteed ministeeriumis, kus ta hukkus tulevahetuses politseiga (Lisa 2. Pilt 1). Teisel pildil on jäädvustatud tema viibimine tugistruktuuride tööruume ühendavas koridoris (Lisa 2. Pilt 2). Samuti on käesoleva töö lisades toodud välja interneti keskkonnas Youtube üleslaetud video asukoha aadress, kust on võimalik näha Drambjani liikumist relvaga tugistruktuuride tööruume ühendavas koridoris (Lisa 2. Video 1). Pärast Karen Drambjani rünnakut KMINle otsustasid mitmed ministeeriumid oma turvanõuded ja ohuhinnangud üle vaadata (Kruuse 20.10.2011).

Enne KMINi relvastatud rünnaku analüüsimist toob töö autor välja ühe olulise aspekti, mis puudutab VV määruse nr 33 kehtestamist ning mis on analüüsi seisukohast väga oluline. Nimelt,

avaldas Anvelt (2011) oma märtsikuu artiklis, et kooskõlastusringile oli jõudnud valitsuse määrus SRRO-de turvameetmete nõuded kohta, mis pidi jõustuma koos oluliste objektidega samal aastal. Jõustumise kuupäevaks oli määruse eelnõusse kirjutatud 1. juuni 2011 (Määruse eelnõu "Suure rünnakuriskiga objekti füüsilise kaitse meetmed" 2011). Kuid määrus kehtestati alles 19. aprillil 2012. aastal (Suure rünnakuriskiga objekti füüsilise kaitse meetmed, 19.04.2012).

Rakendatud kaitsemeetmed enne relvastatud rünnakut

KMIN asub Tallinna südalinnas aadressil Sakala 1. Hoone asub tänavate vahetus läheduses, millel puudub selgepiiriline ja kontrollitav füüsiline välispiir (nt. aed või müür). Hoone füüsiliseks välispiiriks on hoone enda välisfassaad, mille peauks ei olnud ööpäevaringselt lukustatud (Kaitseministeeriumi uued turvameetmed jätavad kodaniku ukse taha ootama 21.10.2011). Füüsilise välispiiri puudumine ja lukustamata peauks võimaldasid ründajal ilma vaevata siseneda hoone fuajeesse. Eeltoodu põhjal saab välja tuua, et:

Meede nr 1 – hoone selgepiirilist ja kontrollitavat füüsilist välispiiri ei rakendatud.

Järgmine kaitsemeede, mida ei rakendatud ning mis ei ole küll antud rünnakuga otseselt seotud, kuid arvestades Oslos toimunud autopommi plahvatust, mille tappev raadius oli 25 meetrit ning purustuste raadiuseks 40 meetrit (Hein 25.04.2012), siis on sellise meetme väljatoomine analüüsis relevantne. Selleks rakendamata meetmeks on mootorsõidukite liikumist ning parkimist takistavad tõkete puudumine hoonele mitte lähemal kui 25 meetrit. Analüüsi käigus tuvastati, et hoone ees asuv parkla asub lähemal kui 25 meetrit ning Solarise keskuse poolsele hoone küljele on võimalik mitteametlikult parkida juba 3-4 meetri kaugusele hoonest. Eeltoodust lähtuvalt saab välja tuua meetme, mida enne sündmust ei rakendatud, kuid mis on tervikliku turvalisuse ülesehituse ja tagamise seisukohast relevantne:

Meede nr 2 - sõidukite liikumist ja parkimist takistavaid tõkkeid ei rakendatud.

Analüüsi käigus selgitati välja, et inimeste liikumiste jälgimiseks, ohu ennetamiseks ning rikkumiste tuvastamiseks oli kasutatud videovalvesüsteemi, mis sisaldas endas nii hoone sise- kui ka välisvalvekaameraid, mida jälgisid kaitsepolitseinikest valvurid hoone turvaruumist. Turvaruumi olemasolu selgus „Eesti Ekspressi“ artiklis kajastatud andmete põhjal (Käeraudades kaitsepolitseiniklane jooksis Drambjani eest minema 09.08.2012). Videovalvesüsteemi olemasolu tuvastati sisevalvekaamera poolt tehtud salvestise põhjal ning välisvalvekaamerate olemasolu selgitati välja *Google Map* rakenduse abil, mida on võimalik vaadata käesoleva töö lisades (Lisa 2. Pildid 2 ja 3). Eeltoodust lähtuvalt saab välja tuua meetme, mis leidis rakendamist enne relvastatud rünnakut:

Meede nr 3 – videovalvesüsteem oli rakendatud.

Järgmise kaitsemeetmena analüüsitakse KMINi hoone akende turvalisust. Aknaklaaside turvalisus ei ole küll kuidagi seotud analüüsitava relvastatud rünnaku toimumisega, nagu ei olnud seda ka eelmise meetme puhul, kuid on siiski ühtse füüsilise julgeoleku kaitsemeetmete rakendamise terviku seisukohast oluline välja tuua. Käesoleva töö lisades on välja toodud pildilt (Lisa 2. Pilt 4) näha maapinna kõrgusel olevaid aknaid, milledele on paigaldatud hoonesse sissevaatamise takistamiseks peegelkiled, mis võivad omakorda olla kombineeritud turvakilega. Tegemist võib olla standardse turvakile lahendusega, mis pakub kaitset plahvatuste ja murdvarguste eest ning tagab peegeleefekti tõttu ka privaatsuse (3M 2014). Akende katmine turvakiledega on väga oluline, kuna see vähendaks plahvatuse korral klaasi purunemisest tekkivate kildude ohtlikkust ning täiendavate vigastuste tekkimist ümbruskonnas viibivatele isikutele (SELETUSKIRI. Vabariigi Valitsuse määruse “Suure rünnakuriskiga objekti füüsilise kaitse meetmed“ eelnõu juurde). Eeltoodu põhjal võib öelda, et kuna vastavat meetet ei suudetud tuvastada, siis seda ei käsitleta kui rakendamata meetet. Seega:

Meede nr 4 – akende turvalisus jäi tuvastamata.

Järgmisena tuuakse analüüsimiseks välja sisse- ja väljapääsusüsteemi meede, mis on antud sündmuse kontekstis teine oluline aspekt. Külaliste ja hoones töötava personali liikumiste kontrollimiseks oli hoones sisse- ja väljapääsukontrolli süsteem, mis võimaldas hoones töötaval personalil vastava loaga (eelprogrammeeritud plastikust kaart) avada õiguste olemasolul erinevaid sisse- ja väljapääsukontrolli süsteemi anduritega varustatud hoone uksi. Rakendatud süsteem oli aga puudulik, sest hoone peauksel vastavat süsteemi ei rakendatud. Selline olukord võimaldas igal inimesel astuda suurema takistuseta tänavalt hoonesse, nagu seda tegi ka Karen Drambjan. Seega puudus valvuritel eelnev kontroll hoonesse sisenejate üle. Peaukse lahtiolek toodi välja juba eespool esimese meetme juures. Sellest saab järeldada, et uks oli vähemalt tööpäeva piires avatud. Samuti puudus hoonel külaliste ühekaupa sisenemise kontrolliks turnikee, mis oleks välistanud juhuslike või pahatahtlike isikute sisenemise hoone vestibüüli. Puudulikult rakendatud meetet võib lugeda rakendamata meetmeks, kuna selle meetme puudulikkus võimaldas relvastatud rünnaku läbiviimist ja ründaja tungimist hoone esimese korruse tööruumidesse. Eeltoodu põhjal saab välja tuua järgmise meetme, mis oli otseselt seotud antud sündmusega ning mida varem mainitud asjaoludel peab käesoleva töö autor rakendamata meetmeks:

Meede nr 5 – sisse- ja väljapääsusüsteem oli rakendamata.

Antud sündmuse kontekstis võib välja tuua mehitatud valve rakendamise hoone turvalisuse tagamisel. See on ainus meede, mis suudab reaalselt pakkuda kaitset rünnakute eest juhul, kui valvurid on relvastatud ja hästi väljaõpetatud. Analüüsi käigus selgus asjaolu, et valvurid võisid olla relvastamata ja väljaõpe puudulik. Nimelt, meediaväljaande „Eesti Ekspress“ artikli kohaselt ütles üks valvuritest, et kui Drambjan oli tema kolleegiga läinud valvelaua taga olevasse turvaruumi, siis ta istus umbes kaks minutit paigal, kuna ta ei teadnud, mida ta tegema peab, sest kartis. Ta lahkus alles siis kui helistas keegi X, kes ütles, et ta sealt lahkuks. (Käeraudades kaitseliitlane jooksis Drambjani eest minema 09.08.2012) Valvurite tegevuse põhjal võiks väita, et väljaõpe oli puudulik. Kui meede on puudulik, siis võib seda lugeda rakendamata meetmeks, sest väljaõpetamata ja relvastamata mehitatud valvest ei ole turvalisuse tagamisel kasu. Seega võib välja tuua relvastatud rünnaku kontekstis viimase kaitsemeetme, mida küll rakendati, kuid mille osas esines puudusi ning mille põhjal loeb töö autor selle meetme kui rakendamata:

Meede nr 6 – mehitatud valve oli puudulik, seega rakendamata.

Järgmiseks sündmusega seotud meetmeks võetakse analüüsimiseks vestibüül ja selle turvalisuse meetmed. Meediaväljaande „Eesti Ekspress“ artikli kohaselt võttis relvastatud ründaja Karen Drambjan relva ähvardusel valvurid oma kontrolli alla, et siseneda koos ühe valvuriga valvelaua taga olevasse turvaruumi (Käeraudades kaitseliitlane jooksis Drambjani eest minema 09.08.2012). Selle viite kohaselt saab öelda, et valvelaul puudus järelikult turvaklaas. Seega saab välja tuua järgmise olulise meetme, mille rakendamata jätmine andis ründajale hea võimaluse relvaga ähvardades pääseda hoone vestibüülist edasi turvaruumi ning esimese korruse ametiruumidesse:

Meede nr 7 – valvelaul puudus turvaklaas.

Allikate analüüsimise käigus ei tulnud välja, et KMINis oleks külaliste suhtes turvakontrolli läbiviimiseks kasutatud turvavaravat ja nendega kaasas olevate asjade läbivaatamiseks röntgenseadet. Vastavad seadmed olid juba enne relvastatud rünnakut vestibüülis olemas, kuid neid seadmeid ei kasutatud. Nende seadmete mittekasutamist kinnitas ka ekspertintervjuu käigus KMINi julgeoleku tagamisega seotud ametnik. Sellise meetme mitte rakendamine võimaldas aga Drambjanil tuua hoonesse keelatud esemeid. Seega saab öelda, et:

Meede nr 8 – turvavaravat ja röntgenseadet ei rakendatud.

Eeltoodu põhjal toob käesoleva töö autor välja VV määruse eelnõu SRRO füüsilise kaitse meetmete rakendamise kohta, mis oli koostatud 22. märtsil 2011. aastal ning mis sisaldas kuute füüsilise kaitse meetet. Määruse jõustumise kuupäevaks oli toodud 1. juuni 2011. Eelnõus toodi välja, et

objektile peab olema füüsiline välispiir, sisse- ja väljapääsu kontrolli süsteem, jälgimisseadmetik, valgustus objekti välispiiri ja jälgimisseadmetiku alade suhtes, välispiiri aknad või klaasseinad turvaklaasist või kaetud turvakilega ning mehitatud valve. (Määruse eelnõu "Suure rünnakuriskiga objekti füüsilise kaitse meetmed" 2011) Määrus võeti vastu 19. aprillil 2012. aastal (Suure rünnakuriskiga objekti füüsilise kaitse meetmed, 19.04.2012).

Kokkuvõtteks võib välja tuua, et relvastatud rünnaku toimumine sai tõenäoliselt puudulikult või rakendamata meetmete näol. Kui hoone peauks oleks olnud suletud, siis selline sündmus oleks jäänud toimumata. Kui võrrelda Oslo autopommi plahvatust ja selle tagajärgi, siis selle vastu oleks hoone samuti olnud kaitsetu, kuna ei oldud rakendatud selgepiirilist ja kontrollitavat füüsilist välispiiri ning sõidukite liikumise ja parkimise takistamiseks tõkkeid hoonele mitte lähemale kui 25 meetrit. Samuti, kui oleks määruse eelnõu kohaselt välja pakutud jõustumise kuupäev rakendunud, siis ei oleks relvastatud rünnak toimunud, kuna hoone peauks oleks tõenäoliselt olnud ööpäevaringselt suletud. Viimast hakati tegema koheselt peale sündmust.

Rakendatud kaitsemeetmed peale relvastatud rünnaku

Peale 2011. aasta suvel toimunud relvastatud rünnaku on KMIN rakendanud mitmeid erinevaid turvalisuse tõstmiseks ja tagamiseks füüsilisi julgeolekumeetmeid. Selleks investeeris KMIN 351.000 eurot hoone turvalisemaks muutmiseks, mis kulus turvameetmete ja –süsteemide parandamisele lähtuvalt läbiviidud analüüsist (Kruuse 20.10.2011). KMIN andmete kohaselt, mis toodi ka sissejuhatuses välja, ei ole nad teinud peale relvastatud rünnaku kaitsemeetmete rakendamise osas ühtegi analüüsi.

Delfile antud intervjuus ütles KMINi pressiesindaja Peeter Kuimet, et pärast 11. augusti rünnaku on KMINile läbiviidud põhjalik turvaanalüüs, kuna Põhjamaades toimunud terrorirünnakute ja Eestis olnud tulirelvaga rünnakute tõttu on muutunud üldine ohuhinnang. Ta märkis säärasele rünnakutele viidates, et seniste turvameetmete karmistamine ning välise turvaperimeetri laiendamine on muutunud vältimatuks. (Kaitseministeerium loob hoone fuajeesse turvakontrolliala 13.04.2012) Lähtuvalt eeltoodust, toob töö autor füüsilise julgeoleku kaitsemeetmete rakendamisel tehtud muudatused, mis leidsid aset peale relvastatud rünnaku KMINile.

VV määruse nr 33 punkti 1 kohaselt peab: objektile peab olema füüsiline välispiir, millega on tagatud isikute objektile sisenemine ja sealt lahkumine selleks ette nähtud kohtades ning välistatud kõrvaliste isikute pääsemine objekti mitteavalikule alale. Esmalt võib täheldada, et selgepiirilist ja kontrollitavat füüsilist välispiiri ei ole peale relvastatud rünnaku hoone ümber

rakendatud. Intervjuus toob KMINi pressiesindaja Peeter Kuimet põhjusena välja Tallinna kultuuriväärtuste ameti poolt antud keelu, mis ei luba muinsuskaitsete piirangute tõttu rajada ministeeriumihoone ümber piisava suurusega turvaperimeetrit ja pääslahoonet, mis kaitseks kõikide julgeolekuohtude eest ning millega oleks täielikult välistanud kuritegelike kavatsustega inimeste pääsemise ministeeriumi hoonesse (Kaitseministeerium loob hoone fuajeesse turvakontrolliala 13.04.2012). Hoone ümber füüsilise välispiiri puudumine annab aga kõikidele soovijatele vaba juurdepääsu hoone vahetusse lähedusse ilma eelneva turvakontrolli teostamiseta. Igauks võib minna hoone akende alla luusima ja poetada sinna kahtlaseid esemeid. Seega on füüsilise väliperimeetri rakendamine äärmiselt oluline, kus turvakontroll teostatakse ära juba eelnevalt enne hoonesse sisenemist. Selliseid eelmainitud olukordi ei ole võimalik täna rakendatud meetmega ära hoida. Eeltoodu põhjal saab välja tuua, et:

Meede nr 1 – selgepiiriline ja kontrollitav füüsiline välispiiri on rakendamata.

Peale relvastatud rünnakut on leidnud rakendamist sõidukite liikumist ja parkimist takistavad tõkked. Kuigi antud meetmed ei ole otseselt kuidagi seotud ministeeriumis toimunud relvastatud rünnakuga, on sellise meetme rakendamine muutusena leidnud aset (Kaitseministeerium loob hoone fuajeesse turvakontrolliala 13.04.2012). Käesoleva töö lisades (Lisa 2. Pilt 5) on välja toodud pilt, millelt on näha betoontõkete rakendamist KMINi hoone ümber. KMINi pressiesindaja Peeter Kuimeti sõnul maja ümbruses liiklust piirama ei hakata, kuid hoone Solarise keskuse poolse kõnnitee äärde püstitatakse turvaperimeetri laiendamiseks betoonist tõkised, mis ei lase autot otse KMINi kõrvale kõnniteele parkida (Kaitseministeerium loob hoone fuajeesse turvakontrolliala 13.04.2012). Selliselt rakendatud meede ei taga autopommi plahvatuse korral kaitset hoonetele ja hoonetes viibivatele isikutele, kuna betoontõkked on paigaldatud lähemale kui 25 meetrit, mis oli Hein (2012) artikli kohaselt Oslo autopommi plahvatuse puhul tapvaks raadiuseks. Arvestades Oslo valitsuskvartalis toimunud autopommi plahvatuse tugevust, siis sellise meetme rakendus on täna KMINi hoone turvalisuse tagamiseks kasutu. Siinkohal tuleks mõelda tänavate sulgemisele sõidukitele, kuna hoonetele ei ole võimalik rakendada selgepiirilist ja kontrollitavat füüsilist välispiiret ega sõidukite parkimise takistamiseks mõeldud tõkete paigaldamist minimaalselt 25 meetri kaugusele. Selline lahendus oleks autopommi rünnaku korral ilmselt odavam ja efektiivsem. Siinkohal tasuks vaadelda ka USA saatkonda Tallinnas Kentmanni tänaval, kus tänav on sõidukitele suletud ning hoonest välja on loodud isikute kontrolliks eraldi pääsla. Eeltoodud meetme rakendamise põhjal võiks järeldada, et võimaliku autopommi plahvatuse ja selle tagajärgede peale ei ole tõsiselt mõeldud, kuna sõidukite liikumise ja parkimise takistamiseks

paigaldatud betoontõkked ei ole eesmärgipäraselt rakendatud. Valesti või puudulikult rakendatud kaitsemeetmed, mis ei taga turvalisust, saab lugeda rakendamata meetmeks. Seega on:

Meede nr 2 - sõidukite liikumist ja parkimist takistavad tõkked on rakendamata.

VV määruse nr 33 punkti 3 kohaselt peab: objektil kasutama jälgimisseadmestikku, millega on tagatud objekti füüsilise rünnaku või rünnaku ohu raskusteta tuvastamine. Jälgimisseadmestiku salvestist säilitatakse vähemalt üks kuu salvestamise päevast arvates, kuid mitte kauem kui üks aasta, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Videovalve osas tõenäoliselt mingeid erilisi muudatusi ei tehtud. Videovalve oli olemas ka enne rünnakut. Kui midagi muudeti, siis võis see olla valvekaamerate paigutuse ümberkorralduse ja juurde lisamise osas. Seega:

Meede nr 3 – videovalvesüsteem oli rakendatud.

VV määruse nr 33 punkti 5 kohaselt peab: objekti aken, klaassein või -uks, mis paikneb objekti välispiiri poole või on objekti välispiiriks ja millele on juurdepääs objektiga mitteseotud isikutel, olema turvaklaasist või kaetud turvakilega. Nagu eelpool toodud, siis vastav meede ei ole otseselt küll seotud relvastatud rünnaku toimumisega, kuid on tervikliku turvalisuse tagamise seisukohast ja Oslos toimunud sündmusest lähtuvalt väga oluline aspekt. Välisvaatluse teel võiks väita, et peale relvastatud rünnakut ei ole hoone madalamatel akendel täiendavaid turvalisuse tagamiseks meetmeid rakendatud. Väliseid muutusi ei ole toimunud, kuid arvestades peale rünnakut turvameetmete ja –süsteemide parandamiseks eraldatud summaga 351.000 eurot (Kruuse, 2011), võiks eeldada, et sellest võis osa minna ka turvaklaaside või -kilede paigaldamisele. Ekspertintervjuu käigus selgus, et akendele on paigaldatud UV peegelkiled, et varjata hoones sees toimuvat ning pommiplahvatuse vastased turvakiled, et takistada plahvatuse korral klaasikildude lendamist. Seega saab tuua välja, et:

Meede nr 4 – akende turvalisus on tagatud.

VV määruse nr 33 punkti 2 kohaselt peab: objektil olema sisse- ja väljapääsukontrolli süsteem, millega on tagatud isikute ja sõidukite objekti mitteavalikule alale sisenemise ja sealt väljumise tuvastamine. Allikate analüüsimisel tuvastati, et sisse- ja väljapääsusüsteemi on peale rünnakut KMINi hoones oluliselt parendatud. Sisepääs külalistele on piiratud ning vestibüüli on loodud turvakontrolli ala, kus hakatakse KMINi pressiesindaja kinnitusel majja sisenevaid külalisi senisest põhjalikumalt kontrollima (Kaitseministeerium loob hoone fuajeesse turvakontrolliala 13.04.2012). See olevat esimene suurim muudatus külaliste sisenemise osas, kellel ei ole iseseisvat

ministeeriumi administratiivalal liikumise õigust. Esimese asjana lukustati ööpäevaringselt ministeeriumi hoone peauks. Külalised peavad oma esimese identifitseerimise tegema välisukse juures läbi fonoluku (Kaitseministeeriumi uued turvameetmed jätavad kodaniku ukse taha ootama 21.10.2011). Kuid alati on võimalus eessisenajale järgneda või hoonest väljunud isiku kaudu hoonesse siseneda, ilma et selleks oleks vastav luba antud. Siinkohal on inimfaktoril oluline roll. Magistritöö uurijal õnnestus hoonesse siseneda nii, et ei pidanud ukse taga ootama ja valvuriga eelnevalt suhtlema, sai lihtsalt hoonesse mindud eessisenajale järgnedes. Seega ei tõsta hoone peaukse sulgemine oluliselt hoones viibivate inimeste turvalisust, kui võtta arvesse nimetatud asjaolu. Kuna avalikest allikatest ei pärine ühtegi viidet hoones olevate rakendatud turvameetmete kohta, siis turvalisuse kaalutlustel ei saa ka töö autor seda siinkohal avaldada. Eeltoodust lähtuvalt saab öelda, et sisse- ja väljapääsu süsteem on jätkuvalt puudulik, seega saab seda lugeda kui rakendamata kaitsemeetmeks:

Meede nr 5 – sisse- ja väljapääsu süsteem on rakendamata.

VV määruse nr 33 punkti 6 kohaselt peab: objekti tavapärasel tööajal olema objektil tagatud mehitatud valve. Internetiportaalis Delfi on ühes artiklis kajastatud, et peale relvastatud rünnakut on hoonet turvava kaitseliidu valveüksuse võimekust märkimisväärselt suurendatud (Kaitseministeerium loob hoone fuajeesse turvakontrolliala 13.04.2012). Analüüsi käigus täheldati muudatusi ka valvurite tegevuse osas, kus külalistelt hakatakse küsima seda, kes nad on, kelle juurde nad lähevad ning kas neil on eelnevalt aeg kokku lepitud. Külalised, kes ei ole ennast registreerinud ega oma iseseisvat ministeeriumi ruumides liikumise õigust, peavad ootama niikaua õues välisukse taga, kuni nende külaskäigule vastavat temaatikat valdav ametnik on valmis külalist vastu võtma. (Kaitseministeeriumi uued turvameetmed jätavad kodaniku ukse taha ootama 21.10.2011) Sellest lähtuvalt saaks öelda, et valvurite protseduuride osas on tehtud olulisi parandusi, kuid mis ei välista veel olukordi, kus ukse taha ootama jäetud isik siseneb kellegi järgi hoonesse või kasutab sisenemiseks võimalust, kui inimene väljub hoonest. Siinkohal on füüsilise välisperimeetri rakendamine äärmiselt oluline, kus turvakontroll teostatakse juba eelnevalt enne hoonesse sisenemist. Seega saab avaliku allika põhjal tuua välja, et:

Meede nr 6 – mehitatud valve on rakendatud.

VV määruse nr 33 punkti 4 kohaselt peab: objekti välispiir ja jälgimisseadmestiku abil kontrollitav ala olema valgustatud määral ja viisil, millega on võimalik raskusteta tuvastada objekti füüsilist rünnakut või rünnaku ohtu. Antud sündmuse kontekstist lähtuvalt vastavat meetet ei analüüsitud, kuid objekti välisvaatluse käigus täheldati välisvalgustuse olemasolu.

Turvalisuse kaalutlustest lähtuvalt ei too magistritöö autor välja KMINi hoone vestibüülis rakendatud või rakendamata meetmete detailset analüüsi.

Kokkuvõtvalt, füüsilise julgeolekumeetmete planeerimisel on oluline, et meetmete rakendamisel tuleb lähtuda põhimõttest, et oht saabub enamasti ajast väljastpoolt ehk siis planeerida ja rakendada tuleks esmajärjekorras hoone, objekti või rajatise ja nendes viibiva personali kaitseks eelkõige väliseid kaitsemeetmeid. Kaitsemeetmeid tuleks rakendada sügavuti kaitse põhimõttel, alustades välistest kaitsemeetmetest ja lõpetades hoones mingi seadme, asja või eseme kaitsega. Julgeolekumeetmete rakendamine peab olema terviklik, et saavutada maksimaalne tulemus. Antud sündmust analüüsid saab öelda, et relvastatud rünnak sai võimalikuks rakendamata kaitsemeetmete läbi või nende puuduliku rakendamise kaudu. Kui hoonel oleks olnud selgepiiriline ja kontrollitav füüsiline välispiir ja peauks oleks olnud suletud, siis seda sündmust sellisel kujul poleks toimunud. Samuti võib välja tuua, et kui VV määrus nr 33 oleks kehtestatud varem nagu seda määruse eelnõus ette nähti (jõustumise kuupäev 1. juuni 2011), siis tõenäoliselt ei oleks relvastatud rünnakut toimunud, sest käesoleva analüüsi järgi hakati hoone peast lukustama ööpäevaringselt peale toimunud rünnakut. Võimalik, et seda oleks tehtud ka juba varem, kui määrus oleks eelnõu järgi varem kehtestatud. VV määruse nr 33 kohaselt vastab objekt määruse kahele punktile, milledeks on videovalve ja mehitatud valve. Ülejäänud määruse punktid olid antud juhtumi puhul puudulikult rakendatud, mida autor luges kui rakendamata kaitsemeetmeteks.

Alljärgnevas tabelis (Tabel 3) on toodud võrdlusena välja ainult need füüsilise julgeoleku kaitsemeetmed, mida rakendati enne ja pärast rünnakut.

	Kaitsemeetmed	Enne relvastatud rünnakut		Peale relvastatud rünnakut	
		JAH	EI	JAH	EI
1.	Selgepiiriline ja kontrollitav füüsiline välispiir (nt aed, müür jne).		x		x
2.	Sõidukite liikumist ja parkimist takistavad tõkked.		x		x
3.	Videovalvesüsteem (VVS).	x		x	
4.	Akende turvalisus.	–	–	x	
5.	Sisse- ja väljapääsusüsteem		x		x
6.	Mehitatud valve.		x	x	

Tabel 3. Võrdlustabel KMIN füüsilistest kaitsemeetmetest enne ja peale sündmust. Magistritöö autori koostatud.

Analüüsi põhjal võib järeldada, et kaitsemeetmeid enne relvastatud rünnakut KMINis rakendati mitte-terviklikult. Enne rünnakuid rakendati meetet nr 3. Meede nr 5 oli küll maja siseselt rakendatud, kuid peaukse lahtiolek muutis meetme kasutuks ja seega ka rakendamata kaitsemeetmeks. Meede nr 6 oli samuti rakendatud, kuid väljaõppe osas võis antud sündmust arvestades esineda puudusi, seega loeti seda ka kui rakendamata meetmeks. Samuti ei rakendatud meetmeid nr 1 ja 2 ning neid ei ole rakendatud ka peale rünnakut. Meede nr 1 puhul mõeldakse füüsilise välispiiri füüsilist perimeetrit (nt aed, müür). Meede nr 2 oli peale relvastatud rünnakut küll rakendatud, kuid ebaefektiivsuse tõttu luges töö autor selle kui rakendamata meetmeks, kuna betoontõkked oli paigaldatud turvalisuse tagamiseks kohati ainult 4 meetri kaugusele hoonest, mis aga ei paku autopommi plahvatuse korral turvalisust. Meede nr 4 leidis rakendamist peale toimunud sündmust. Tabeli ja turvakaalutlustel avaldamata informatsiooni põhjal võib öelda, et peale relvastatud rünnakut on füüsilisi kaitsemeetmeid parendatud olulisel määral. Peale rünnaku toimumist eraldati selleks märkimisväärne summa (Kruuse 20.10.2011).

Kokkuvõtte lõpetaksin mõttega Kaitsepolitsei ameti aastaraamatust:

„ ...arvestades nii Eestis, meie lähiriikides kui ka kogu maailmas toimunut, on selge, et investeringud piisavatesse turvameetmetesse tuleb teha mitte rünnakute järel, vaid enne (Kaitsepolitsei amet 2012:24).

2.3 Juhtumianalüüside võrdlus

Käesolevas alapeatükis võrreldakse mõlema sündmuse analüüsi käigus väljaselgitatud füüsilisi kaitsemeetmeid, mida kas rakendati või ei rakendatud enne rünnakuid (*ex ante*) ning millised muudatused leidsid aset peale rünnakuid (*ex post*). Samuti tuuakse sündmuste puhul võrdlusena välja ühised jooned ja sarnasused, mille tõttu rünnakud võimalikuks said ning milliseid uurimuslikult põhjendatud järeldusi saaks kaitsemeetmete rakendamisel sündmuste kontekstist lähtuvalt teha.

Rakendatud füüsiliste kaitsemeetmete võrdlus enne rünnakuid.

Alljärgnevas tabelis (Tabel 4) on toodud välja nii Oslo valitsuskvartalis toimunud autopommi plahvatusega kui ka Eesti KMINis relvastatud rünnakuga seotud kaitsemeetmed, mida enne rünnakuid kas rakendati või jäeti rakendamata ning mis omasid sündmuste toimumise suhtes ühiseid jooni, mille tõttu said rünnakud võimalikuks (tabel asub järgmisel leheküljel).

Kaitsemeetmed	OSLO (enne autopommi plahvatust)		KAMIN (enne relvastatud rünnakut)	
	JAH	EI	JAH	EI
Hoone selgepiiriline ja kontrollitav füüsiline välispiir (nt aed, müür jne).		x		x
Sõidukite liikumist ja parkimist takistavad tõkked.		x		x
Videovalvesüsteem (VVS).	x		x	
Akende turvalisus.		x	–	–
Mehitatud valve.		x		x

Tabel 4. Võrdlustabel Oslo ja KMIN füüsilistest kaitsemeetmetest enne sündmusi. Magistritöö autori koostatud.

Võrdlustabelis väljatoodud andmete põhjal on näha, et mõlemad sündmused said võimalikuks peamiselt ühe näitaja põhjal. Selleks näitajaks oli hoone selgepiirilise ja kontrollitava füüsilise välispiiri puudumine. Oslo valitsuskvartalis oli selle kaitsemeetme rakendamata jätmisel võimalus parkida lõhkeainega varustatud sõiduk hoone sissekäigu ette. Eesti KMINi puhul oli relvastatud ründajal võimalus füüsilise välispiiri puudumise tõttu vabalt siseneda hoonesse. Ainukene meede, mis oli mõlema sündmuse puhul rakendatud, oli videovalvesüsteem. Mõlema sündmuse puhul oli mehitatud valve küll olemas, kuid võimaliku väljaõppe puudulikkuse tõttu, mis seisnes mehitatud valve tegevusetuses antud olukorra lahendamisel, sai lugeda seda meetet kui rakendamata meetmeks. Mehitatud valve on oma olemuselt ainus füüsiline kaitsemeede, mis saab tegelikkuses reageerida erinevatele ohtudele ja tõrjuda võimalikke rünnakuid. Tabelist saab lisaks välja tuua, et mõlema sündmuse puhul ei rakendatud sõidukite liikumist ja parkimist takistavaid tõkked. Eesti KMINi relvastatud rünnaku puhul ei olnud vastava meetme rakendamata jätmise küll oluline aspekt, kuid arvestades Oslo valitsuskvartalis toimunud autopommi plahvatust ja selle tagajärgi, muutub selline meede eriti relevantseks. Oslo valitsuskvartalis oli meetme nr 2 rakendamata jätmise teiseks oluliseks teguriks, mille puudumine võimaldas läbi viia autopommi plahvatuse.

Kokkuvõtvalt, tabelis nr 4 väljatoodud rakendatud ja rakendamata kaitsemeetmete põhjal võiks öelda, et nii Norra kui ka Eesti on oma mõttelaadilt sarnased ühiskonnad. Nagu eelpool mainitud, on mõlemad riigid vähese riskiga põhjamaad, kus ühiskond on erakordselt avatud ja oht turvalisusele madal (Anda 23.07.2011; Salu 13.09.2012), ning ründe tõenäosus väike (Kaitsepolitseiamet 2012:24). Eeltoodu põhjal võiks välja tuua, et kui oht turvalisusele on madal, siis on ka ohutunnetus ühiskonnas madal ja kui mitte ühtegi terroriakti ei ole toimunud, siis ei oskagi keegi sellega arvestada.

Rakendatud füüsiliste kaitsemeetmete võrdlus peale rünnakuid.

Alljärgnevas tabelis (Tabel 5) on toodud välja kaitsemeetmed, mida rakendati või jäeti rakendamata peale sündmusi ning mis omasid sündmuste toimumise suhtes ühiseid jooni.

Kaitsemeetmed	OSLO (peale autopommi plahvatust)		KAMIN (peale relvastatud rünnakut)	
	JAH	EI	JAH	EI
Selgepiiriline ja kontrollitav füüsiline välispiir (nt aed, müür jne).		x		x
Sõidukite liikumist ja parkimist takistavad tõkked.		x		x
Videovalvesüsteem (VVS).	x		x	
Akende turvalisus.		x	x	
Mehitatud valve.	x		x	

Tabel 5. Võrdlustabel OSLO ja KMIN füüsilistest kaitsemeetmetest peale sündmusi. Magistritöö autori koostatud.

Võrdlustabeli andmete põhjal on täheldatav, et pärast nii Oslo valitsuskvartalis kui ka Eesti KMINis aset leidnud rünnakuid on kaitsemeetmete rakendamise osas toimunud muudatused. Nimelt on mehitatud valvele hakatud suuremat rõhku panema. Oslo puhul rakendati ulatuslikke meetmeid valitsuskvartali hoonete turvalisuse tõstmiseks, mille hulka kuulusid ka turvateenused (Government Administration Service 2012). Eesti KMINi puhul viidi sisse täiendavad protseduurid, välistamaks juhuslike isikute sattumist hoonesse (Kaitseministeeriumi uued turvameetmed jätvavad kodaniku ukse taha ootama 21.10.2011). KMIN on tõstnud peale rünnakut akende turvalisust, paigaldades UV peegel- ja plahvatuse vastased turvakiled. Mõlema sündmuse tagajärjel ei ole jätkuvalt toimunud muutusi meetmete nr 1 ja 2 osas. Meetme nr 1 puhul ei ole hoonete ümber selgepiirilist ja kontrollitavat füüsilist välispiiri rakendatud. Meetme nr 2 puhul on Norra meedia kajastanud, et tänavad on sõidukitele Oslo valitsuskvartalis suletud (Ryland 18.02.2013; Solholm 14.04.2013), kuid käesoleva töö lisades on välja toodud piltidelt näha (Lisa 1. Pilt 7, 10, 11), mis on ülesvõetud 2014. aasta veebruari kuus, et sõidukid saavad jätkuvalt liikuda tänavatel, mis pidid olema suletud.

Kokkuvõtvalt, mõlema sündmuse puhul kujutas olulist rolli hoone ümbruses olev territoorium. Mõlemad hooned, nii Oslo valitsuskvartali kui ka KMINi hoone asuvad vahetult tänavate ääres, mis vähendab autopommi plahvatuse korral hoone ja selles viibivate isikute turvalisust. Tänavate sulgemine linnas on kindlasti problemaatiline, kui suletavad tänavad on olulised liiklussõlmed. Samuti on problemaatiline füüsilise välispiiri rakendamine, sest linnaruumis ei ole selleks piisavalt ruumi, kuna hooned asuvad vahetult teede ääres. Mõlemad sündmused said aga võimalikuks läbi nende kaitsemeetmete puudumise.

3. EMPIIRILISTE ANDMETE ANALÜÜS NING RAKENDUSLIKUD ETTEPANEKUD

Käesolevas alapeatükis analüüsitakse füüsilise julgeoleku tagamisega seotud eksperthinnanguid füüsilise julgeoleku ja kaitsemeetmete rakendamise vajalikkuse ning VV määrusega nr 33 kehtestatud SRRO füüsilise kaitsemeetmete kohta objekti turvalisuse tagamisel. Täiendavalt analüüsitakse vastavalt HOS § 34 SMi vastutusvaldkonnas väljatoodud objektide (Riigikogu, Stenbocki hoone ja Presidendi loss) välisvaatluse tulemusi läbi VV määruse nr 33 kehtestatud kaitsemeetmete ja terrorismiakti läbiviimise võimalikkuse. Kogutud empiiriliste andmete analüüsi tulemusena, mis tugineb terrorismi olemusel, füüsiliste kaitsemeetmete rakendamise põhimõtetel, juhtumite analüüside tulemustel, füüsilise julgeoleku tagamisega seotud ekspertide arvamustel ja seisukohtadel, objektide välisvaatluse tulemustel, tehakse täiendavad ettepanekud VV määruse nr 33 parendamiseks, mis on ühtlasi ka käesoleva magistritöö eesmärk.

3.1. Intervjuude käigus kogutud empiiriliste andmete analüüs

Käesolevas alapeatüki eesmärgiks on analüüsida intervjuude käigus kogutud andmeid, mille tulemuste põhjal oleks võimalik teha täiendavaid ettepanekuid VV määruse nr 33 parendamiseks. Intervjuu küsimused jagunesid kahte küsimusteblokki, mis on välja toodud käesoleva töö lisades (Lisa 3). Esimene blokk küsimusi oli seotud füüsilise julgeoleku olemuse ja kaitsemeetmete rakendamise vajalikkusega ning teine blokk küsimusi puudutas kehtestatud VV määrust nr 33.

Eksperthinnangud ja seisukohad füüsilise julgeoleku ja kaitsemeetmete rakendamise vajalikkuse kohta objekti turvalisuse tagamisel

Magistritöö lisades on välja toodud koondtabel (Tabel 16), mis on koostatud esimeses küsimusteblokis esitatud küsimuste ja saadud vastuste põhjal. Esitatud küsimusi on võimalik vaadata käesoleva töö lisadest (Lisa 3).

I peakategooria: füüsiline julgeolek

Alljärgnevalt kirjeldatakse, kuidas moodustused tabelisse (Tabel 16) vastavad uuringuandmed. Esimese küsimustebloki põhjal, millega selgitati välja eksperthinnangud füüsilise julgeoleku ja kaitsemeetmete rakendamise vajalikkuse kohta objekti turvalisuse tagamisel, loodi peakategooria, milleks sai „füüsiline julgeolek“. Peale peakategooria väljaselgitamist analüüsiti ja kodeeriti

ekspertide vastused, mille tulemusena tekkis 5 alamkategoriat, milledeks on: „eesmärk“, „planeerimine“, „takistused“, „probleemid“ ja „investeerimine“. Magistritöö autor ei analüüsi tekkinud alamkategoriaid tabelis välja toodud järjestuse kohaselt.

Alamkategoria: probleemid

Esimeseks alamkategoriaiks, mida töö autor välja toob on: „probleemid“. Vastav alamkategoria jagunes omakorda „juhid ja juhtkond“ ning „kaitsemeetmed“. Alljärgnevalt tuuakse koondtabelist väljavõttena (Tabel 16) see osa, mis kirjeldab nimetatud alamkategoriat.

FÜÜSILINE JULGEOLEK		
Probleemid	Juhid, juhtkond	Ei taheta teadvustada, mööda rääkimine, kogu aeg peab selgitama, raske selgeks teha, keegi ei taha paha, peegeldab võimekust aduda probleeme, kauge teema, ei viitsita sellega tegeleda, madal ohutunnetus, ohu olemusest ei saada aru, ei pöörata niipalju tähelepanu, juhtumeid liigitatakse ulmevaldkonda, liiga liberaalne suhtumine, raha kasutamise üle otsustajad ei ole turvaspetsialistid, vastutusest ei saada aru, vastutus on täna leebe, teadlikuse tase madal, ei taheta tunnustada terrorismi laiaulatuslikkust ja kaasnevaid tagajärgi, vaadatakse kõrvale, kohustusliku menetluse järgnemine, räägitakse ennetuse vajalikkusest, inimloomus, midagi ei ole juhtunud ja midagi ei juhtu, loodetakse et ei juhtu, õpitakse läbi õnnetuste ja vigade, tihti järgimõtlejad. Terroriohu hinnang on madal, eesmärgistatud rünnakuid ei ole eriti olnud.
	Kaitsemeetmed	Olemuselt ebamugavad, ei peeta otstarbekaks, heidetakse ette meetmete rangust.

Tabel 6. Väljavõtte koondtabelist (Tabel 16), mis kirjeldab alamkategoriat "probleemid". Magistritöö autori koostatud.

Siinkohal tõid eksperdid probleemidena välja, et ohutunnetus on juhtidel üldjuhul madal. Sageli esineb juhtkonnaga möödarääkimist. Kogu aeg peab selgitama, miks on julgeolekut vaja. Kuigi eksperdid tõid välja, et keegi otseselt ei taha paha, võib see peegeldada aga võimekust aduda probleeme, mis võib tulla sellest, et see on kauge teema ja sellega ei viitsita tegeleda. Tavaliselt kipuvad juhid liigitama juhtumeid ulmevaldkonda ja seega ei pöörata sellele tõenäoliselt niipalju tähelepanu. Oluliseks probleemiks peeti ka vastutust, millest ei taheta aru saada, kuna vastutus on täna leebe. Lisaks ei taheta tunnustada terrorismi laiaulatuslikkust maailmas ja sellega kaasnevaid tagajärgi, sest inimloomusest tingituna võetakse seisukoht, et kunagi ei ole midagi juhtunud ja loodetakse, et ei juhtugi. Kaitsemeetmete seisukohast toodi välja, et kaitsemeetmed on oma olemuselt ebamugavad ja seega ei peeta otstarbekaks neid rakendada. Tihti heidetakse ette kaitsemeetmete ranguse üle. Järgnevalt tuuakse välja mõned olulisemad eksperthinnangud. Nendeks on:

„Tegelikult on inimeste teadlikkuse tase nii võimalike ohtude, nendega kaasnevate tagajärgede, kui ka arusaama kontekstis madal. Kuna ohtu ei tunnetata ja selle olemusest ei saada aru.“ (KV)

„Kuna ikkagi Eesti terroriohu hinnang on madal täna, et siis ilmselt sellest tuleneb ka madal ohu tunnetus.“ (SM)

„Eks tegelikult on selle taga see, et kõik arvavad, et midagi ei ole juhtunud, et midagi ei juhtu.“ (TLJ)

„Raske on tegelikult juhtkonnale selgeks teha. Me oleme väga tihti järgimõtlejad. Palju peegeldub see juhtkonna võimekusest aduda probleemi“. (ER)

„Need kes otsustavad ikkagi selle raha kasutamise üle, nad ei ole turvaspetsialistid, nad ei ole nii teadlikud sellest asjadest“. (KMIN)

Kokkuvõtvalt, lähtudes võimalikust terrorismiaktist, on meil eksperthinnangutest tulenevalt probleeme, mis seisneb ühiskonna madalast ohutunnetusest, kuna midagi tõsist ei ole senini juhtunud.

Alamkategorია: takistused

Teiseks alamkategoriaiks, mida välja tuuakse on: „takistused“, mis jagunes omakorda „riik ja ühiskond“, „majanduslik keskkond“ ning „linna keskkond ja objektid“. Alljärgnevalt tuuakse koondtabelist väljavõttena (Tabel 16) see osa, mis kirjeldab nimetatud alamkategoriat.

FÜÜSILINE JULGEOLEK		
Takistused	Riik ja ühiskond	Fundamentaalse riigipõhise süstemaatilise lähenemise puudumine. Turvalisus ei ole prioritseeritud. Erinevad arusaamad riigi ja spetsialistide vahel. Ühiskond nõuab suurt turvalisust.
	Majanduslik keskkond	Majanduslikud takistused, piiratud ressurss, raha investeerimise võimalikkus, rahalised võimalused, liiga kallis, vahendeid kasutatakse muul eesmärgil, vahendite kärpimine, vajaliku ressursi puudumine raha ja töötajate näol. Füüsiline turvalisus ja süsteemide ülesehitus väga kallis, parendamine nõuab investeeeringuid, lisainvesteeeringuid ei taheta teha, rakendamine väga kulukas, koolitused ressursimahukad, rahalisete vahendite nappus, taandub raha taha, raha kunagi üle ei ole.
	Linna keskkond ja objekti	Ranged piirangud, esteetilised küsimused, kolmandate isikute elu ja tervise ohtu seadmine, sügavuti kaitsemeetmete rakendamine osaliselt võimatu, ebaproportsionaalselt kallis, ühtset standardit raske kehtestada, 90% hoonetest välja ehitatud, ümber ehitamine väga kallis, välisperimeetri turvalisuse tagamine keruline, objekti või hoone asukoht, munsuskaitse all olevad objektidel ümberehitusi keeruline kooskõlastada, julgeoleku ja protokollilise etiketi vaheline laveerimine, objekti suurus, seadmete töökindlus, keskkonnaga sobivus.

Tabel 7. Väljavõte koondtabelist (Tabel 16), mis kirjeldab alamkategoriat "takistused". Magistr töö autori koostatud.

Alamkategoriad probleemid ja takistused võivad esialgu paista küll sarnased, kuid ekspertide seisukohtade ja arvamuste põhjal ei olnud võimalik neid alamkategoriaid ühendada. Selles alamkategorias toodi ühena takistustest välja, et täna puudub meil füüsilise julgeoleku tagamisel fundamentaalne riigipõhine süstematiline lähenemine. Enamus ekspertide sisukohti oli, et turvalisus ei ole prioritseeritud. Vahendeid füüsilise julgeoleku kaitsemeetmete rakendamiseks kasutatakse kas muul eesmärgil või siis vahendeid kärbitakse. Olulisteks takistusteks moodustusid linnakeskkond ja objektid, kuna 90% hoonetest on välja ehitatud, mille tõttu on kaitsemeetmeid

keeruline rakendada ja hoonete ümberehitus on väga kallis. Järgnevalt toob magistritöö autor välja mõned olulisemad ekspertide arvamused ja seisukohad takistuste kohta. Nendeks on:

„Minu arust on kõige suurem takistus hetkel see, et ei ole fundamentaalset riigi põhist süstemaatilist lähenemist, mis oleks ka piisavalt hea. Turvalisus ei ole see teema, mis oleks prioritseeritud“.
(KAPO)

„Siis on loomulikult kultuuriväärtuste ehk siis muinsuskaitse teema, mis on oluliseks takistuseks ja kolmas on ikkagi see, et me peame mängima ja laveerima ikkagi selle julgeoleku ja protokollilise etiketi vahel“. (KMIN)

„Erinevad arusaamad mingitest asjadest riigi endi, võibolla ka kui erinevate spetsialistide hinnangute vahel, kus ei taheta võibolla väga arvestada seda“. (G4S)

Kokkuvõtvalt, peamiste takistustena toodi välja objekti asukoht, muinsuskaitse ja kultuuriväärtused ning rahaline ressurss.

Alamkategoriat: planeerimine

Kolmandaks alamkategoriatiks, mis intervjuude tulemustel moodustus on: „planeerimine“, mis jagunes omakorda „analüüs“, „objektid“ ja „ohud“. Alljärgnevalt tuuakse koondtabelist väljavõtteks (Tabel 16) see osa, mis iseloomustab nimetatud alamkategoriat.

FÜÜSILINE JULGEOLEK		
Planeerimine	Analüüs	Hädaolukordade riskianalüüs, ohuhinnang, rahalised võimalused, vastutus, ambitsiooni tase, koostöö, tööprotseduurid.
	Objektid	Objekti iseloom, tegevus, spetsiifika, analüüs, asukoht, iseärasused, piirkonna eripära. Kaitstav vara ja isikkoosseis. Ehitusjärgus objekt või töötav objekt. Kultuuri väärtus.
	Ohud	Reaalsed ohud, võimalikud ohustenaariumid, ohu realiseerumine, võimalikud ründemeetodid, pommikindlus, võimalik kahju, riskid, välised riskid ja mõjud.

Tabel 8. Väljavõtte koondtabelist (Tabel 16), mis kirjeldab alamkategoriat "planeerimine". Magistratöö autori koostatud.

Eksperdid tõid välja, et füüsilise julgeoleku planeerimisel on oluline lähtuda hädaolukordade riskianalüüsist, ohuhinnangust ja rahalistest võimalustest. Kaitsemeetmete planeerimisel tuleb objektide puhul arvestada kolme peamise asjaoluga, milleks on: kas objekt on ehitusjärgus olev, töötav objekt või kultuuriväärtusega objekt, sest kaitsemeetmete planeerimine on neil kõigil erinev. Kõige keerulisem ja raskem on kooskõlastada kultuuriväärtustega hoonele tehtavaid muudatusi ja kõige lihtsam on planeerida kaitsemeetmeid ehitusjärgus olevale objektile. Arvestada tuleb reaalselt ohtudega, koostades võimalikud ohustenaariumid, kus on välja toodud ohu realiseerumise

võimalikkus, võimalikud ründemeetodid, võimalikud kahjud, riskid ja välised mõjud. Järgnevalt toob magistritöö autor välja järgmised olulisemad eksperthinnangud kaitsemeetmete planeerimise kohta:

„Kõige aluseks on ikkagi Vabariigi siseselt hädaolukordade riskianalüüs ehk siis objekti põhiselt peaks lähtuma siseriiklikust hädaolukordade riskianalüüsist ja ohuhinnangust“ (KV)

„Füüsilise turvalisuse kontseptsioon tuleb lahendada olemasolevas raamistikus. Kui see kast, mille raames me peame tööd tegema on juba ette antud, siis on suhteliselt keeruline neid meetmeid täielikult sellises mahus planeerida nagu algselt riskianalüüs näitab“. (KAPO)

„Meil tuleb ambitsiooni tase kokkuleppida ja siin on muutujaid hästi palju. Üks on rahaline , mis on kõige suurem muutuja. Siis on kultuuri ehk muinsuskaitseline väärtus , et kas me saame midagi majal ümber ehitada ja mida me ei saa. Siin on maksimum ambitsiooni tase füüsiline julgeolek ja täna on meil kõige kõrgemal tasemel, millest me räägime on ju pommikindlus“. (KMIN)

Kokkuvõtvalt, riski- ja ohuanalüüs on kaitsemeetmete planeerimisel kõige olulisem, millest tuleb lähtuda. Samuti on tuleb arvestada objekti iseärasustega ning kas objekt on ehitusjärgus, töötav või kultuuriväärtusega objekt. Kaitsemeetmete planeerimisel tuleb lähtuda võimalikest ohtudest.

Alamkategoria: investeerimine

Neljanda alamkategoriana, mis intervjuude tulemusel moodustus on: „investeerimine“, mis omakorda jagunes „riigiks“ ja „turvalisuseks“. Alljärgnevalt tuuakse koondtabelist väljavõttena (Tabel 16) see osa, mis iseloomustab nimetatud alamkategoriat.

FÜÜSILINE JULGEOLEK		
Investeerimine	Riik	Politiiliste seisukohtade väljendamine, osalemine konfliktipiirkondades, ei ole globaalses mõttes väike riik, julgeoleku kontekstis ühinenud suurriikidega, tagada elutähtsateenuse toimimine.
	Turvalisus	Riskihinnang, inimelude väärtustamine ja hoidmine, riigisaladuse kaitse, ennetamine, võimalikult vähe tegeleda tagajärgedega, investeerimine tõstab turvalisust. Kui turvalisus on hästi üles ehitatud, siis ei pruugigi midagi juhtuda. Mõeldakse tuleks mitte kas juhtub, vaid millal juhtub. Ohud on ajas ja ruumis muutuvad, oht on alati olemas.

Tabel 9. Väljavõte koondtabelist (Tabel 16), mis kirjeldab alamkategoriat "investeerimine". Magistritöö autori koostatud.

Siinkohal tõid eksperdid välja, et kaitsemeetmete investeerimisel on oluline roll riigil, kuna täna väljendab Eesti riik üha valjemalt oma seisukohti ja arvamusi rahvusvahelisel areenil. Samuti osaletakse erinevates sõjalistes konfliktipiirkondades, mis võib ohustada riigi sisejulgeolekut, kuna julgeolekukontekstis oleme me ühinenud suurriikidega. Eeltoodust lähtuvalt on oluline investeerida turvalisusesse, millega väärtustatakse ja hoitakse inimelusid. Võimalikult vähe tuleks tegeleda

tagajärgedega. Kui turvalisus on hästi üles ehitatud, siis ei pruugigi midagi juhtuda. Mõelda tuleks mitte *kas* juhtub, vaid *millal* juhtub. Järgnevalt toob magistritöö autor välja mõned olulisemad ekspertide arvamused ja seisukohad kaitsemeetmete investeerimise juures. Nendeks on:

„Kui me täna oleme poliitilisel tasandil selgelt väljendanud oma seisukohti ning osaledes erinevates konfliktis piirkondades, siis me ei ole enam globaalses mõistes väike riik, sest just nendest tegevustest lähtuvalt julgeoleku ohtude kontekstis oleme me ühinenud suurriikidega“. (KV)

„Me ei pea väga palju mõtlema selle peale kas juhtub, vaid me peame mõtlema selle peale millal juhtub“. (ER)

Kokkuvõtvalt, kaitsemeetmete investeerimisel on oluline roll riigil, kuna riik väljendab üha valjemalt oma seisukohti ja teeb koostööd rahvusvahelisel areenil.

Alamkategorია: eesmärk

Viimaseks alamkategoriaiks, mis moodustus esimese küsimustebloki põhjal on: „eesmärk“, mis jagunes omakorda „vastutuseks“, „kaitseks“, „ohtudeks“ ja „tegevusteks“. Alljärgnevalt tuuakse koondtabelist väljavõttena (Tabel 16) see osa, mis iseloomustab nimetatud alamkategoriat.

FÜÜSILINE JULGEOLEK		
Eesmärk	Vastutus	Arusaamine. Objekti valdaja vastutus. Järevalve vastutus.
	Kaitse	Isikute, vara, teenuste, informatsiooni ja riigisaladuse kaitse. Tõrjumine ja takistamine. Ettevõtte sisejulgeoleku tagamine.
	Ohud	Vandalism, sissemurdmised, teadlik rünnak, füüsiline rünne, eesmärgistatud rünnak, aktiveeruvad hullud, keerulised kliendid, lõhkekehade ründed, vargus, terrorismiakt, välised ründed, sisemised ohud. Kõige kriitilisemad, toimumise tõenäosus VÄGA KÕRGE ja tagajärg KESKMINE, toimumise tõenäosus VÄIKE ja tagajärg VÄGA RASKE, „üksik hunt“ ehk üksikindiviid, organiseeritud kuritegevus, terrorismiakt, hädaolukorrad, grupiviisiline tegevus, vastuluureline oht, samad ohud, mis on üle maailma, massirahutus, rünnakud objekti vastu, rünnakud vara vastu, vargus, rööv, psüühilised haiged inimesed, inimfaktoriga seotud ohud, vandalism, teadlik rünnak, soovimatu isik, soovimatud esemed ja ained postisaadetiste kaudu, autopommi plahvatus, inimeste ülemaailmne suhteliselt vaba liikumine, rahvaste segunemine, juhuslik sattumine.
	Tegevused	Riskide hindamine, analüüs ja maandamine. Kaitsemeetmete proportsionaalne, adekvaatne ja kompleksne planeerimine. Ennetamine ja heidutus. Ebaseadusliku sekkumise ja rünnakute ennetamine. Võimalikult varajane ennetamine. Kahjude minimeerimine. Põhiülesannete häirimatu täitmine ning põhi- ja kriitilistefunktsioonide häirimatu tagamine.

Tabel 10. Väljavõte koondtabelist (Tabel 16), mis kirjeldab alamkategoriat "eesmärk". Magistritöö autori koostatud.

Selles alamkategorias tõid eksperdid välja, et füüsiliste kaitsemeetmete peamiseks eesmärkideks on põhiülesannete häirimatu täitmine ning põhi- ja kriitiliste funktsioonide häirimatu tagamine. Füüsilise julgeoleku juures on oluline koht vastutusel ja sellest arusaamisest. Vastutus peab olema nii objekti valdajal kui ka järevalvet teostaval asutusel. Füüsilise julgeoleku eesmärgiks on maandada riske ja nendega kaasnevaid ohte, kus tõsiste ohtudena on toodud välja terrorismiakt,

autopommi plahvatus ja „üksik hunt“ mille vastu peaksid kaitsemeetmed olema objektil rakendatud. Eesmärkide juures on olulisel kohal tegevused, mis vähendavad riske. Selleks on riskide hindamine, analüüs ja maandamine. Eesmärgiks on ka ennetamine ja heidutus, et rünnakute tagajärjel tekkinud kahjud oleksid võimalikult minimaalsed. Alljärgnevalt toob magistritöö autor välja mõned eksperthinnangud kaitsemeetmete rakendamise eesmärkidest:

„Kui me räägime riskiohu astmega objektist, siis kindlasti kas terrorismiakti kaitseks või ära hoidmiseks“. (G4S)

„Suure tõenäosusega oli seaduseandja mõte selles, et kaitsta objekti väliste rünnakute eest ehk siis puhtalt niisugune terrorismiga seotud teema“. (TS)

„Kõikide eesmärkide võtmes peaks kõikide objektide puhul ikkagi täitma ühte eesmärki, ennetada rünnakuid“. (TLJ)

„Koostöös julgeoleku asutusega vaatama seda terrorismi ja vastuluurelisest ohust“. (KAPO)

Kokkuvõtvalt, kaitsemeetmete rakendamise eesmärkideks on vastutus, isikute, vara ja informatsiooni kaitse. Maandada riske ja nendega kaasnevaid ohte nagu terrorismiakt, autopommi plahvatus ja „üksik hunt“ ning teha selleks asjatundlikku koostööd.

Eksperthinnangud VV määruse nr 33 kehtestatud objekti kaitse meetmete kohta

Magistritöö lisades on välja toodud koondtabel (Tabel 17), mis on koostatud teises küsimusteblokis esitatud küsimuste ja neile saadud vastuste põhjal. Esitatud küsimusi on võimalik vaadata käesoleva töö lisades (Lisa 3).

II Peakategooria: määruse rakendusakt

Alljärgnevalt kirjeldatakse, kuidas moodustusid tabelisse (Tabel 17) vastavad uuringuandmed. Teise küsimustebloki põhjal selgitati välja ekspertide arvamused ja seisukohad VV määruse nr 33 kohta, millega kehtestati SRRO füüsilised kaitsemeetmed, loodi peakategooria, milleks sai „julgeoleku rakendusakt“. Peale teise peakategooria väljaselgitamist analüüsiti ja kodeeriti ekspertide vastused, mille tulemusena tekkis 5 alamkategooriat, milledeks on: „hinnang“, „piisavus“, „kaitsemeetmed“, „objekti omanik“ ja „täiendused“.

Alamkategoria: hinnang

Esimeseks alamkategoriaiks, mis moodustus teise küsimustebloki põhjal on: „hinnang“, mis jagunes omakorda „vastutuseks“, „kaitseks“, „ohtudeks“ ja „tegevusteks“. Alljärgnevalt tuuakse koondtabelist väljavõttena (Tabel 17) see osa, mis iseloomustab nimetatud alamkategoriat.

JULGEOLEKU RAKENDUSAKT		
Hinnang	Positiivne	On lahti kirjutatud niipalju kui vaja on. Tagab minimaalse. Kindlasti üks samm edasi. Objektide omanikud saaksid aru oma tähtsusest ja vajalikkusest. Tore, et asjaga on algust tehtud. Põhipunktid olemas. Ei saa detailseks minna. On piisav. Põhilised reeglid. Vajalik. Hea, et selline asi on. Kõlavad hästi. Kõik õiged asjad.
	Negatiivne	Dokument tehtud dokumendi pärast. Koostatud kiirustades. Suuresti ei toimi. Jäetud väga vabad käed. Väga palju on võimalik tõlgendada. Poliitilise lahenduse leidmine. Puudub selge eesmärk. Raha kokkuhoid. Arvestatud riigieelarve väiksust. Ei arvesta tegelikke vajadusi. Ressursi poolest eraettevõtetele raske kehtestada. Takistuseks võib saada raha puudus. Odav lõbu ei ole. Objekti eripärast lähtuvalt on keeruline üks-ühele täita. Ei pea järgima. Pinnapealne. Väga üldine, midagi täpset ei ole. Võiks olla põhjalikum. Kõiki nõudeid ei täideta. Ei pane ettevõtetele kohustust. Ei ole piisav. Kõiki riske ei maanda. Pärts ära ei hoia. On miinimumnõuded. Põhimeetmed peaksid olema täpsemalt kirjas, arvestades ohte ja tagajärgi. Võimalus jätta objektiivsed meetmed rakendamata. Väga edasi ei aita. Määruse täitmiseks on vaja väga palju tööd teha.

Tabel 11. Väljavõte koondtabelist (Tabel 17), mis kirjeldab alamkategoriat "hinnang". Magistritöö autori koostatud.

Siinkohal võib välja tuua, et negatiivseid hinnanguid esines märgatavalt rohkem kui positiivseid. Positiivse hinnanguna toodi välja, et määrus on vajalik ja piisav ning on täpselt kirjas niipalju kui vaja on. See tagab minimaalse turvalisuse ning on kindlasti samm edasi. Kuid enamus ekspertidest arvasid, et see määrus ei ole piisav, kuna ei arvesta tegelikke vajadusi, on pinnapealne ja puudub selge eesmärk. Dokument on tehtud dokumendi pärast, mis on koostatud kiirustades ja suuresti ei toimi. Määruse täitmisega on jäetud väga vabad käed, kuna väga palju on võimalik tõlgendada, sest see on väga üldistatud kujul. Alljärgnevalt toob magistritöö autor välja mõned olulisemad ekspertide arvamused ja seisukohad VV määruse nr 33 üldise hinnangu andmise kohta:

„See dokument on tehtud dokumendi pärast ja tal puudub tegelikult selge eesmärk, sest põhilähtekohaks on võetud ressursisäästlikus ehk raha kokkuhoid“. (KV)

„Tegelikult ei arvesta see tegelikke vajadusi ja ei ole kindlasti piisav. Aga mõelda, et kõik 6 punkti täna kõiki riske maandab, on kindlasti pettekujutelm“. (KAPO)

„Kõlavad hästi. Iseenesest on kõik õiged asjad. Mitte ühtegi vale asja ei ole. Kõik on ääretult tore, aga see ei ole odav lõbu“. (ER)

Kokkuvõtvalt, enamus ekspertide arvamusi kehtestatud määruse suhtes oli pigem negatiivne, milledeks olid üldsõnalisus, pealiskaudsus, mitte midagi ütlev jne. Leidus ka positiivsust, milleks olid: piisav, põhipunktid olemas, hea et asjaga on algust tehtud. Positiivseid vastuseid kuvas rohkem erasektoris olevatelt ekspertidelt.

Alamkategooria: piisavus

Järgmiseks alamkategooriaks on „piisavus“, mis jagunes samuti „positiivseteks“ ja „negatiivseteks“ nagu eelmise alamkategooriagi puhul, kuid juurde lisandus „tegurid“. Selles alamkategoorias võib olla kattuvusi eelmise kategooriaga, kuna esitatud küsimused võisid viia samade vastusteni. Alljärgnevalt tuuakse koondtabelist väljavõttena (Tabel 17) see osa, mis iseloomustab nimetatud alamkategooriat.

JULGEOLEKU RAKENDUSAKT		
Piisavus	Positiivne	On minimaalne. Hädavajalik. Alati võiks rohkem olla. Piisav. Annab aluse edasi minekuks. Katavad ära kõik olulised valdkonnad.
	Negatiivne	Täieliku toimimist ei ole võimalik tagada. Liiga vabad käed. Suures plaanis ei pruugi eesmärki täita. Reaalse ohu mitte tunnetamine. Dünaamilise keskkonna mitte ettenägemine. Võimalik teha toimiv JOKK skeem, rakendades meetmeid ilma praktilise väärtuseta. Madal tahtlus meetmete rakendamiseks süsteemide ja seadmete kalliduse tõttu. Kindlasti ei ole piisav. Mitte ükski asi ei taga turvalisust. Oslo sündmuste vastu ei kaitse mitte ükski asi. Mitte ükski meede ei ole pommikaitsega. Peaks olema midagi rohkemat.
	Tegurid	Sõltub objektist. Sõltub suuresti julgeoleku teadlikkusest. Sõltub suuresti tahtlusest. Sõltub suuresti rahalistest vahenditest.

Tabel 12. Väljavõte koondtabelist (Tabel 17), mis kirjeldab alamkategooriat "piisavus". Magistritöö autori koostatud.

Positiivsena tõi eksperdid välja, et määrus on minimaalne ja hädavajalik SRRO-de turvalisuse tagamisel. Määruses kehtestatud kaitsemeetmed katavad ära kõik olulised valdkonnad. Piisavuse puhul lisandus negatiivsena paar uut arvamust, milledeks olid reaalse ohu mitte-tunnetamine, suures plaanis ei taga eesmärki ning seadmete ja süsteemide kalliduse tõttu tekib madal tahtlus meetmete rakendamiseks. Teguritena toodi alamkategooria piisavuse juures välja, et määruse piisavus sõltub objektist. See sõltub ka julgeoleku teadlikkusest ja tahtlusest kaitsemeetmeid rakendada, samuti rahalistest vahenditest. Alljärgnevalt toob magistritöö autor välja mõned ekspertide seisukohad ja arvamused määruse piisavuse kohta. Nendeks on:

„Kindlasti mitte. See sõnastus peaks tulevikus olema miinimum nõuded“. (KAPO)

„Mitte üks asi ei taga lähiumbruses toimunud sündmuste suhtes turvalisust. Oslo sündmuse vastu ei kaitse mitte üks asi. Mitte ükski nendest meetmetest ei ole pommikaitsega. Kui on pomm, siis mitte üks asi ei päästa, ainult eelnev jälituslik informatsioon“. (KMIN)

„Usun, et see on suunise jaoks piisav. See annab aluse, kust edasi liikuda“. (ELR)

„Suure rünnakuriskiga objektidel peaks olema midagi ägedamat“. (ER)

Kokkuvõtvalt, määruse piisavus jagunes kaheks, nii positiivseteks ja negatiivseteks. Negatiivseid seisukohti esines märgatavalt rohkem. Piisavus sõltub objektist, teadlikkusest ja tahtlusest ning rahalistest vahenditest.

Alamkategooria: kaitsemeetmed

Kolmandaks alamkategooriaks kujunes ekspertvastuste põhjal „kaitsemeetmed“, mis jagunesid kaheks, „ohud mille vastu“ on kaitsemeetmed kehtestatud ja „ohud milliste vastu mitte“. Alljärgnevalt tuuakse koondtabelist väljavõttena (Tabel 17) see osa, mis iseloomustab nimetatud alamkategooriat.

JULGEOLEKU RAKENDUSAKT		
Kaitsemeetmed	Ohud, mille vastu	Sisemised ohud. Keelatud esemete sissetoomine. Asjade väljaviimine. Juhuslik sattumine. Üksikisikud. Impulsiivsed tegevused. Etteplaneerimata tegevused. Vastavalt hädaolukordade nimekirjale. Terrorism. Üksik hull. Vandalism. Massirahutus. Ära hoida vaba juurdepääsu. Füüsiline rünne. Endine töötaja. Sabotaaž. Vandalism. Vargus. Füüsiline rünnak. Isikupõhine rünnak. Isikutegrupi rünnak. Keskmiselt ettevalmistatud rünnaku vastu.
	Ohud, mille vastu mitte	Ei hoia mitte ühtegi ohtu ära. Terroriakti vastu jääb väheks. Autopommi plahvatuse vastu ei saa. Sisemisi rünnakuid oma inimeste poolt ära ei hoia.

Tabel 13. Väljavõte koondtabelist (Tabel 17), mis kirjeldab alamkategooriat "kaitsemeetmed". Magistritöö autori koostatud.

Siin alamkategoorias läksid ekspertide seisukohad suuresti lahku. Alljärgnevalt toob magistritöö autor välja mõnede ekspertide eriarvamused ja seisukohad kaitsemeetmete kohta, milliste ohtude suhtes on need kehtestatud:

„Kokkuvõtlikult on need meetmed pigem sisemiste ohtude, juhuslike sattumiste ja üksikisikute vastu“. (KV)

„Hädaolukorra seadusest tulenevalt hädaolukorra nimekiri, mis on üks aspekt ja teine on kindlasti terrorismiohuga seotud“. (KAPO)

„Autopommi plahvatuse vastu ei saa, selle vastu ei aita mitte midagi“. (TLJ)

„Konkreetselt see määrus ei hoia mitte ühtegi ohtu ära“. (G4S)

„Terroriakti vastu jääb väheks. Need meetmed on maksimaalselt keskmise rünnaku vastu“. (ER)

Kokkuvõtvalt, tähelepanuvääriv oli selle alamkategooria juures see, et enamus erasektoris olevad eksperdid olid seisukohal, et nende kaitsemeetmetega ei hoia ära terrorismiakti. Vähemalt nad tõid selle välja. Riigisektori puhul rääkisid eksperdid pigem sisemistest ohtudest ja vastavalt hädaolukorra nimekirjale, füüsilisest ründest, sabotaažist ning vandalismist.

Alamkategooria: objekti omanik

Neljandaks alamkategooriaks kujunes „objekti omanik“, mis samuti liigitus kahte omavahel vastandliku leeri, nagu ka eelmise alamkategooria puhul. Selle alamkategooria puhul selgitati välja, kas objekti omanik oskab selle määruse järgi talitada, kui tal puuduvad eelteadmised füüsilisest

Julgeolekust, või ei oska. Alljärgnevalt tuuakse koondtabelist väljavõttena (Tabel 17) see osa, mis iseloomustab nimetatud alamkategoriat.

JULGEOLEKU RAKENDUSAKT		
Objekti omanik	Oskab	Nimekirjas olevad asutused saavad kindlasti aru. Objekti omanik ei pea oskama. Omanikul peab olema struktuuriüksus, kes oskab. Teatud määral saab loogikaga tuletada.
	Ei oska	Ei oskaks, kindlasti mitte. Läheks keeruliseks. Ei saaks iseseisvalt hakkama. Võimalus valesi rakendada. Väga üldsõnalised. Mitte midagi ütlevad juhised. Ei pruugi olla piisav. Tehke midagi, mida ise vajaikuks peate. Üritatakse asju teha võimalikult odavalt. Ei ole paindlik. Konkreetse objektiga mitteamestav. Kui varem kokku puutunud ei ole, siis lihtsalt täide ei viida. Mõeldud inimestele, kes igapäevaselt asjaga tegelevad. Eeldab väga tugevaid eelteadmisi. Objektide omanikud tuleks võtta ühe laua taha kokku ning arutada see määrus nendega läbi.

Tabel 14. Väljavõte koondtabelist (Tabel 17), mis kirjeldab alamkategoriat "objekti omanik". Magistritöö autori koostatud.

Enamuse ekspertide sisukohtadest oli, et objekti omanik ei saa VV määruse nr 33 rakendamisega hakkama, see on keeruline, kuna tal puuduvad vastavad teadmised. Lisaks on võimalus, et kaitsemeetmeid rakendatakse valesi, kuna need on väga üldsõnalised ja mitte midagi ütlevad juhised. Veel toodi välja, et see on pigem mõeldud inimestele, kes igapäevaselt julgeolekuga tegelevad ning et see eeldab väga tugevaid eelteadmisi. Alljärgnevalt toob magistritöö autor välja ekspertide olulisimad arvamused ja seisukohad nimetatud alamkategorია kohta. Nendeks on:

„Meie enda praktika ütleb, et ei oskaks. Need on väga üldsõnalised, mitte midagi ütlevad juhised. Tehke selles valdkonnas midagi ja põhimõtteliselt mida te ise vajalikuks peate.“ (KV)

„Lihtne vastus on, et ei oska. Ei oskagi sellepärast, et igasugune turvalisuse tagamine on see siis füüsiline või siis mingi muu infosüsteemide turvalisus, see kõik eeldab väga tugevaid eelteadmisi.“ (SM)

„Teatud määral saab siin loogikaga mingisuguseid asju tuletada, aga kui mingisuguse turvastruktuuri ülesehituse juures inimene ikkagi sellest sisejulgeolekust ja julgeoleku valdkonnast üldse midagi ei tea, siis on võimalik, et see võib osutada keeruliseks.“ (TS)

Kokkuvõtvalt, nii riigisektori kui ka erasektori eksperdid olid objekti omaniku ja määruse rakendamise suhtes eriarvamustel, viidates siiski selgelt regulatsiooni ebapiisavusele.

Alamkategorია: täiendused

Viimaseks alamkategorიაiks on „täiendused“, mis jagunesid samuti nagu viimased kaks alamkategoriat kaheks. Selle alamkategorია puhul selgitati välja, kas määrust on vaja täiendada või mitte, et SRRO valdaja või omanik oskaks paremini VV määruses nr 33 kehtestatud SRRO kaitsemeetmeid rakendada.

Alljärgnevalt tuuakse koondtabelist väljavõttena (Tabel 17) see osa, mis iseloomustab nimetatud alamkategoriat.

JULGEOLEKU RAKENDUSAKT		
Täiendused	Ei ole vaja	Ei pea sisustama rohkemate detailidega. Ei peaks olema hirmsasti reguleeritud. Peab olema mingi mängumaa. Ei tohiks olla pikk ja lohisev. Ei tohiks väga detailidesse laskuda.
	On vaja	Kirjas peaks olema konkreetne eesmärk. Üks osa peaks olema julgeolekut selgitav. Määruses oleksid asjakohased terminid. Taustakontroll. Selgelt peaks kirjas olema alused, mille järgi meetmeid rakendatakse. Riskidel baseeruv meetmete rakendamine peaks paremini olema sisse kirjutatud. Meetme mõte tuleks lahti kirjutada. Määrus tundub kaootiline. Riskianalüüs. Riskide kaardistus. Meetmete analüüs. Kommunikatsioonide kaitse. Viited teistele lisa nõuetele ja tegevustele. Vaja kesket tugevat administratiivset juhtimist.

Tabel 15. Väljavõte koondtabelist (Tabel 17), mis kirjeldab alamkategoriat "täiendused". Magistritöö autori koostatud.

Siinkohal olid mõned eksperdid seisukohal, et vastavat määrust ei peaks sisustama rohkemate detailidega. Ei peaks olema ülereguleeritud, ei tohiks olla pikk ja lohisev ning ei tohiks laskuda väga detailidesse. Peab olema mingi nn. mängumaa. Enamus ekspertidest tõid välja, et määruses peaks olema kirjas konkreetne eesmärk ja alused, mille järgi meetmeid rakendatakse. Oluliseks peeti, et määruses oleksid asjakohased terminid. Vajadust nähti ka taustakontrolli, riskianalüüsi ja kommunikatsioonide kaitse lisamiseks. Riskidel baseeruv meetmete rakendamine peaks olema määrusesse paremini sisse kirjutatud. Alljärgnevalt toob magistritöö autor välja mõned olulisemad eksperthinnangud määruse täiendamise suhtes:

„Kõigepealt tuleks selle määruse koostajal aru saada, et mida ta selle määrusega saavutada tahab. Kindlasti peaks olema konkreetselt ka kirjas, mis on see tegelik eesmärk“. (KV)

„Ühte sellist meetmete nimekirja, mis oleks kõigile otse kohalduv ning mis sobiks kõigile, on luua väga raske. Kas ta oma funktsioone sellisel kujul täidab, jääb väga raskesti mõistetavaks“. (KAPO)

„Muidugi peab olema ka tähelepanelik ja vaatama, et määruses oleksid ajakohased terminid“. (KMIN)

„Tegelikult tuleks nende objektide omanikud võtta kokku ühe laua taha ning arutada see määrus nendega läbi, siis saaksid objektide omanikud sellest aru, et mille jaoks midagi tehakse ning mida seaduseandjad on mõelnud selle määruse väljaandmisega“. (TLJ)

„Ikkagi riskidel baseeruv meetmete rakendamine peaks olema paremini siia sisse kirjutatud. Lahti tuleks kirjutada võibolla mis on selle meetme mõte“. (TS)

„Võibolla see on see koht kus peaks ütlema, et objektid kes on kõrgendatud rünnakuriskiga objektid, võibolla nendel asutustel on kohustus koostada riskianalüüs, turvariskide kaardistus ja maandamismeetmete analüüs“. (SM)

Alapeatükki kokku võttes võiks välja tuua, et vaadeldes kahte kategooriat julgeoleku üldises perspektiivis, siis esineb selles valdkonnas palju probleeme, mis tuleneb julgeoleku arusaamisest, ohtude tajumisest, ressursside puudusest jne, arvestades juurde ka loetletud ohud. Enamus ekspertide vastuste hulgas esines rohkem negatiivsust. Peakategooria „füüsiline julgeolek“ toob välja olulised aspektid füüsilise julgeoleku ja kaitsemeetmete rakendamisel objektide turvalisuse tagamisel. Teise peakategooria „julgeoleku rakendamise akt“ ja selle all kujunenud alamkategooriad ning neid iseloomustavad koodid näitavad üldjoontes ekspertide suuremat negatiivsust kui positiivsust kehtestatud VV määruse nr 33 suhtes. Magistritöö autori arvates iseloomustab see, et kõnealust määrust oleks vaja edasi arendada, tagamaks selle terviklikkus ja toimekindlus.

3.2. Järeldused ja täiendavad ettepanekud VV määruse nr 33 arendamiseks

Käesolevas alapeatükis esitatakse uurimusest tulenevad järeldused, lähtuvalt terrorismiohust ühiskonnale, tuginedes füüsilise julgeoleku ja kaitsemeetmete rakendamise vajalikkusest SRRO turvalisuse tagamisel. Järelduste ja ettepanekute tegemisel võetakse aluseks juhtumianalüüside tulemused, eksperthinnangud füüsilise julgeoleku ja kaitsemeetmete rakendamise vajalikkuse ja VV määrusega nr 33 kehtestatud kaitsemeetmete suhtes. Järeldustest lähtuvalt tehakse täiendavaid ettepanekuid VV määruse nr 33 arendamiseks.

Uurimis- ja analüüsitulemuste põhjal tehtavad järeldused

Teooria käsitluses (alapeatükk 1.1., lk 12-13) on toodud välja terrorismi erinevad definitsioonid, mis näitab, et terrorismi kui akti või tegevust ei ole suudetud ühe kindla definitsiooni järgi liigitada. Magistritöö autori hinnangul on selle põhjuseks terrorismi laiaulatuslikkus, kuna terroriaktide läbiviimiseks valitud objektid ja eesmärgid võivad suuresti erineda, mis omakorda võib terrorismiga võitlemisel osutada üheks peamiseks probleemiks või takistuseks. Samuti esineb erinevaid tõlgendusi terrorismi suhtes, kus ühe riigi jaoks võib toimunud sündmus olla terrorismiakt, kuid ei pruugi olla samatähenduslik teise jaoks. Eeltoodust lähtuvalt saaks järeldada, et seni kuni riikidel esinevad erinevad arusaamad terrorismi käsitlustest ning puudub terrorismi kohta ühtselt tunnustatud definitsioon ja karistuspoliitika, siis magistritöö autori arvates ei ole võimalik terrorismivastases võitluses edu saavutada ja terrorismi kui nähtust elimineerida. Sellest tulenevalt peaks ühiskond end võimalike terrorismiaktide suhtes paremini ettevalmistuma ja kindlustama.

Tammsaar (2003) on toonud välja, et terroriakt on suunatud eelkõige tsiviilisikute ja infrastruktuuride vastu. Aastatel 1995-1999 rünnati kõige enam äri- ja valitsusasutusi (Cook & Lounsbury (2011). Aastal 2008 leidis aset 515 terrorismiakti, mis viidi läbi EL-i liikmesriikides (Boyne 2009). Euroopa riikide kogemuste põhjal on terroristide peamisteks sihtmärkideks transpordi-, finants- ja valitsussektor (Kaitsepolitseiamet 2010:22). Teisisõnu, terroristide võimalikeks sihtpunktideks võivad olla eelkõige lennujaamad, sadamad, raudteejaamad, elektrijaamad ning valitsusasutused (Anvelt 2011). Tammsaar (2003) on samuti toonud välja objektid (alapeatükk 1.3., lk 29), mille puhul tuleks tõhustada julgeolekumeetmeid, kus mainitud objektide või isikute julgeoleku ja füüsilise kaitse suurendamine vähendaks märkimisväärselt terroriakti toimepaneku võimalusi.

Juhtumianalüüside tulemused (alapeatükk 2.2.), kus rünnatavateks objektideks olid valitsusasutused näitasid, et sündmused said võimalikuks läbi füüsiliste kaitsemeetmete rakendamata jätmise. Terrorismiakt Oslos näitas ühtlasi, et kui terrorismiakti pole varem toimunud, siis ei saa olla kindel, et seda ei juhtugi. Tähelepanuvääriv on siinkohal, et terroriakti toimepanija oli nõ. „oma hoovist“ pärit isik, ehk siis tegemist oli tavalise Norra kodanikuga, kes väljendas oma pahameelt valitsuse poliitika vastu, milleks oli multikultuurse ühiskonna soosimine. Eestis ei ole terrorismiakti toimunud, mis peaks eeltoodu põhjal mõtlema panema. Intervjuude käigus tõid eksperdid välja, et kuna Eestis on terrorismiohu hinnang madal, siis sellest tulenevalt võib olla madal ka vastav ohutunnetus. Samuti toodi välja, et me ei peaks väga palju mõtlema sellele kas juhtub, vaid millal juhtub. Eeltoodu põhjal saab järeldada, et isegi kui terrorismiakti ei ole varem toimunud, ei tähendada see veel seda et seda ei juhtugi. Oslo terroriakt on selles mõttes „hea“ näide selle võimalikkusest.

Järgnevalt toob magistritöö autor välja ekspertide arvamused ja seisukohad kehtestatud VV määruse nr 33 kohta (alapeatükk 3.1.). Intervjuude käigus välja selgitatud eksperthinnangud kehtestatud VV määruse nr 33 suhtes olid valdavalt negatiivse (kriitilise) alatooniga. Toodi välja, et määrus ei ole piisav, kuna ei arvesta tegelikke vajadusi, on pinnapealne ja puudub selge eesmärk. Dokument on tehtud dokumendi pärast, mis on koostatud kiirustades ja suuresti ei toimi. Määruse täitmisega on jäetud väga vabad käed, kuna väga palju on võimalik tõlgendada, sest see on esitatud väga üldistatud kujul. Lisaks on võimalus, et kaitsemeetmeid rakendatakse valesti, kuna need on väga üldsõnalised juhised. Lisaks toodi välja, et määrus on pigem mõeldud inimestele, kes igapäevaselt julgeolekuga tegelevad ning et see eeldab väga häid eelteadmisi. Nt. alamkategoria „kaitsemeetmed“ juures tõid kolm erasektori eksperti terrorismiohu seisukohast välja järgmised tähelepanekud:

- 1) autopommi plahvatuse vastu ei saa, selle vastu ei aita mitte midagi;

- 2) konkreetselt see määrus ei hoia mitte ühtegi ohtu ära ja
- 3) terroriakti vastu jääb väheks, sest need meetmed on maksimaalselt keskmise rünnaku vastu.

Enamuses eksperte leidsid, et objekti omanik ei saa VV määruse nr 33 rakendamisega hakkama, sest see on keeruline, kui puuduvad vastavad teadmised. Üks ekspert erasektorist (TLJ) pakkus välja, et tegelikult tuleks nende objektide omanikud võtta kokku ühe laua taha ning arutada see määrus nendega läbi, siis saaksid objektide omanikud sellest aru, et mille jaoks midagi tehakse ning mida seaduseandjad on mõelnud selle määruse väljaandmisega. Eelnevast saab järeldada, et VV määruse nr 33 toimekindluse suhtes tuleks regulatsiooni edasi arendada.

Kokkuvõtvalt tegi magistritöö autor uurimis- ja analüüsitulemuste põhjal järgmised järeldused:

- 1) kuni esinevad riikidel erinevad arusaamad terrorismi käsitlemistest ning puudub terrorismi kohta ühtne definitsioon ja karistuspoliitika, ei ole terrorismivastases võitluses võimalik edu saavutada ja terrorismi kui nähtust elimineerida;
- 2) isegi kui terrorismiakti ei ole varem toimunud, ei tähendata see veel seda, et seda ei juhtugi;
- 3) VV määruse nr 33 toimekindluse suhtes tuleks regulatsiooni edasi arendada.

Ettepanekud VV määruse arendamiseks

Järgnevalt tuuakse välja ettepanekud VV määruse nr 33 edasiarendamiseks, mis tagaks regulatsiooni parema toimekindluse. Intervjuude käigus selgus, et ilma erialase ettevalmistuseta on määruse nõudeid keeruline täita. Magistritöö autori hinnangul ei tohiks määruse koostaja ja väljaandja eesmärk olla pelgalt reeglite kehtestamine, vaid tuleks mõelda sellele, et kas määruse täitjad saavad sellest asjakohaselt ja üheselt aru, nagu ka määruse koostaja ja väljaandja on seda ette näinud ning kas seda suudetakse ka täita. Lisaks võiks SRRO-de valdajatele läbi viia füüsilise julgeolekualaseid koolitusi.

Eestis võiks olla ka füüsilise julgeoleku käsiraamat, mis annaks objekti valdajale või omanikule selge arusaama, milliseid kaitsemeetmeid ja kuidas tuleb rakendada. Nt. on *Department of Housing and Urban Development* (2007) ja *Department of Veterans Affairs* (2007) töötanud välja materjalid, mis käsitlevad füüsilise julgeoleku kaitsemeetmete planeerimist ja rakendamist ning lahendusi linnaruumi ehitatavatele uutele hoonetele ning täiendusi ja ümberehituse võimalusi olemasolevatele hoonetele. Nende materjalide põhjal võiks koostada ühtse käsiraamatu, mis aitaks SRRO-de valdajatel mõista füüsilise julgeoleku olemust ning seeläbi tagada paremini objektide turvalisust.

1. Sõnastada üheselt mõistetav määruse eesmärk

2. Julgeolekupraani koostamine

Määrusesse lisada julgeolekupraani koostamise kohustus. Käesoleva töö alapeatükis 1.2. on Pattabhi (2009) toonud välja kaitsemeetmete rakendamise esimeseks sammuks julgeolekupraani koostamise, mis sisaldab füüsiliste rajatiste kaardistamist, määramaks kindlaks rajatise piirkonna ja sissepääsu kohad, mis vajavad erinevaid juurdepääsu reegleid või turvalisuse astet. Euroopa Liidu Nõukogu (2008) on aga pannud elutähtsa infrastruktuuri haldajale või omanikule kohustuse koostada turvalisuse tagamise kava, mis peab hõlmama oluliste varade identifitseerimist, riskianalüüsi, vastumeetmete ja protseduuride kindlaksmääramist.

3. Riski, ohu ja haavatavuse analüüsi läbiviimine

Enamus käesoleva töö raames küsitatud ekspertidest olid seisukohal, et füüsiliste kaitsemeetmete rakendamisel on oluline riski- ja ohuanalüüs ning turvariskide kaardistus ja maandamise meetmete analüüs. Samuti on teooria peatüki alapeatükis 1.2. toodud Department of Housing and Urban Development (2007) poolt esitatud, et kaitsemeetmete planeerimisel on oluliseks riski, ohu ja haavatavuse hindamine. Eeltoodust lähtuvalt tuleks määrusesse lisada riski, ohu ja haavatavuse analüüsi läbiviimise kohustus, millega tagatakse adekvaatsete kaitsemeetmete sihipärane rakendamine.

4. Protseduuri reeglite sisseseadmine

Protseduuride kindlaks määramisel võiks määrusesse sisse seada objekti sissepääsu- ja valvekorra juhendi rakendamise kohustuse, kus oleks reguleeritud valve tagamisega seotud funktsioonid, isikute sisenemise ja väljumisega kehtestatud reeglid, jm selgelt määratletud ülesanded, kohustused vastutused.

5. Õppuste korraldamine

Määruses võiks olla sätestatud julgeolekualase õppuse läbiviimine vähemalt kord aastas, mille käigus hinnatakse objektile oleva personali julgeolekualast teadlikkust ning tegutsemist erinevate ohustsenaariumite korral. Samuti saab õppuste käigus kontrollida koostatud plaanide toimimist ja erinevate analüüside vastavust eelnevalt läbimängitud olukordadele.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada suure rünnakuriskiga objektide füüsilise julgeoleku tagamiseks ja kaitsemeetmete rakendamiseks välja antud VV määruse nr 33 terviklikkus ja toimekindlus ning uurimis- ja analüüsitulemustest lähtuvalt teha täiendavaid ettepanekuid regulatsiooni arendamiseks. Eesmärgi täitmiseks valiti uurimisstrateegiaks juhtumiuuring. Andmekogumise meetodina kasutati avalikest allikatest pärinevat informatsiooni, milledeks olid erinevad dokumendid, arhiivimaterjalid, teadusandmebaasidest kogutud eelretsenseeritud publikatsioonid, meediaartiklid ja fotomaterjal. Andmeanalüüsiks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. Lisaks kasutati andmekogumise meetodina pool-struktureeritud ekspertintervjuusid.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks püstitati neli uurimisülesannet. Esimeseks ülesandeks oli analüüsida terrorismi olemust ja selgitada välja füüsilise julgeoleku ja kaitsemeetmete rakendamise üldised põhimõtted objektide turvalisuse tagamisel ning milliseid objekte on määratletud SRRO-ks mujal maailmas ning milliste kriteeriumite alusel võiksid objektid olla SRRO-ks Eestis. Terrorismi olemuse analüüsist selgus, et täna puudub riikidel ühtne ja selge terrorismi definitsioon, mis võib kaasa tuua riikide erinevad arusaamad terroristlikust käsitlusest, mis omakorda võib pärssida terrorismivastases võitluses eesmärgi saavutamist. Eestis on hinnatud terrorismiohtu lähima 10-25 aasta jooksul keskmisest madalamaks. Samas arvestades, et Eesti kaitsevälased osalevad mitmetel erinevatel sõjalistel missioonidel terrorismi vastu, toob see kaasa võimaliku terrorismiohu ka Eestisse. Sellest võib järeldada, et seni kuni pole terrorismi Eestis esinenud, võib oht olla alahinnatud.

Füüsilise julgeoleku ja kaitsemeetmete rakendamise põhimõtete osas selgitati välja, et julgeolek on seotud inimlike väärtustega, mille eesmärgiks on tagada ühiskonna turvalisus ning kaitse nende väärtustele, mida ühiskond peab tähtsaks. Julgeolek hõlmab kõikide meetmete rakendamist, et hoida ära, leevendada või neutraliseerida ohte, riske või haavatavust. Julgeoleku loomisel tuleb lähtuda julgeoleku ülesehitamise põhimõtetest, milledeks on inimeste hoidmine, vigastuste ennetamine ja rajatiste kaitse. Kaitsemeetmete peamiseks eesmärgiks on eelkõige individuaalse ja kollektiivse turvalisuse ning heaolu pakkumine. See sisaldab peamiselt elutähtsate tegevuste toimimise tagamist ja inimeste, infrastruktuuri, vara ning dokumentide kaitset. Kaitsemeetmete rakendamisega ei ole võimalik kõike riske välistada, kuna see on seotud ressursiliste piirangutega. Kaitsemeetmete planeerimisel on oluliseks võtmesõnaks julgeoleku hindamine, mis sisaldab riskide juhtimist ning riski, ohu ja haavatavuse võrreldavat hindamist. Võrreldes Euroopa elutähtsate infrastruktuuride füüsilisi kaitse meetmeid Eesti SRRO-le kehtestatud meetmetega, siis Eestis on lähtutud peamiselt

tehniliste kaitsevahendite rakendamisest, kuna VV määruse nr 33 kohaselt puuduvad seal kavade, riskianalüüside ja tegevusprotseduuride kajastus. Lisaks selgitati välja millised SRRO-d on mujal maailmas. EL on elutähtsa infrastruktuuri mõistes toonud välja tervishoiu, turvalisuse, julgeoleku, inimeste majandusliku ja sotsiaalse heaolu toimimise. Eesti lähtub ainult elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamisest, mis on mõiste seisukohast väga üldine. Elutähtsaid infrastruktuure mida tuleb kaitsta on suhteliselt palju.

Tähelepanuvääriv on asjaolu, et 2004. aastal andis EÜK välja dokumendi, mis reguleerib kriitiliste infrastruktuuride kaitse terrorismivastases võitluses, mille kohaselt elutähtsa infrastruktuurina toodi välja ka valitsusasutused. USA on nimetanud elutähtsaks infrastruktuuriks ka valitsushooneid, kuid Eestis on HOS § 34 kohaselt nendeks ainult Riigikogu, Vabariigi Valitsuse ja Vabariigi Presidendi töö toimimise teenuse tagamine. Põhjuseid selleks võib olla mitmeid. Üheks selliseks põhjuseks võib olla, et Eestis ei ole senini terrorismiakti toimunud ning kõik valitsusasutused ja -hooned ei pruugi riigi toimimise seisukohast olla sedavõrd olulised. Teiseks põhjuseks võib olla finantsiline pool, sest füüsilise julgeoleku tagamine ja kaitsemeetmete rakendamine on väga kulukas, kuna see hõlmab laia spektrit. SRRO-de määratlemisel tuleks magistritöö autori hinnangul lähtuda eelkõige kõige kriitilisematest teenustest ja objektidest, mis ründe korral mõjutaksid kõige enam riigi toimimist, vähendaks oluliselt riigi turvalisust ning mille tagajärjel oleks palju hukkunuid ja kannatanuid.

Teise uurimisülesande sisuks oli analüüsida kahte lähiajal toimunud sarnast juhtumit füüsiliste kaitsemeetmete kontekstist lähtuvalt ning võrrelda saadud tulemusi omavahel, leidmaks sündmuste toimumise ühiseid või sarnaseid jooni füüsiliste kaitsemeetmete rakendamise osas. Analüüsist ilmnest, et mõlema sündmuse puhul kujutas olulist rolli hoone ümbruses olev territoorium. Mõlemad hooned, nii Oslo valitsuskvartali kui ka Kaitseministeeriumi hoone asuvad vahetult tänavate ääres, mis vähendab autopommi plahvatuse korral hoone ja selles viibivate isikute turvalisust. Tänavate sulgemine linnas on kindlasti problemaatiline, kui suletavad tänavad on olulised liiklussõlmed. Samuti on problemaatiline füüsilise välispiiri rakendamine, kuna linnaruumis ei ole selleks piisavalt ruumi, sest hooned asuvad vahetult teede ääres. Need mõlemad sündmused said aga analüüsi kohaselt võimalikuks eeskätt läbi nimetatud kaitsemeetmete puudumise.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli läbi viia ekspertintervjuud erinevate valdkondade füüsilise julgeoleku tagamisega seotud ekspertidega, selgitamaks välja nende arvamused ja seisukohad füüsiliste kaitsemeetmete rakendamise vajalikkuse ning kehtestatud VV määruse nr 33 terviklikkuse ning toimekindluse suhtes. Selgitati välja, et julgeoleku valdkonnas esineb palju probleeme, mis tuleneb julgeolekust arusaamisest, ohtude tajumisest, ressursside puudusest jne, kui sinna juurde

veel arvestada loetletud ohud. Enamiku ekspertide vastustes esines kriitilist hoiakut. Peakategooria „füüsiline julgeolek“ tõi välja olulised aspektid füüsilise julgeoleku ja kaitsemeetmete rakendamisel objektide turvalisuse tagamisel. Teise peakategooria „julgeoleku rakendamise akt“ ja selle alla kujunenud alamkategooriad ning neid iseloomustavad koodid näitasid üldjoontes ekspertide suuremat negatiivsust kehtestatud VV määruse nr 33 suhtes. Ekspertid tõid füüsilise julgeoleku ja kaitsemeetmete rakendamise vajalikkuse juures välja, et inimeste teadlikkuse tase nii võimalike ohtude, nendega kaasnevate tagajärgede, kui ka arusaamisest on madal, kuna ohtu ei tunnetata ja selle olemusest ei saada adekvaatselt aru.

Peamiste turvalisuse tõstmise takistustena toodi välja objekti asukoht, muinsuskaitse või kultuuriväärtustega seotud objektid ning rahaline ressurss. Lisaks toodi ekspertide poolt välja, et kaitsemeetmete planeerimisel tuleks lähtuda riski- ja ohuanalüüsist ning võimalikest ohtudest. Samuti on tuleb arvestada objekti iseärasustega ning kas objekt on ehitusjärgus, töötav või kultuuriväärtusega objekt. Kaitsemeetmete investeerimisel on oluline roll riigil, kuna riik väljendab üha valjemalt oma seisukohti rahvusvahelisel julgeolekuareenil. Kaitsemeetmete rakendamise eesmärkideks on vastutus, isikute, vara ja informatsiooni kaitse. Maandada riske ja nendega kaasnevaid ohte nagu terrorismiakt, autopommi plahvatus ja „üksik hunt“. Kehtestatud VV määruse nr 33 suhtes tõid ekspertid välja, et terrorismi vastu jäävad need kaitsemeetmed väheseks. Ekspertide valdavaks sisukohaks oli, et objekti omanik ei saa VV määruse nr 33 rakendamisega rahuldavalt hakkama, kuna regulatsioon on keeruline ja rakendajal puuduvad vastavad eriteadmised. Lisaks eksisteerib võimalus, et kaitsemeetmeid rakendatakse valesti, kuna need on juhistena liiiga üldsõnalised.

Neljandaks uurimisülesandeks oli esitada täiendavad ettepanekud VV määruse nr 33 arendamiseks, lähtuvalt SRRO-de kaitse vajadusest, füüsilise julgeoleku põhimõtetest kaitsemeetmete rakendamisel, juhtumite analüüsides ning eksperthinnangutest füüsiliste kaitsemeetmete rakendamise vajalikkusest ning nende põhjal tehtavatest järeldustest. Siinkohal toodi ettepanekutena välja, et määruse eesmärk tuleks selgemini ja üheselt mõistetavamana sõnastada. Regulatsiooni tuleks lisada julgeoleku plaani koostamise ning riski, ohu ja haavatavuse analüüsides läbiviimise kohustus. Samuti kajastada protseduurireeglite väljatöötamise vajadus ning õppuste korraldamine, kontrollimaks koostatud plaanide ja analüüsides vastavust erinevate ohustenaariumite korral.

Käesolevat magistritööd soovitab autor detailsemalt ja süvitsi edasi uurida. Selleks tuleks magistritöö klassifitseerida kui asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks, et oleks võimalik SRRO-del läbiviidud vaatlusandmeid süvitsi analüüsida ning töös välja tuua. Uurimuse edasiarendamiseks võiks läbiviia intervjuusid SRRO-de omanikega.

SUMMARY

The title of the Master's thesis is "Implementation of Protective Measures of Physical Security for Ensuring the Security for the Objects of High Attack Risk". The thesis consists of 94 pages, 87 pages of which form the main part. The author has used 120 different sources written in Estonian and in English, 36 of which are scientific sources. In addition, 5 legislative acts, media articles, documents, guides and illustrations have been used. The thesis includes 17 tables and 1 figure.

The objective of the thesis was to find out the integrity and reliability of Government Regulation No. 33 and make further improvement recommendations based on the results of the research and analysis. The case study was chosen as a research method to achieve the purpose. Information from public sources was used as a method of data collection. Semi-structured interviews with experts were used as another data collection method.

Four research tasks were set to achieve the objective of the thesis. The first task was to analyse the nature of terrorism as well as to identify the physical security and protective measures for implementing the general principles for ensuring the security of objects. Also to examine what objects are defined as high attack risk objects elsewhere in the world, and what could be the criteria for defining high attack risk objects in Estonia. The second research task was to analyse two similar recent cases focusing on the physical protective measures, and compare the results to find common or similar features in the implementation of physical protective measures. The third task of the research was to carry out interviews with experts in different fields related to ensuring the physical security of buildings in order to find out their opinions and views on the necessity of implementing the physical protective measures stated by Government Regulation No. 33. The fourth research task was to put forward recommendations for developing Government Regulation No. 33 based on the need to protect high attack risk objects. It also includes recommendations based on the research findings for the principles of physical security on the implementation of protective measures, analysis of the cases and the experts opinions and views on the need of physical protective measures.

Based on the research results and the analysis, five additional recommendations for developing of Gov. Regulation No. 33 were made. Taking all the recommendations into account will ensure improved protection for the objects of high risk of attack.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

3M, 2014. *Standardse turvakiled*. [Võrgumaterjal]

Available at:

http://solutions.3m.com/wps/portal/3M/et_EE/3MWindowFilm/WindowFilm/Products/StandardSafety/

[Kasutatud 11 Märts 2014].

Aimre, I., 2007. Julgeoleku ja turvalisuse sotsioloogiline analüüs. *Sisekaitseakadeemia toimetised*, pp. 47-48.

Anda, L. G., 2011. *Viewpoint: Attacks strike at Norway's values*. [Online]

Available at: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-14260743>

[Accessed 12 October 2013].

Anvelt, K., 2011. *Eesti valmistub võimalikke terrorirünnakuid tõrjuma*. [Võrgumaterjal]

Available at: <http://ep1.delfi.ee/news/eesti/eesti-valmistub-voimalikke-terrorirunnakuid-torjuma.d?id=51295340>

[Kasutatud 17 November 2013].

Apostolakis, G. E. & Lemon, D. M., 2005. A Screening Methodology for the Identification and Ranking of Infrastructure Vulnerabilities Due to Terrorism. *Risk Analysis: An International Journal*, 25(2), pp. 361-376.

Aradau, C., 2010. Security That Matters: Critical Infrastructure and Objects of Protection. *Security Dialogue*, October, pp. 491-514.

Archick, K. et al., 2011. MUSLIMS IN EUROPE: PROMOTING INTEGRATION AND COUNTERING EXTREMISM.. *Current Politics & Economics of Europe*, 22(4), pp. 563-629.

Ash, T. G., 2010. *XIV Avatud Ühiskonna foorum. Mis ohustab avatud ühiksonda tänapäeval?*. Tallinn, Avatud Eesti Fond.

Baldwin, D. A., 1997. The concept of security. *Review of International Studies*, January, pp. 5-26.

BBC, 2011. *In pictures: Norway attacks aftermath*. [Online]

Available at: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-14261114>

BBC, 2011. *Oslo blast: Before and after images*. [Online]

Available at: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-14263184>

BBC, 2011. *Oslo: Bomb blast near Norway prime minister's office*. [Online]

Available at: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-14252515>

BBC, 2012. *Norway police "could have stopped Breivik sooner"*. [Online]

Available at: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-19241327>

[Accessed 10 October 2013].

- Berglund, N., 2012. *Royal Palace was Breivik's third target*. [Online]
Available at: <http://www.newsenglish.no/2012/04/19/royal-palace-was-breiviks-third-target/>
[Accessed 10 October 2013].
- Bosson, R., 2012. Peer reviews in the fight against terrorism: A hidden dimension of European security governance. *Cooperation & Conflict*, 47(4), pp. 519-538.
- Boyne, S. M., 2009. Free Speech, Terrorism, and European Security: Defining and Defending the Political Community. *Pace Law Review*, 30(2), pp. 417-483.
- Brathwaite, R., 2013. The electoral Terrorist: Terror groups and Democratic Participation. *Terrorism and Political Violence*, 25(1), pp. 53-74.
- Burgess, P. J., 2009. There is No European Security, Only European Securities. *Cooperation and Conflict*, September, pp. 309-328.
- Cesari, J., 2012. Securitization of Islam in Europe. *Welt des Islams*, 52(3/4), pp. 430-449.
- Cook, A. H. & O, L. M., 2011. Assessing the risk Posed by Terrorist Groups: Identifying Motivating Factors and Threats. *Terrorism and Political Violence*, 23(5), pp. 711-729.
- Dacey, R. F., 2002. *Critical Infrastructure Protection: Significant Challenges Need To Be Adressed*. [Online]
Available at: <http://www.gao.gov/new.items/d02961t.pdf>
[Accessed 12 August 2013].
- Davis, D. W. & Silver, B. D., 2002. *Civil Liberties vs. Security in the Context of the Terrorist Attacks on America*, Boston: Department of Political Science Michigan State University.
- Delfi, 2011. *GRAAFIK: Vaata, kus Drambjan kaitseministeeriumis tapeti*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/graaфик/graaфик-vaata-kus-drambjan-kaitseministeeriumis-tapeti.d?id=55619668>
[Kasutatud 18 November 2013].
- Delfi, 2011. *Kaitseministeeriumi uued turvameetmed jätavad kodaniku ukse taha ootama*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/kaitseministeeriumi-uued-turvameetmed-jatavad-kodaniku-ukse-taha-ootama.d?id=60198796>
[Kasutatud 13 Oktoober 2013].
- Delfi, 2011. *TV3 VIDEO: Drambjan soovist taastada Nõukogude Eestit*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/tv3-video-drambjan-soovis-taastada-noukogude-eestit.d?id=55777094>
[Kasutatud 18 November 2013].
- Delfi, 2012. *Kaitseministeerium loob hoone fuajeesse turvakontrolliala*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/kaitseministeerium-loob-hoone-fuajeesse-turvakontrolliala.d?id=64249397>
[Kasutatud 17 November 2013].

- Department of Housing and Urban Development, 2007. *Physical Security Handbook for HUD Regional and Field Offices*. [Online]
Available at:
http://portal.hud.gov/hudportal/HUD?src=/program_offices/administration/hudclips/handbooks/admh/3230.2
[Accessed 29 July 2013].
- Department of Veterans Affairs, 2007. *Physical Security Design Manual for VA Facilities. Mission Critical Facilities*. [Online]
Available at:
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.372.8878&rep=rep1&type=pdf>
[Accessed 17 July 2013].
- Dittrich, M., 2007. Radicalisation and Recruitment: The EU Response. In: D. Spence, ed. *The European Union and Terrorism*. London: John Harper Publishing, pp. 68-69.
- Drageset, D., 2013. 4. Constructing "dark" celebrity: The case of Anders Breivik. *Pacific Journalism Review*, October, 19(2), pp. 70-85.
- Eenma, R., 2007. Sisejulgeoleku tähtsus uues julgeoleku keskkonnas. *Sisekaitseakadeemia toimetised*, p. 80.
- Eesti Ekspress, 2012. *Käeraudades kaitseliitlane jooksis Drambjani eest minema*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://ekspress.delfi.ee/news/paevauudised/krimi/kaeraudades-kaitseliitlane-jooksis-drambjani-eest-minema.d?id=64796566>
[Kasutatud 24 November 2013].
- Ernst-Vintilaa, A., Delouvé, S. & Roland-Lévy, C., 2011. Under threat. Lay thinking about terrorism and the three-dimensional model of personal involvement: a social psychological analysis. *Journal of Risk Research*, 14(3), pp. 297-324.
- Etzioni, A., 2011. Terrorists: A Distinct Species. *Terrorism and Political Violence*, 23(1), pp. 1-12.
- Euroopa Liidu Nõukogu, 2008. *Euroopa elutähtsate infrastruktuuride identifitseerimise ja määramise ning nende kaitse parandamise vajaduse hindamise kohta*, Brüssel: Euroopa Liidu Teataja.
- Euroopa Ühenduste Komisjon, 2004. *Kriitilise infrastruktuuri kaitse terrorismivastases võitluses*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0702:FIN:ET:PDF>
[Kasutatud 12 August 2013].
- Falcone, R. & Stafford, P. W., 2013. Civilian Blast Injury. (cover story). *Trauma Reports*, September/October, pp. 1-11.
- Fisher, R. E. & Norman, M., 2010. Developing measurement indices to enhance protection and resilience of critical infrastructure and key resources.. *Business Continuity & Emergency Planning*, 1 June, pp. 191-206.

Flick, U., 2011. *Introducing Research Methodology*. Los Angeles. London. New Dehli. Singapore. Washington DC: SAGE Publications Ltd.

Ganor, B., 2002. Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist another Man's Freedom Fighter?. *Police Practice & Research*, 4(4), pp. 287-304.

Gibbs, W. & Alister, D., 2011. *Seventeen dead in Norway bomb and gun attack*. [Online] Available at: <http://www.reuters.com/article/2011/07/22/us-norway-blast-idUSTRE76L2VI20110722>

Gjør, A. B., 2012. *PRELIMINARY ENGLISH VERSION OF SELECTED CHAPTERS Oslo, 13 August 2012*, Oslo: 22. juli-kommisjonen.

Gnadenteich, U., 2012. *Riigiasutused karmistasid turvanõudeid*. [Online] Available at: <http://www.postimees.ee/1020012/riigiasutused-karmistasid-turvanoueid>

Goldman, O., 2011. The Globalization of Terror Attacks. *Terrorism and Political Violence*, 23(1), pp. 31-59.

Google Map, kuupäev puudub *Kaitseministeeriumi hoone välisvalvekaamerad*. [Võrgumaterjal] Available at: <https://www.google.ee/maps/@59.433008,24.750915,3a,37.5y,182.4h,110.18t/data=!3m4!1e1!3m2!1s7taFNjn5ddRkBm39eW1V1w!2e0!6m1!1e1> [Kasutatud 10 Märts 2014].

Google Maps, 2009. *Autopommi asukoht Norra peaministribüroo hoone ees Oslos*. [Online] Available at: <https://www.google.ee/maps/@59.915272,10.746605,3a,75y,249.76h,76.04t/data=!3m4!1e1!3m2!1sx8OUg1HcKRpFvAFgOp9uMg!2e0> [Accessed 23 December 2013].

Government Administration Service, 2011. *Norway's experience from the terrorist attack 22nd of July, and how to promote openness and a culture of dialogue in preventing violent extremism*. [Online] Available at: <http://www.regjeringen.no/en/archive/Stoltenbergs-2nd-Government/jd-2/taler-og-artikler/2011/norways-experience-from-the-terrorist-at.html?id=669096> [Accessed 17 October 2013].

Government Administration Service, 2011. *Reported to the Storting on the follow-up of 22 July*. [Online] Available at: <http://www.regjeringen.no/en/archive/Stoltenbergs-2nd-Government/Ministry-of-Justice-and-the-Police/Nyheter-og-pressemeldinger/pressemeldinger/2011/reported-to-the-storting-on-the-follow-u.html?id=662674> [Accessed 15 October 2013].

Government Administration Service, 2012. *The prime minister's address to the Storting on the government's follow-up oh the july commission's report*. [Online] Available at: <http://www.regjeringen.no/en/archive/Stoltenbergs-2nd-Government/Office-of-the->

Prime-Minister/taler-og-artikler/2012/the-prime-ministers-address-to-the-stort.html?id=698071
[Accessed 13 October 2013].

Hein, I.-K., 2012. *Norra politsei tegi Breiviki pommi koopiaga katseid*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.postimees.ee/819800/norra-politsei-tegi-breiviki-pommi-koopiaga-katse>
[Kasutatud 10 Oktoober 2013].

Hein, I.-K., 2012. *Turvamehed pidasid Breiviki autot valesti pargituks*. [Online]
Available at: <http://eesti.info/uudised/uudis.php?uid=1334594>
[Accessed 27 Detsember 2013].

Henne, P. S., 2012. The Acient Fire: Religion and Suicide Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 24(1), pp. 38-60.

Hinkkainen, K., 2013. Homegrown Terrorism: The Known Unknown. *Peace Economics, Peace Science, & Public Policy*, 19(2), pp. 157-182.

Homeland Security, 2008. *A Guide to Critical Infrastructure and Key Resources Protection at the State, Regional, Local, Tribal, and Territorial Level*. [Online]
Available at: http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/nipp_srtl_t_guide.pdf
[Accessed 29 August 2013].

Huddy, L., Feldman, S. & Weber, C., 2007. The Political Consequences of Perceived Threat and Felt Insecurity. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, Volume 614, pp. 131-153.

Kahro, I. & Tankler, L., 2011. *Kaitseministeeriumi hõivaja manifest: on illusioonide purustamise aeg*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/kaitseministeeriumi-hoivaja-manifest-on-illusioonide-purustamise-aeg.d?id=55587792>
[Kasutatud 17 November 2013].

Kaitsepolitseiamet, 2002. Tööstusjulgeolek. rmt:: T. Kamenik, toim. *Kaitsepolitsei Aastaraamat*. Tallinn: Kaitsepolitseiamet, pp. 1-41.

Kaitsepolitseiamet, 2010. Rahvusvahelise terrorismi tõkestamine. rmt:: A. Kahar, toim. *Kaitsepolitsei Aastaraamat*. Tallinn: Kaitsepolitseiamet, pp. 1-34.

Kaitsepolitseiamet, 2012. Rahvusvahelise terrorismi tõkestamine. rmt:: H. Puusepp, toim. *Kaitsepolitsei Aastaraamat*. Tallinn: Kaitsepolitseiamet, pp. 1-35.

Kamolnick, P., 2011. Terrorism, Counterterrorism, and the Rule of Law. Review Essay. *Terrorism and Political Violence*, 23(5), pp. 820-842.

Kamps, M., 2011. *Norra terrorirünnakute arve riigile ületas miljardi krooni piiri*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.postimees.ee/583610/norra-terrorirunnakute-arve-riigile-uletas-miljardi-krooni-piiri>
[Kasutatud 26 Detsember 2013].

Kamps, M., 2012. *Oslo valitsuskvartali taastamine võtab 5-10 aastat*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.postimees.ee/717616/oslo-valitsuskvartali-taastamine-votab-5-10-aastat>
[Kasutatud 10 Oktoober 2013].

Komissarov, V. S. & Stepanov-Egiyants, V. G., 2013. THE ANTI-TERRORISM LEGISLATION OF THE RUSSIAN FEDERATION. *Megatrend Review*, 10(1), pp. 335-349.

Koorits, V., 2012. *Presidendilossi ümbritseva piirdeaia ehitamiseks asnti 7000 eurot*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/presidendilossi-umbritseva-piirdeaia-ehitamiseks-anti-7000-eurot.d?id=65034710>
[Kasutatud 14 Detsember 2013].

Kramvig, B., 2011. Contradiction, Emancipation and Multiculturalism after the 22nd of July 2011. *Suomen Antropologi: Journal of the Finnish Anthropological Society*, 36(3), pp. 76-79.

Krause, K. & Williams, M. C., 1996. Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods. *Mershon International Studies Review*, October, pp. 229-254.

Kruuse, M., 2011. *Kaitseministeerium asub hoonet turvalisemaks muutma*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/kaitseministeerium-asub-hoonet-turvalisemaks-muutma.d?id=60196626>
[Kasutatud 25 November 2013].

Kukemelk, E.-M., 2011. *Kalle Laanet: kõik maailmas toimuv jõuab varem või hiljem Eestimaale*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/kalle-laanet-koik-maailmas-toimuv-jouab-varem-voi-hiljem-eestimaale.d?id=55643656>
[Kasutatud 28 November 2013].

Kund, O., 2014. *Elutähtsate teenuste nimekirja võidakse kokku tõmmata*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.postimees.ee/2686488/elutahtsate-teenuste-nimekirja-voidakse-kokku-tommata>
[Kasutatud 26 Aprill 2014].

Kühnhardt, L., 2003. Global Society and its Enemies: 9/11 and the Future of Atlantic Civilisation. *Totalitarian Movements and Political Religions*, Autumn, pp. 157-172.

Lobanovski, M., 2014. *Endise Eesti õhuväelase Mario Lobanovski erakogu*. Oslo: Lobanovski, Mario.

Loonet, T., 2011. *Kaitseministeeriumi ründaja oli Karen Drambjan*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.postimees.ee/527604/kaitseministeeriumi-rundaja-oli-karen-drambjan>
[Kasutatud 27 Aprill 2014].

Matthews, B. et al., 2006. Addressing Security in Early Stages of Project Life Cycle. *Management of Engineering*, 1 October, pp. 196-202.

McGill, W. L., Ayyub, B. M. & Kaminskiy, M., 2007. Risk Analysis for Critical Asset Protection. *Risk Analysis: An International Journal*, 27(5), pp. 1265-1281.

*Mueller, J., 2010. Assessing measures designed to protect the homeland. *Policy Studies Journal*, 38(1), pp. 1-21.

Nacos, B. L., 2003. The Terrorist Calculus behind 9-11: A Model for Future Terrorism?. *Studies in Conflict & Terrorism*, 26(1), pp. 1-16.

NATO, 2006. *Tööstusjulgeolek Lisa G*. [Võrgumaterjal]

Available at: <http://www.nsa.ee/Rahvusvaheliste-organisatsioonide-salastatud-teabe-kaitse-alased-regulatsioonid.html>

[Kasutatud 6 Märts 2014].

NATO, 2013. *SECURITY WITHIN THE NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION*. [Online]

Available at: [http://www.nsa.ee/files/NATO/C-M\(2002\)49-COR10.pdf](http://www.nsa.ee/files/NATO/C-M(2002)49-COR10.pdf)

[Accessed 6 March 2014].

Necesal, L., Lukas, L. & Jasek, R., 2011. *Measures for Critical Infrastructure Protection in the Czech Republic*. Vienna, DAAAM International, pp. 843-844.

Nergi, A.-M., 2014. *Siseministeerium hakkab elutähtsate teenuste nimekirja rehitsema*.

[Võrgumaterjal]

Available at: <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/siseministeerium-hakkab-elutahtsate-teenuste-nimekirja-rehitsema.d?id=67746873>

[Kasutatud 26 Aprill 2014].

Niles, S., 2011. *Physical Security in Mission Critical Facilities*. [Online]

Available at:

http://www.apc.com/prod_docs/results.cfm?DocType=White+Paper&query_type=99&keyword=physical+security

[Accessed 11 July 2013].

Oja, A., 2011. *Oslo kesklinnas võimas plahvatus*. [Võrgumaterjal]

Available at: <http://www.aripaev.ee/?PublicationId=442968db-009e-42fc-89f2-f38487f216a7>

[Kasutatud 12 November 2013].

Paas, M. & Eljas, C., kuupäev puudub *SELETUSKIRI. Vabariigi Valitsuse määruse "Suure rünnakuriskiga objekti füüsilise kaitse meetmed" eelnõu juurde*. [Võrgumaterjal]

Available at: https://test.osale.ee/konsultatsioonid/files/consult/272_VVm_objektid_SK.pdf

[Kasutatud 13 November 2013].

Pattabhi, R., 2009. Physical security in mission-critical facilities. *Network World Asia*, July, pp. 16-17.

Postimees, 2011. *Juhtkiri: alahinnatud turvariskid*. [Võrgumaterjal]

Available at: <http://arvamus.postimees.ee/528174/juhtkiri-alahinnatud-turvariskid>

[Kasutatud 27 Aprill 2014].

Postimees, 2011. *Oslo Pommilahvatus*. [Online]

Available at: <http://www.postimees.ee/galerii/4510/oslo-pommilahvatus/679842>

[Accessed 24 September 2013].

- Postimees, 2013. *Terroriakt Volgogradi raudteejaamas nõudis paarkümmend elu*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.postimees.ee/2644884/terroriakt-volgogradi-raudteejaamas-noudis-paarkummend-elu>
[Kasutatud 30 Märts 2014].
- Raska, E., 2007. Sisejulgeolek ja turvalisus. Probleemi sotsiaalne kontekst.. *Sisekaitseakadeemia Toimetised*, pp. 29-30.
- Riigikogu, 2007. *Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadus*, Tallinn: Riigi Teataja.
- Riigikogu, 2009. *Hädaolukorra seadus*, Tallinn: Riigi Teataja.
- *Roe, P., 2008. The “Value” of Positive Security. *Review of International Studies*, pp. 777-794.
- Rosamund, T., 1983. Protective security procedures in the public service: some recent developments. *Public Administration*, pp. 429-435.
- Ryland, J., 2013. *Security still lacking in government buildings*. [Online]
Available at: <http://www.norwaypost.no/index.php/news/latest-news/28149>
[Accessed 13 October 2013].
- Sageman, M., 2011. Civilian Trials and Prevention of Atrocities. *Terrorism and Political Violence*, 23(1), pp. 13-15.
- Salu, M., 2012. *Kadrioru presidendiloss saab "füüsilised tõkked"*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.postimees.ee/970944/kadrioru-presidendiloss-saab-fuusilise-tokke>
[Kasutatud 17 November 2013].
- Savik, A., 2011. *File: Bomb attack on Oslo 2011 (Updated infographic), English version.svg*. [Online]
Available at:
<http://en.wikipedia.org/wiki/File: Bomb attack on Oslo 2011 %28Updated infographic%29, English version.svg>
[Accessed 25 November 2013].
- Scanpix, 2012. *Oslo valitsuskvartali taastamine võtab 5-10 aastat aega*. [Online]
Available at: <http://www.postimees.ee/717616/oslo-valitsuskvartali-taastamine-votab-5-10-aastat>
- Seierstad, A., 2011. *After the Massacre, Norway Reexamines Its Values and Fears*. [Online]
Available at: <http://www.newsweek.com/after-massacre-norway-reexamines-its-values-and-fears-67361>
[Accessed 12 November 2013].
- Sidhu, D. S., 2013. SPATIAL TERRORISM. *Fordham Urban Law Journal*, 41(1), pp. 79-126.
- Siseministerium, 2013. *2013. aasta hädaolukordade riskianalüüside kokkuvõte*. [Võrgumaterjal]
Available at: https://www.siseministerium.ee/public/Riskianalyys_kokkuvote_2013.pdf
[Kasutatud 4 Märts 2014].

- Siseministerium, 2013. *Eesti terrorismivastase võitluse põhialused*. [Võrgumaterjal]
Available at: https://www.siseministerium.ee/public/TVV_pohialused_2013.pdf
[Kasutatud 20 Aprill 2014].
- Siseminister, 2010. *Hädaolukorra riskianalüüsi koostamise juhend*, Tallinn: Riigi Teataja.
- Siseministerium, 2010. *Hädaolukorra riskianalüüsi koostamise juhend Lisa 1*, Tallinn: Riigi Teataja.
- Smith-Spark, I. & Nick, R., 2011. *Suspect in Norway attacks to face second interrogation*. [Online]
Available at: <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/europe/07/28/norway.attacks/>
[Accessed 23 November 2013].
- Solholm, R., 2013. *Stricter security at Parliament buildings*. [Online]
Available at: <http://www.norwaypost.no/index.php/news/latest-news/28407>
[Accessed 27 December 2013].
- Stewart, M. G., Netherton, M. D., Grant, M. & Mueller, J., 2012. Probabilistic terrorism risk assessment and risk acceptability for infrastructure protection.. *Australian Journal of Structural Engineering*, 13(1), pp. 1-17.
- Suurkask, H., 2012. *Norra valitsuse järelendus: süsteemi saab reformida ka juhte vahetamata*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://epl.delfi.ee/news/valismaa/norra-valitsuse-jareldus-susteemi-saab-reformida-ka-juhte-vahetamata.d?id=64829034>
[Kasutatud 27 Detsember 2013].
- Tammsaar, R., 2003. Terrorism muutuvus maailmas. *Riigikogu Toimetised*, Köide 8.
- Tammsaar, R., 2004. Terrorismiohust ja neofundamentalismist Põhja-Euroopas. *Diplomaatia*, Köide 5.
- Tankler, L., 2012. *TÄISMAHUS: Drambjan vahetult enne rünnakut: mul puudub siin riigis tulevik*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://epl.delfi.ee/news/eesti/taismahus-drambjan-vahetult-enne-runnakut-mul-puudub-siin-riigis-tulevik.d?id=64232025>
[Kasutatud 18 November 2013].
- Teder, M., 2012. *Riigiasutused karmistasid turvanõudeid*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.postimees.ee/1020012/riigiasutused-karmistasid-turvanoudeid>
[Kasutatud 11 Detsember 2013].
- Vabariigi Valitsus, 2011. *Määruse eelnõu "Suure rünnakuriskiga objekti füüsilise kaitse meetmed"*. [Võrgumaterjal]
Available at: https://test.osale.ee/konsultatsioonid/files/consult/274_VVm_objektid_EN.pdf
[Kasutatud 28 November 2013].
- Vabariigi Valitsus, 2012. *Suure rünnakuriskiga objekti füüsilise kaitse meetmed*, Tallinn: Riigi Teataja.

Vabariigi Valitsus, 2013. *Eesti terrorismivastase võitluse põhialused*. [Võrgumaterjal]

Available at:

<https://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/valitsus/arengukavad/siseministeerium/TVV%20p%C3%B5hialused%202013.pdf>

[Kasutatud 26 Veebruar 2014].

Vahter, T., 2012. *Drambjani pommid ohustasid Ansipit ja Laari*. [Võrgumaterjal]

Available at: <http://ekspress.delfi.ee/news/paevauudised/eestiudised/drambjani-pommid-ohustasid-ansipit-ja-laari.d?id=64797086>

[Kasutatud 18 November 2013].

Valitsuse kommunikatsioonibüroo, 2012. *Valitsuse 19.04.2012 istungi kommenteeritud päevakord*.

[Võrgumaterjal]

Available at: <http://valitsus.ee/et/uudised/istungid/istungite-paevakorrad/59252/valitsuse-19.04.2012-istungi-kommenteeritud-p%C3%A4evakord>

[Kasutatud 7 Detsember 2013].

Warren, M., Pye, G. & Hutchinson, W., 2010. *Australian Critical Infrastructure Protection: A case of two tales*. Perth Western Australia, Security Research Institute Conferences, pp. 30-36.

*Wolfers, A., 1952. "National Security" as an Ambiguous Symbol. *Political Science Quarterly*, December, pp. 481-502.

Viollis, P., 2003. Talking about security. *Risk Management*, May, pp. 36-42.

Yin, R. K., 2009. *Case Study Research Design and Methods*. 4th ed. California: SAGE publications. Inc.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Intervjuude kogumine.....	34
Tabel 2. Võrdlustabel Oslo valitsuskvartali füüsilistest kaitsemeetmetest enne ja peale sündmust..	44
Tabel 3. Võrdlustabel KMIN füüsilistest kaitsemeetmetest enne ja peale sündmust.....	54
Tabel 4. Võrdlustabel Oslo ja KMIN füüsilistest kaitsemeetmetest enne sündmusi.....	56
Tabel 5. Võrdlustabel OSLO ja KMIN füüsilistest kaitsemeetmetest peale sündmusi.....	57
Tabel 6. Väljavõtte koondtabelist (Tabel 16), mis kirjeldab alamkategoriat "probleemid“	59
Tabel 7. Väljavõtte koondtabelist (Tabel 16), mis kirjeldab alamkategoriat "takistused“	60
Tabel 8. Väljavõtte koondtabelist (Tabel 16), mis kirjeldab alamkategoriat "planeerimine".	61
Tabel 9. Väljavõtte koondtabelist (Tabel 16), mis kirjeldab alamkategoriat "investeerimine“	62
Tabel 10. Väljavõtte koondtabelist (Tabel 16), mis kirjeldab alamkategoriat "eesmärk“	63
Tabel 11. Väljavõtte koondtabelist (Tabel 17), mis kirjeldab alamkategoriat "hinnang"	65
Tabel 12. Väljavõtte koondtabelist (Tabel 17), mis kirjeldab alamkategoriat "piisavus“	66
Tabel 13. Väljavõtte koondtabelist (Tabel 17), mis kirjeldab alamkategoriat "kaitsemeetmed"	67
Tabel 14. Väljavõtte koondtabelist (Tabel 17), mis kirjeldab alamkategoriat "objekti omanik".	68
Tabel 15. Väljavõtte koondtabelist (Table 17), mis kirjeldab alamkategoriat "täiendused"	69
Tabel 16. Intervjuude analüüsi tulemusel moodustunud peakategooria "Füüsiline julgeolek" ja alamkategoriad ning neid iseloomustavad koodid.....	94
Tabel 17. Intervjuude analüüsi tulemusel moodustunud peakategooria "Julgeoleku rakendusakt" ja alamkategoriad ning neid iseloomustavad koodid.....	95
Joonis 1. Füüsilise julgeoleku kaitsemeetmed.....	22

LISAD

Lisa 1. Oslo valitsuskvartalis autopommi plahvatusega seotud illustratsioonid

Pilt 1. Ülevaade valitsuskvartalis asuvatest valitsushoonetest (Savik, 2011).

Pilt 2. Noolega näidatud autopommi asukoht (Google Maps, 2009)

Pilt 3. Nafta- ja energiaministeerium peale autopommi plahvatust (Gibbs & Alister, 2011).

Pilt 4. Olukord pärast autopommi plahvatust (Scanpix, 2012).

Video 1. Interneti keskkonnas Youtube üleslaetud video asukoha aadress: <http://www.youtube.com/watch?v=tdrlh1x9SK4>, kust on näha Breiviki poolt juhitud sõidukit ja selle parkimist Norra peaministri büroo hoone peakse ette, millega viidi täide autopommi plahvatus.

Video 2. Interneti keskkonnas Youtube üleslaetud video asukoha aadress: http://www.youtube.com/watch?v=9a3_XZNgpQA, kust on võimalik näha valitsuskvartalis füüsiliste tõkete rakendamist.

Video 3. Interneti keskkonnas Youtube üleslaetud video asukohta aadress: <http://www.youtube.com/watch?v=9rMjbfrQGP0&list=PLCB8C3CA5B40EE7DC> , kust on näha kuidas toimib aknaklaasile paigaldatud plahvatuse vastane turvakile.

Pilt 5. Purunenud aknad peale autopommi plahvatust (Postimees, 2011)

Pilt 6. Piirdeaiaga ja betoontõketega suletud nafta- ja energiaministeeriumi (vasakul) ning peaministri büroo hoone (paremal) (Lobanovski, 2014).

Pilt 7. Grubbegata tänavale paigaldatud sõidukeid takistav metallist tõke, kuid mille sees asub sõiduk (Lobanovski, 2014).

Pilt 8. Akersgata tänav, mis on sõidukitele betoontõketega suletud (Lobanovski, 2014).

Pilt 9. Akersgata tänav, mis on betoontõketega sõidukitele suletud (Lobanovski, 2014).

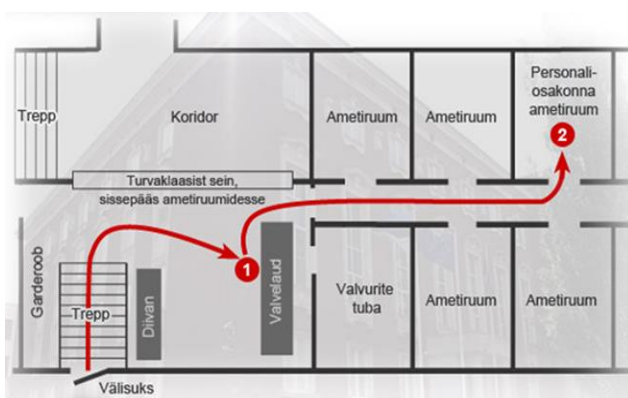

Pilt 10. Suletud Karl Johans tänav, kus on näha sõiduki liikumist (Lobanovski, 2014).

Pilt 11. Sõidukitele suletud Karl Johans tänav, kuhu võivad siseneda ainult transpordi sõidukid vastavalt kellaajale. Sõidukite liikumist on piiratud sildiga (pildil vasakul). (Lobanovski, 2014)

Lisa 2. Eesti kaitseministeeriumi relvastatud rünnakuga seotud illustratsioonid

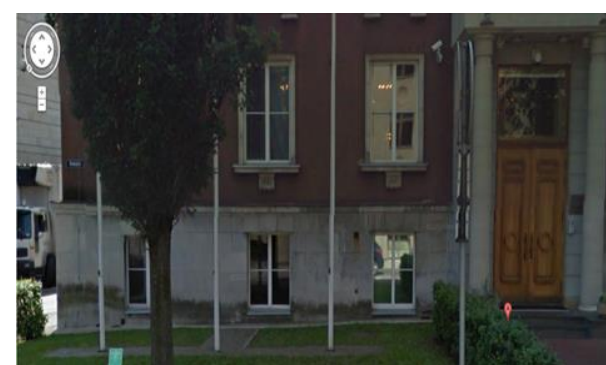
Pilt 1. Ründaja liikumisteed KMINis (Delfi, 2011).

Pilt 2. Sisevalvekaameraga jäädvustatud ründaja viibimine KMINis (Delfi, 2011).

Pilt 3. Kaitseministeeriumi hoone lähimbruse jälgimiseks paigaldatud välisvalvekaamerad (Google Map).

Pilt 4. Maapinna kõrgusel olevad hoone aknad, mis pealtnäha on varustatud peegelkilega (Google Map).

Pilt 5. Kaitseministeeriumi Solarise keskuse poolsel küljel betoonist tõkked (Gnadenteich, 2012).

Video 1. Interneti keskkonnas Youtube üleslaetud video asukoha aadress: <http://www.youtube.com/watch?v=pKG2EONQQos>, kust on näha relvastatud ründaja Karen Drambjani liikumine Kaitseministeeriumis.

Lisa 3. Poolstruktureeritud ekspertintervjuu küsimustik

Esimeses küsimusteblokis esitati ekspertidele järgmised küsimused:

1. Mis on objektil rakendatavate füüsiliste kaitse meetmete peamiseks eesmärgideks?
2. Millest tuleks objekti füüsiliste kaitsemeetmete planeerimisel eelkõige lähtuda?
3. Millised takistused võivad objekti füüsiliste kaitsemeetmete rakendamisel ette tulla?
4. Millised on need ohud või ohu liigid, millest lähtuvalt tuleks füüsilisi kaitsemeetmeid objektil rakendada?
5. Miks hakatakse füüsilisi kaitsemeetmeid rakendama siis, kui sündmus on juba toimunud? Millest selline reaktsioon või hoiak tuleneb?
6. Miks peaks füüsiliste kaitsemeetmete rakendamisesse investeerima, kui midagi ei ole senini juhtunud?

Teises küsimusteblokis esitati ekspertidele küsimusi VV määruse nr 33 lähtuvalt:

1. Mida te arvate täna kehtivast VV määrusest nr 33, millega on kehtestatud suure rünnakuriskiga objekti füüsilised kaitsemeetmed?
2. Kas VV määrusega nr 33 kehtestatud füüsilised kaitsemeetmed on piisavad tagamaks objekti turvalisust?
3. Milliste ohtude vastu on täna VV määrusega nr 33 füüsilised kaitsemeetmed kehtestatud?
4. Kas objekti omanik, kellel on kohustus vastavat määrust täita, oskaks selle järgi füüsilisi kaitsemeetmeid eesmärgipäraselt rakendada, kui tal puuduvad teadmised füüsilisest julgeolekust?
5. Milliseid muudatusi, parandusi või täiendusi tuleks VV määrusesse nr 33 lisada, mis teeksid objekti omanikule määruse mõistmise selgemaks ja arusaadavamaks ning seeläbi kergemini täidetavaks?

TABELID

Tabel 16.

FÜÜSILINE JULGEOLEK		
Eesmärk	Vastutus	Arusaamine. Objekti valdaja vastutus. Järevalve vastutus.
	Kaitse	Isikute, vara, teenuste, informatsiooni ja riigisaladuse kaitse. Tõrjumine ja takistamine. Ettevõtte sisejulgeoleku tagamine.
	Ohud	Vandalism, sissemurdmised, teadlik rünnak, füüsiline rünne, eesmärgistatud rünnak, aktiveeruvad hullud, keerulised kliendid, lõhkekehade ründed, vargus, terrorismiakt, välised ründed, sisemised ohud. Kõige kriitilisemad, toimumise tõenäosus VÄGA KÕRGE ja tagajärg KESKMINE, toimumise tõenäosus VÄIKE ja tagajärg VÄGA RASKE, „üksik hunt“ ehk üksikindiviid, organiseeritud kuritegevus, terrorismiakt, hädaolukorrad, grupiviisiline tegevus, vastuluureline oht, samad ohud, mis on üle maailma, massirahutus, rünnakud objekti vastu, rünnakud vara vastu, vargus, rööv, psüühilised haiged inimesed, inimfaktoriga seotud ohud, vandalism, teadlik rünnak, soovimatu isik, soovimatud esemed ja ained postisaadetiste kaudu, autopommi plahvatus, inimeste ülemaailmne suhteliselt vaba liikumine, rahvaste segunemine, juhuslik sattumine.
	Tegevused	Riskide hindamine, analüüs ja maandamine. Kaitsemeetmete proportsionaalne, adekvaatne ja kompleksne planeerimine. Ennetamine ja heidutus. Ebaseadusliku sekkumise ja rünnakute ennetamine. Võimalikult varajane ennetamine. Kahjude minimeerimine. Põhülesannete häirimatud täitmine ning põhi- ja kriitilistefunktsioonide häirimatu tagamine.
Planeerimine	Analüüs	Hädaolukordade riskianalüüs, ohuhinnang, rahalised võimalused, vastutus, ambitsiooni tase, koostöö, tööprotseduurid.
	Objektid	Objekti iseloom, tegevus, spetsiifika, analüüs, asukoht, isearasused, piirkonna eripära. Kaitstav vara ja isikkoosseis. Ehitusjärgus objekt või töötav objekt. Kultuuri väärtus.
	Ohud	Reaalsed ohud, võimalikud ohustenaariumid, ohu realiseerumine, võimalikud ründemeetodid, pommikindlus, võimalik kahju, riskid, välised riskid ja mõjud.
Takistused	Riik ja ühiskond	Fundamentaalse riigipõhise süstemaatilise lähenemise puudumine. Turvalisus ei ole prioritseeritud. Erinevad arusaamad riigi ja spetsialistide vahel. Ühiskond nõuab suurt turvalisust.
	Majanduslik keskkond	Majanduslikud takistused, piiratud ressursid, raha investeerimise võimalikkus, rahalised võimalused, liiga kallis, vahendeid kasutatakse muul eesmärgil, vahendite kärpimine, vajaliku ressursi puudumine raha ja töötajate näol. Füüsiline turvalisus ja süsteemide ülesehitus väga kallis, parendamine nõuab investeringuid, lisainvesteringuid ei taheta teha, rakendamine väga kulukas, koolitused ressursimahukad, rahaliste vahendite nappus, taandub raha taha, raha kunagi üle ei ole.
	Linna keskkond ja objekti	Ranged piirangud, esteetilised küsimused, kolmandate isikute elu ja tervise ohtu seadmine, sügavuti kaitsemeetmete rakendamine osaliselt võimatu, ebaproportsionaalselt kallis, ühtset standardit raske kehtestada, 90% hoonetest välja ehitatud, ümber ehitamine väga kallis, välisperimeetri turvalisuse tagamine keruline, objekti või hoone asukoht, munsuskaitse all olevad objektidel ümberehitusi keeruline kooskõlastada, julgeoleku ja protokollilise etiketi vaheline laveerimine, objekti suurus, seadmete töökindlus, keskkonnaga sobivus.
Probleemid	Juhid, juhtkond	Ei taheta teadvustada, mööda rääkimine, kogu aeg peab selgitama, raske selgeks teha, keegi ei taha paha, peegeldab võimekust aduda probleeme, kauge teema, ei viitsita sellega tegeleda, madal ohutunnetus, ohu olemusest ei saada aru, ei pöörata niipalju tähelepanu, juhtumeid liigitatakse ulmevaldkonda, liiga liberaalne suhtumine, raha kasutamise üle otsustajad ei ole turvaspetsialistid, vastutusest ei saada aru, vastutus on täna leebe, teadlikuse tase madal, ei taheta tunnustada terrorismi laialtlevikut ja kaasnevat tagajärgi, vaadatakse kõrvale, kohustusliku menetluse järgnemine, räägitakse ennetuse vajalikkusest, inimloomus, midagi ei ole juhtunud ja midagi ei juhtu, loodetakse et ei juhtu, õpitakse läbi õnnetuste ja vigade, tihti järgimõtledjad. Terroriohu hinnang on madal, eesmärgistatud rünnakuid ei ole eriti olnud.
	Kaitsemeetmed	Olemuselt ebamugavad, ei peeta otstarbekaks, heidetakse ette meetmete rangust.
Investeeringud	Riik	Politiiliste seisukohtade väljendamine, osalemine konfliktis piirkondades, ei ole globaalses mõttes väike riik, julgeoleku kontekstis ühinenud suurriikidega, tagada elutähtsateenuse toimimine.
	Turvalisus	Riskihinnang, inimeste väärtustamine ja hoidmine, riigisaladuse kaitse, ennetamine, võimalikult vähe tegeleda tagajärgedega, investeerimine tõstab turvalisust. Kui turvalisus on hästi üles ehitatud, siis ei pruugigi midagi juhtuda. Mõelda tuleks mitte kas juhtub, vaid millal juhtub. Ohud on ajas ja ruumis muutuvad, oht on alati olemas.

Tabel 16. Intervjuude analüüsi tulemusel moodustunud peakategooria "Füüsiline julgeolek" ja alamkategooriad ning neid iseloomustavad koodid.

Tabel 17.

JULGEOLEKU RAKENDUSAKT		
Hinnang	Positiivne	On lahti kirjutatud niipalju kui vaja on. Tagab minimaalse. Kindlasti üks samm edasi. Objektide omanikud saaksid aru oma tähtsusest ja vajalikkusest. Tore, et asjaga on algust tehtud. Põhipunktid olemas. Ei saa detailseks minna. On piisav. Põhilised reeglid. Vajalik. Hea, et selline asi on. Kõlavad hästi. Kõik õiged asjad.
	Negatiivne	Dokument tehtud dokumendi pärast. Koostatud kiirustades. Suuresti ei toimi. Jäetud väga vabad käed. Väga palju on võimalik tõlgendada. Poliitilise lahenduse leidmine. Puudub selge eesmärk. Raha kokkuhoid. Arvestatud riigieelarve väiksust. Ei arvesta tegelikke vajadusi. Ressursi poolt eraettevõtetele raske kehtestada. Takistuseks võib saada raha puudus. Odav lõbu ei ole. Objekti eripärast lähtuvalt on keeruline üks-ühele täita. Ei pea järgima. Pinnapealne. Väga üldine, midagi täpset ei ole. Võiks olla põhjalikum. Kõiki nõudeid ei täideta. Ei pane ettevõtetele kohustust. Ei ole piisav. Kõiki riske ei maanda. Pärts ära ei hoi. On miinimumnõuded. Põhimeetmed peaksid olema täpsemalt kirjas, arvestades ohte ja tagajärgi. Võimalus jätta objektiivsed meetmed rakendamata. Väga edasi ei aita. Määruse täitmiseks on vaja väga palju tööd teha.
Piisavus	Positiivne	On minimaalne. Hädavajalik. Alati võiks rohkem olla. Piisav. Annab aluse edasi minekuks. Katavad ära kõik olulised valdkonnad.
	Negatiivne	Täieliku toimimist ei ole võimalik tagada. Liiga vabad käed. Suures plaanis ei pruugi eesmärki täita. Reaalse ohu mitte tunnetamine. Dünaamilise keskkonna mitte ettenägemine. Võimalik teha toimiv JOKK skeem, rakendades meetmeid ilma praktilise väärtuseta. Madal tahtlus meetmete rakendamiseks süsteemide ja seadmete kalliduse tõttu. Kindlasti ei ole piisav. Mitte ükski asi ei taga turvalisust. Oslo sündmuste vastu ei kaitse mitte ükski asi. Mitte ükski meede ei ole pommikaitsega. Peaks olema midagi rohkemat.
	Tegurid	Sõltub objektist. Sõltub suuresti julgeoleku teadlikusest. Sõltub suuresti tahtlusest. Sõltub suuresti rahalistest vahenditest.
Kaitsemeetmed	Ohud, mille vastu	Sisemised ohud. Keelatud esemete sissetoomine. Asjade väljaviimine. Juhuslik sattumine. Üksikisikud. Impulsiivsed tegevused. Etteplaneerimata tegevused. Vastavalt hädaolukordade nimekirjale. Terrorism. Üksik hull. Vandalism. Massirahutus. Ära hoida vaba juurdepääsu. Füüsiline rünne. Endine töötaja. Sabotaaž. Vandalism. Vargus. Füüsiline rünnak. Isikupõhine rünnak. Isikutegrupi rünnak. Keskmiselt ettevalmistatud rünnaku vastu.
	Ohud, mille vastu mitte	Ei hoi mitte ühtegi ohtu ära. Terroriakti vastu jääb väheseks. Autopommi plahvatuse vastu ei saa. Sisemisi rünnakuid oma inimeste poolt ära ei hoi.
Objekti omanik	Oskab	Nimekirjas olevad asutused saavad kindlasti aru. Objekti omanik ei pea oskama. Omanikul peab olema struktuuriüksus, kes oskab. Teatud määral saab loogikaga tuletada.
	Ei oska	Ei oskaks, kindlasti mitte. Läheks keeruliseks. Ei saaks iseseisvalt hakkama. Võimalus valesi rakendada. Väga üldsõnalised. Mitte midagi ütlevad juhised. Ei pruugi olla piisav. Tehke midagi, mida ise vajaikuks peate. Üritatakse asju teha võimalikult odavalt. Ei ole paindlik. Konkreetse objektiga mittearvestav. Kui varem kokku puutunud ei ole, siis lihtsalt täide ei viida. Mõeldud inimestele, kes igapäevaselt asjaga tegelevad. Eeldab väga tugevaid eelteadmisi. Objektide omanikud tuleks võtta ühe laua taha kokku ning arutada see määrus nendega läbi.
Täiendused	Ei ole vaja	Ei pea sisustama rohkemate detailidega. Ei peaks olema hirmsasti reguleeritud. Peab olema mingi mängumaa. Ei tohiks olla pikk ja lohisev. Ei tohiks väga detailidesse laskuda.
	On vaja	Kirjas peaks olema konkreetne eesmärk. Üks osa peaks olema julgeolekut selgitav. Määruses oleksid asjakohased terminid. Taustakontroll. Selgelt peaks kirjas olema alused, mille järgi meetmeid rakendatakse. Riskidel baseeruv meetmete rakendamine peaks paremini olema sisse kirjutatud. Meetme mõte tuleks lahti kirjutada. Määrus tundub kaootiline. Riskianalüüs. Riskide kaardistus. Meetmete analüüs. Kommunikatsioonide kaitse. Viited teistele lisa nõuetele ja tegevustele. Vaja kesket tugevat administratiivset juhtimist.

Tabel 17. Intervjuude analüüsi tulemusel moodustunud peakategooria "Julgeoleku rakendusakt" ja alamkategoriad ning neid iseloomustavad koodid.